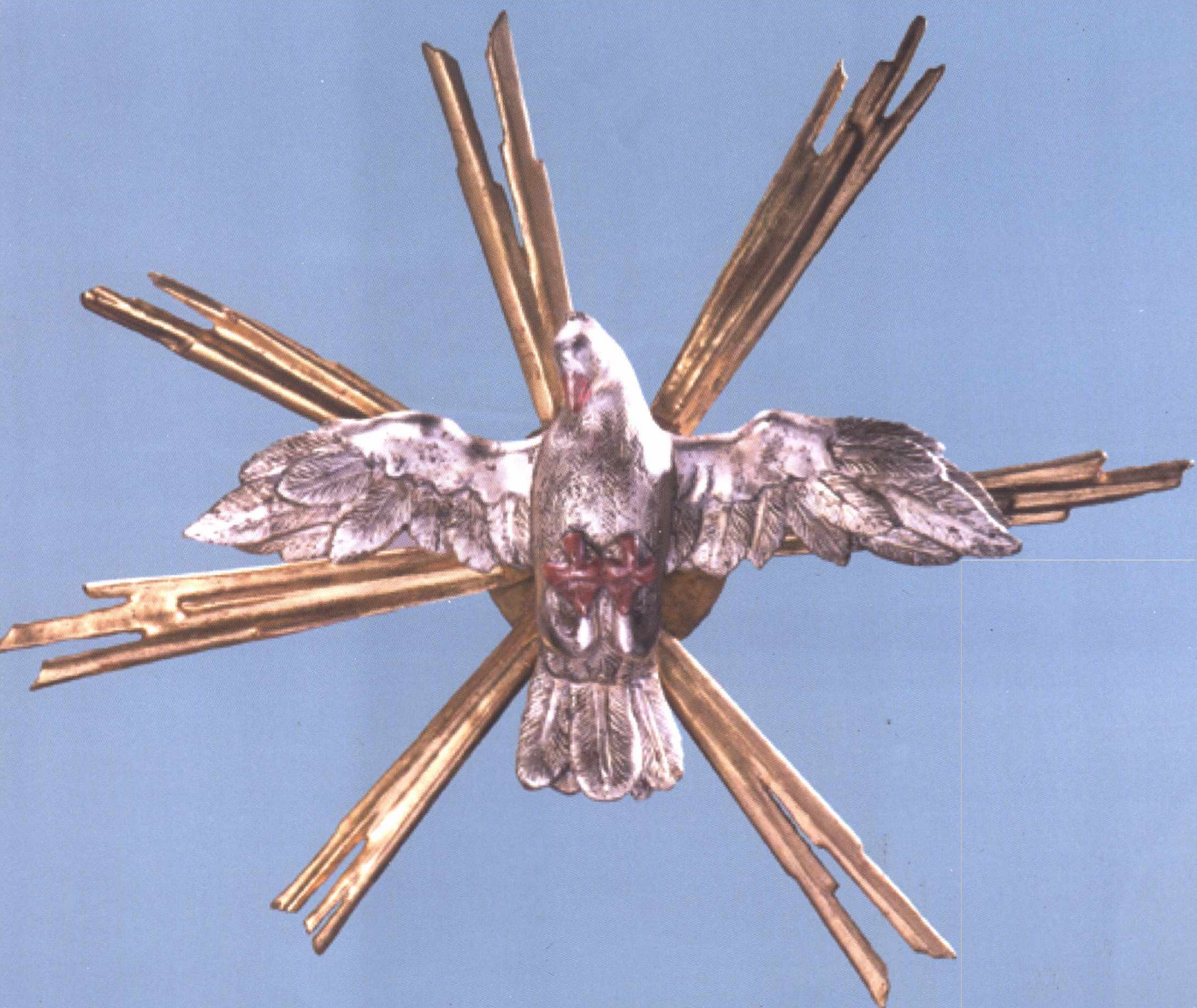

Lelkipásztor

Evangelikus
Lelkeszi Szakfolyóirat

75. évfolyam

2000/3

TARTALOMJEGYZÉK

MÉCSSES A TE IGÉD

<i>Szabó Lajos</i> : Felnézni egy pillanatra	81
--	----

TANULMÁNYOK

<i>Nagy Gyula</i> : A történelem teológiája (2. rész)	82
<i>Christian Möller</i> : A lelkigondozó egyház III.....	85

KITEKINTÉS

<i>Nagy Gyula</i> : Egyházi Világhíradó XI. évfolyam 3. szám	90
<i>Hafenscher Károly</i> : Augsburg 1999. október 31. után	94
<i>Reuss András</i> : Tanulmányozzuk a római katolikus – evangélikus Közös Nyilatkozatot a megigazulásról!	96

FIGYELŐ

<i>Marschall Marcell – Koczor Zoltán – Koczor Tamás</i> : Hatékonyságnövelés az egyházi szervezetek újragondolásával (3. rész)	102
<i>Bencze András</i> : Az úrvacsora jelentősége a gyülekezet és a lelkész életében	106
<i>id. Cselovszky Ferenc</i> : Juraj Bándy: Dekalóg (A Tízparancsolat elemzése)	108
<i>Hafenscher Károly (ifj.)</i> : Bevezetés az életbe	109

FÓRUM

<i>Kelemen Péter</i> : Döntéskikényszerítési mechanizmusok modellezése az evangélikus egyházban	110
--	-----

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

<i>Csepregi András</i> : Böjt 1. vasárnapja	112
<i>Koczorné Heinemann Ildikó</i> : Böjt 2. vasárnapja	113
<i>Bárdossy Tibor</i> : Böjt 3. vasárnapja	115
<i>Deméné Smidéliusz Katalin</i> : Böjt 4. vasárnapja	116
<i>ifj. Bence Imre</i> : Böjt 5. vasárnapja	118
<i>Börönte Márta</i> : „...hanem szolgáljatok az Úrnak teljes szívből!” (1Sám 12,20)	120

Március igéje: *Én vagyok az út, az igazság és az élet, senki sem mehet az Atyához csakis énáltalam. (Jn 14,6)*

Felnézni egy pillanatra

„Ha ez az út olyan egyszerű lenne, hogy minden veszélyt és minden kanyart igazi tábla jelezne, egész máshogy alakulna az életem.” Ki ne álmodta volna már ezt a szabályos és zökkenőmentes, csodálatos sztrádát a saját élete számára! De az álom álom, a valóság pedig egészen mást mutat. Nincsenek sima és gördülékeny utak, nincsenek veszélytelen pályák, nincs kockázatmentes mozgás, bármely fajtáját választjuk is.

Összeszorul a szívünk méregtől pusztult haltetekemektől látva. Tudjuk, hogy micsoda környezeti katasztrófa tanúi és szenvedői vagyunk. Szinte föl se tudjuk fogni, mit jelent: a folyóban minden élet elpusztul. Fájdalmas arra gondolni, hogy a *meder* sem jelent többé igazi vezetést és védelmet a teremtmények számára.

De méreg szivárog abból a *gépből* is, amellyel egy kórházi osztály dolgozói kerültek napi közvetlen kapcsolatba. Igaz, még semmi sem bizonyított 100 %-osan. De a hiány tény, a pusztulás valóság, a természet szenved, a veszély közvetlen közeli és a folyó szívszorítóan szomorú.

Hol van a gyógyító kéz? Hol található a tisztító erő? Kinek lehet itt még tudománya ahhoz, hogy sebeket kötözzön, gázszolókat vigasztaljon és éhezőket etessen? A halászkok arcán valami könny-féle csorog – kemény, barázdás arcukon nem mindennapi látvány –, mert ami elpusztult, az a napi életük része volt. Szerették. Ha az megy tönkre, amiből az életünk táplálkozik, még a legerősebb és legkeményebb arcon is végigcsorog valami könnyféle.

A *sivatagi* autóversenyen hihetetlen energiával és technikai bravúrral keresték ebben az évben is a versenyzők a helyes utat, a célra vezető irányt. Technika és tudás nem is okozott csalódást, a terrortámadás híre azonban egy pillanat alatt átrendezte a nemes versengést a félelem küzdőterévé. A verseny folytatódott, de a szemekben mindvégig ott maradt valami, amit már sohasem lehet kitörölni: ide is elérkezett a világot rettetgető veszedelem, a terrorizmus réme.

A közlekedési üzem egyik legjobban megszervezett ágán, a *vasúton* mielőtt szerelvényével elindul a mozdonyvezető, egy útleírást kap a kezébe. Rajta fel van tüntetve minden előre ismerhető veszély. De hol az az emberi adottság, amely képes a teljes rögzítésre, a tökéletes memorizálásra, hol az az éberség, ami sose lankad el, az a figyelem, amely mindig készenlétben áll? S aztán átrobog a vonat 120 kilométeres sebességgel a „maximum 40”-en...

Ki kamaszkorban, ki felnőtt fejjel, hétről hétre hallgattuk és tanulgattuk az *útra* vonatkozó jelzéseket és szabályokat. Víz-

gáztunk. Mégis elég egy pillanat, és minden hiába. Valami állandó jelzőrendszer kellene. Egész életünknek szüksége lenne olyan biztos, stabil, helyes irányt mutató érzékelésre, amely a padkától és a felezővonalától egyaránt helyes távolságban tartana bennünket.

A lelkipásztor számára „vezetői továbbképzés” is a böjti időszak. Szabad átismételni az eddigi tudást, és érdemes itt-ott tesztlapot kitölteni: vajon nem felejtettem el az alapismereteket? Az indulásnál kapott kis térkép még ma is elővehető. Átgondolhatjuk jelzéseit. A régen megvolt tájékozódási képességet újra gyakorolhatjuk, az új utakra felkészülhetünk. De felidézhetjük régi, kedves, szép és eredményes utak világát is.

Korábbi lelkészek bizonyos vidékeken sokat gyalogoltak egy-egy istentiszteletra igyekezve. Az irányt a szó szoros értelmében úttalan utakon a torony keresztje jejlölte. Ma egy autóval közlekedő és a közvetlen természeti hatásoktól kissé eltávolodott lelkész sem nélkülözheti, hogy előretekintsen, a cél irányába. Másképpen és máshogy teszi, mint a korábbiak. A tartalom azonban ugyanaz: szeretni kell az utat, a tartalmat és az üzenetet. A cél felé lehet lassan bandukolni és sebesen haladni. Az úttartás azonban mindenki számára kötelező.

Sok zsörtölődés és kesergés helyén szabad utat kellene engednünk ebben a böjti időszakban annak a megújító és utat mutató erőnek, amely meg akar találni minket. Annyi letérő, kitérő és eltérő mozdulat után most a jézusi szó hív a biztos útra, felkínálja a végtelen lehetőségéből a nekem szóló egyetlent.

Egy összetört autót emelt fel egy baleset után a szállító jármű az út széléről. Négy-öt fiatal fiú állt, és nézte a műveletet. Övék lehetett a kissé megroggyant bogárhátú. Szülői ajándék? Összekuporgatott forintok eredménye? Ahogy nézem őket, szinte gyerekes szomorúságot fedezek fel az arcukon. Egyik-másik szem gyanúsan csillog. Szerették az öreg járművet. Néhány perce még nagy vidáman benne ültek. Most pedig hogyan tovább...? Bánatosan, görnyedt vállal állnak az út mellett, de nem lehetetlen elképzelnem arcukat, amikor a szerelési tortúra után jó kedvvel ismét birtokba veszik az öreg járművet.

Jézus mondata arról az erőről szól nekünk, amely lehetővé teszi az újat, a változást, az igazi útra találást. Néha a legkisebb jelzőtábla vagy egy csekély irányfény mozdít ki reménytelennek látszó helyzetből. Érdemes felnézni, és észrevenni ezt a kicsi jelzést.

Szabó Lajos

Nagy Gyula

A történelem teológiája*

Világtörténelem és üdvösségtörténet

(2. rész)

3. Mai teológiai történelem-szemléletünk fő vonásai

Való igaz, hogy a világtörténelem, általában a történelem kérdése nem tartozott azok közé a témák közé, amelyekkel a régebbi dogmatika sokat foglalkozott. Pedig a keresztyénség tanítása éppen abban különbözik más vallások tanaitól, hogy nem pusztán gondolati rendszer, hanem a maga egészében valóságos történelmi alapjai vannak. A keresztyénség valóságos történelmi események hosszú során alapul.¹⁰

a. A világtörténelem keresztyén látása

Hitünk szerint *Isten a világtörténelem Ura*, annak kezdetétől a végéig.¹¹ Uralma azonban a történelemben *másként megy végbe*, mint az élettelen és élő természet világában. Ott szigorú, változhatatlan törvények szabják meg a történések, az élet menetét. Itt, a történelemben, az embervilágban, viszont Isten bizonyos szabadságot ad az emberi akaratnak. S ez még az akarata elleni lázadást is lehetővé teszi, természetesen ennek minden következményével együtt.

Istennek ez a föltétlen uralma a világtörténelemben emberi látásunk és értelmünk elől *elrejtett uralom*. A történelem Isten – Luther kifejezésével – „elrejtőző Isten” (*Deus absconditus*). Mi csak uralkodásának külső, látható eszközeit, a népeket és a személyeket ismerhetjük meg a történelem folyamában. Ezek azonban a legtöbbször maguk sem tudják, hogy a világot kormányzó Isten uralkodik rajtuk keresztül is. Ő irányítja, vezetői szent és végső célja felé ennek a földi világnak a történelmét.

b. Kinyilatkoztatás- és üdvösségtörténet a világtörténelemben

Bár Isten Ura az egész világtörténelemnek, *annak egy keskenyebb, meghatározott sávjában mégis különleges, közvetlen módon van jelen*. Egyfelől azért, hogy megismertesse magát a bűnbeesés által tőle elszakadt embervilággal. Másfelől azért,

hogy megmentse, megszabadítsa azt bűne következményeitől, a bűn egyetemes romlásából.

Istennek ez a különleges jelenléte és cselekvése szétválaszthatatlanul *egybefonódik* a világtörténelem szélesebb sávjának eseményeivel, de *különbözik* is azoktól. „Szent történelem” a világtörténelem egészében.

A kinyilatkoztatás-történet a világtörténelemnek az a keskeny sávjá, amelyben Isten Izrael népe, döntő módon azonban Jézus Krisztus történetében megismerteti a „bűnben elsötétült szívű” embervilággal szent és kegyelmes akaratát (Róm 1,16 kk).

Az *üdvösségtörténet*¹² viszont a világtörténelemnek az a szélesebb sávjá, ahol a kinyilatkoztatással együtt *véghez is vicszi a megváltást*, a megszabadítást, az egyház és a hívő ember életében. A kinyilatkoztatás Jézus Krisztus földi életével véget ér. Az üdvösség története azonban az ősatyáktól Krisztuson át az egyház egész történetében tovább tart, egészen Isten országa elérkezéséig. Míg a kinyilatkoztatás története a Szentírás igéjében teljes egészében befejeződött, addig az üdvösségtörténet átfogja Isten népe egész történetét a múltban, a jelenben és az idők végezetéig.

Isten igéje arról szól, hogy mind a kinyilatkoztatás története, mind az üdvösségtörténet egésze *Istennek a világ teremtése előtt elhatározott akarata*, a tőle meghatározott rendben. „Mert úgy tetszett neki, hogy megismertesse velünk az ő akaratának titkát, amelyet kijelentett öbenne (Jézus Krisztusban), az idők teljességének arról a rendjéről¹³, hogy a Krisztusban egybefoglal mindenedet” (Ef 1,9-10a). *A világtörténelem tehát nemcsak az emberi bűnesetnek és a bűneset tragikus következményeinek a szemmel látható története, hanem e mögött Isten láthatatlan „lelki uralmának” (Luther), megváltó és újjáteremtő cselekvésének, a csodálatra méltó története is az idők végezetéig.*

¹² Az „üdvösségtörténet” megjelölést legelőször J. C. K. Hofmann, a 19. század híres német dogmatikusa használta. Azóta vált általánossá a dogmatikában a kinyilatkoztatás-történet és az üdvösségtörténet egymástól való megkülönböztetése.

¹³ εις οικονομίαν τον πληρωματος των καιρων Ef 1,10. vö. 1,11-14. Nyilvánvaló ebből az igéből is, hogy az üdvösségtörténet egész menete – az ősatyáktól és Izrael népe történetétől Jézus Krisztus golgotai keresztyén és húsvéti üres sírján át a Szentlélek kitöltéséig és az egyház történelméig – *Istennek öröktől fogva előre elhatározott „terve”* volt (predestináció) az események meghatározott rendjében (οικονομία). A predestináció mint az egész üdvösségtörténet hátere kérdésére később részletesen visszatérünk.

*Részlet az Evangélikus Dogmatika kiadásra előkészített I. kötetéből. A Lelkipásztor előző számában közölt 1. rész folytatása, egyúttal befejező része.

¹⁰ Vö. Brunner, E.: Dogmatik II, 227.

¹¹ Vö. Bir 2,10-23 és más igehelyek.

c. Jézus Krisztus: a világtörténet és az üdvösségtörténet középpontja

A keresztyén történelemszemlélet szerint a világ történetének legfontosabb eseménye, az „idők teljességének”¹⁴ elérése: Jézus Krisztus, a Megváltó földi világunkba való belépése és időlegesen eltávovása közötti történelmi időszak. Centrálisan pedig a golgotai kereszt és a húsvéti üres sír valóságos történelmi eseményei. Egyáltalán nem véletlen tehát, hogy nemcsak Krisztus egyháza, hanem a világ jelentős része is Krisztus születésétől számítja, visszafelé és előre, a világ történelmének idejét. Mert valóban, Isten Fia testté lélelében, az inkarnációban ment végbe az emberiség történelmének legfontosabb eseménye: az embervilág megszabadulása a bűn és a halál végzetes rabságából. Onnan hull igazán fény az emberiség küzdelmes, tragikus útjára az évszázadok és évezredek során keresztül.

Mi történt ott, az akkori görög-római világ egyik félreeső sarkában, a Poncius Pilátus római helytartó nevével megjelölt időben? Isten ígéjének és hitünknek a válasza erre a kérdésre ez: *akkor érkezett el „az idők teljessége”. Jézus Krisztus születésével, életével egy egészen új világkorszak vette kezdetét. nagypéntek és húsvét eseményei, az ezekről szóló bibliai, történelmi híradások óta Istennek bűneinkből és a halál hatalmából való szabadítása nemcsak ígéret (επαγγελια) az Ószövetségben, hanem az Isten és az embervilág között megtörtént kiengesztelés, a bűn és a halál hatalma fölötti győzelem jó híre (ευαγγελιον). A legjobb hír a bűn és a halál világában, az Újszövetségben. A régi világ keretei között külsőleg ugyan még jelen van a Gonosz, a bűn és a halál hatalma. De földi világunkban már kezdetét vette az új „aion” az új világkorszak is: a hitben a bűntől és a haláltól szabad, új élet, együtt a Krisztussal. Ahol a „régii aion” és az új világkorszak küzdelme egymásnak feszül a történelemben, ahol a „régii” már legyőzött, és kezdetét vette az „új élet”, a történelemnek ebben a sávjában él Krisztus eljövetele óta a keresztyén ember és az egyház, a hívők közössége.*

Oscar Cullmann a jövőbe néző, Messiást váró zsidó apokaliptikával és az Isten megváltó szabadítását ugyancsak még a jövőben váró „következetes eszkatológiával” (Albert Schweitzer) szemben teljes joggal hangsúlyozza: *a biblikus keresztyén hit és teológia a világtörténelem centrumát, a Megváltó érkezését és győzelmét bűn és halál fölött, nem előttünk, az idői jövőben látja, hanem mögöttünk az időben, a Golgotán és a húsvéti üres sír eseményében. Nemcsak várjuk, hanem már megtörtént a bűn és a halál rontó hatalmainak legyőzése. És úton vagyunk ennek a győzelemnek a végső beteljesedése, Krisztus dicsőséges második eljövetele és Isten országa teljes diadala, végső győzelme felé.*¹⁵

¹⁴ ευαγγελιον szó szerint a világkorszakok (αιων καιρος) teljességre jutása és egy új világkorszak kezdete a régi világkorszakban, az „ígéret” időszaka (Ószövetség) és az „evangélium”, a megváltás és szabadítás kezdete a régi világkorszak (αιων) keretei között.

¹⁵ A zsidó apokaliptika szerint a Messiás és a megváltás időleg még előttünk, a jövőben van, a jövő reménysége. A „konzekvens eszkatológia” (Albert Schweitzer és követőinek nézete) viszont azt vallja, hogy Jézus csak várta Isten országa eljövételét, a nem távoli jövőben. Cullmann szembeszáll azzal a harmadik téves nézettel is, amelyet Rudolf Bultmann képviselt. Eszerint a megváltás nem történelmi esemény, hanem az ember magatartásában végbemenő, jelenbeli egzisztenciális változás a hitben. A bibliai történetek nem történetek meg valóságban, hanem pusztán „mitoszok”, egzisztenciálisan értelmezendő és a hitben végbemenő események. Cullmann cáfolta és vitázott ezekkel az Újszövetségtől idegen, részben vallási, részben filozófiai gyökerű nézetekkel szemben, vö. *Heil als Geschichte* (1965), 11 k, 22 kk, 42 kk, 149 kk és 245 kk.

Cullmann hasonlata szerint, ahogyan a világi történelemben is megtörténik, hogy egy háború döntő csatája már végbement, de a küzdelem mégis tovább tart a végső befejezésig, Krisztus győzelme a nagy ellenfél, a Gonosz hatalma fölött már megtörtént. De mi keresztyének, ma még a „köztes időben” élünk, a Golgota keresztyén kivívott, döntő győzelem és Krisztus visszajövetele (parúzia), Isten országának dicsősége között.

d. Isten ítélete és szabadító kegyelme a történelem eseményeiben

A biblikus-teológiai hit a világ és az életünk történelmi eseményeiben egyszerre, együtt látja Isten bűnöket büntető ítéletét és a megtérő bűnösöket megváltó, megszabadító kegyelmes cselekvését.

A történelem és a személyes életünk kedvező eseményei mögött, Isten ígéje alapján a hívő ember a gondviselés, a földi életünket őrző isteni szeretet művét látja és ad hálát érte. De ezt a gondviselést egyúttal Isten hosszan tűrő szeretete is motiválja: őrzí és főntartja még az ellene lázadó ember és világa életét is azért, hogy megmentse azt a bűnbánat, az új élet és Isten országa számára! „...mert nem azt akarja, hogy némelyek elveszsenek, hanem azt, hogy mindenki megtérjen”. Sokszor ez a titka Isten bűn fölötti ítélete „késlekedésének”, látszólagos elmaradásának. Az ismert közmondás szerint azonban „Isten malmal lassan örölnék, de apróra örölnék”. Ebben az értelemben Isten gondviselő „világi kormányzása” egyúttal nemcsak a teremtettség főntartását, hanem az embervilág megmentésére irányuló megváltó-szabadító „lelki uralmát” is szolgálja. Tehát az evangélium ügyének is szolgálatában áll. „Nem késlekedik az Úr az ígérettel, amint egyesek gondolják, hanem türelmes hozzátok, mert nem azt akarja, hogy némelyek elveszsenek, hanem azt, hogy mindenki megtérjen”.¹⁶

A történelem és a személyes életünk súlyos, tragikus eseményeiben ugyanez a kettősség jelentkezik. Ezekben egyfelől Isten megérdemelt ítéletét kell látnunk, amely igazságosan sújt le a gondviselő és hosszan tűrő szeretetét semmibe vevő bűnösökre a közösségek életében vagy személyes sorsunkban. A keresztyén ember és Isten népe az ilyen sújtó csapások között – minden önigazságot és Isten elleni vádat félretéve – megalázza magát Isten ítélete alatt.

Ugyanakkor azonban – és ez a keresztyén történelemszemlélet legjellegzetesebb vonása – még ezekben a nehéz, lesújtó eseményekben is meg tudja látni hitével Isten megmentő kegyelmét az ítéletben. Isten történelmi vagy személyes életünket sújtó ítélete találó bibliai kifejezéssel „melátogatás”: amikor összedől körülöttünk minden vélt támasz, és véget ér a saját erőnk, Isten „látogat meg bennünket”. Arra akar indítani, hogy őt keressük, hozzá meneküljünk, egyedül őbenne bízunk. A keresztyén ember még a történelem legsúlyosabb eseményeiben is, személyes élete tragédiáiban is kell, hogy meglássa Isten ítélő, büntető szentsége mögött Isten kegyelmes, atyai arcát, bűnbánatra és megtérésre hívó kegyelmét. Az ige szerint a történelem és életünk súlyos eseményei mögött mindig látunk kell Isten Fia golgotai keresztjét, aki értünk halt meg az Atya akaratából. „Mert akit szeret az Úr, azt megfenyíti, és megostoroz mindenkit, akit fiává fogad”.¹⁷

A golgotai kereszt a történelem és személyes életünk leg-

¹⁶ 2Pt 3,9

¹⁷ Zsid 12,6

mélyebb titka! Isten a földi világban sokszor „az ellenkező lát-
szat alatt” (sub contraria specie) cselekszik. A keresztfa gyöt-
relmei közt és látszólagos kudarca által szerez diadalt megvál-
tásának és szabadításának.¹⁸

*A történelemben és a személyes életünkben végbemenő tra-
gikus eseményeknek ez a kétféle értelme és megítélése – meg-
érdemelt büntetés és megtérésre hívó szeretet – a hívő történe-
lemszemlélet legjellegzetesebb vonása.* Ugyanakkor azonban
ez a „kettősség” nem tehető az ige szerint általános szabállyá
Isten cselekvése számára. Nem vég nélkül és minden időre ér-
vényes, sem a világ, sem a népek, sem az egyes ember életé-
ben. A bűnbánatra hívó, megbocsátó kegyelmének ellenálló
bűnösön ítélletét és megtérésre hívó, hosszan tűrő szeretetét
egyévtelmű és végleges ítéletté is teheti. A neki ellenálló bü-
nösönről leveheti atyai kezét, és végérvényesen átadhatja bűnei,
ellenállása következményeinek. Ilyenkor szól a Szentírás a bü-
nösöknek bűneikben való „megkeményítéséről”, hogy ne lás-
sák, ne értsék többé a kegyelem hívását.¹⁹

Ilyenkor már Isten igéjéből és életük eseményeiből egyedül
az ítélet szava hangzik feléjük, semmi más.

e. A történelem végső célja

Az idői történelem célja²⁰ a Szentírás igéje szerint Krisztus
dicsőséges, második eljövetele, a bűn és a halál teremtett vilá-
gunkat megromtó hatalmának végleges legyőzése és az „új ég
és új föld”, Isten örök uralma dicsőségében, angyalaival és az
üdvözültek mennyei seregével.²¹

*A keresztyén ember úgy él itt a történelem földi világában,
mint ahova Isten teremtő akarata állította. Egyfelől azért, hogy
hite és szeretete indítására legyen engedelmes eszköze Isten
gondviselő, a teremtett világot védő és őrző „első kormányzá-
sának”. Másfelől – és ez az egyház és a keresztyén ember iga-
zi küldetése a földi világban – azért, hogy hite és szeretete ket-
tős indítására legyen Isten megváltó, büntől-haláltól megsza-
badító „lelki kormányzásának” eszköze az evangélium szolgál-
latában. E két földi feladata, kettős küldetése közben pedig
maga is hordozza Krisztus keresztyét, és hite teljes reménysé-
gével várja a földi vándorút végét, Krisztus visszajövetelét és
a keresztyén földi élet végső célhoz érését Isten országában.*

*„Mert ahol ez a három együtt van ... a Jézus kereszthalála-
ban és föltámadásában megalapozott hit, az élet eljövendő tel-
jességébe vetett reménység és az Isten teremtett világában, a
földi élet konkrét feladataiban munkálkodó, cselekvő szeretet,
ott van keresztyén élet és ott él Jézus Krisztus gyülekezete a je-
lenvaló földi világban.”²²*

SZAKIRODALOM A TOVÁBBI STÚDIUMHOZ

(19. §. Isten világkormányzása: történelem és üdvösségtörténet)

Althaus, P.: Die christliche Wahrheit II, 76 kk, 103-110 – *Barth, K.*: KD III/1. kül. 177 kk, 211 kk, 231 kk – *Balthasar, HU.*: Theologie der Geschichte. 1959 – *Brunner, E.*: Dogmatik II, 188 kk, 198 kk, 221-244 – *Bultmann, R.*: Offenbarung und Heilsgeschehen. 1941 –

¹⁸ Ez Luther „kereszt-teológiájának” a legmélyebb bibliai gyökere.

¹⁹ Vö. Ézs 6,9 kk; Mk 4,10-12; ApCsel 28,24-27.

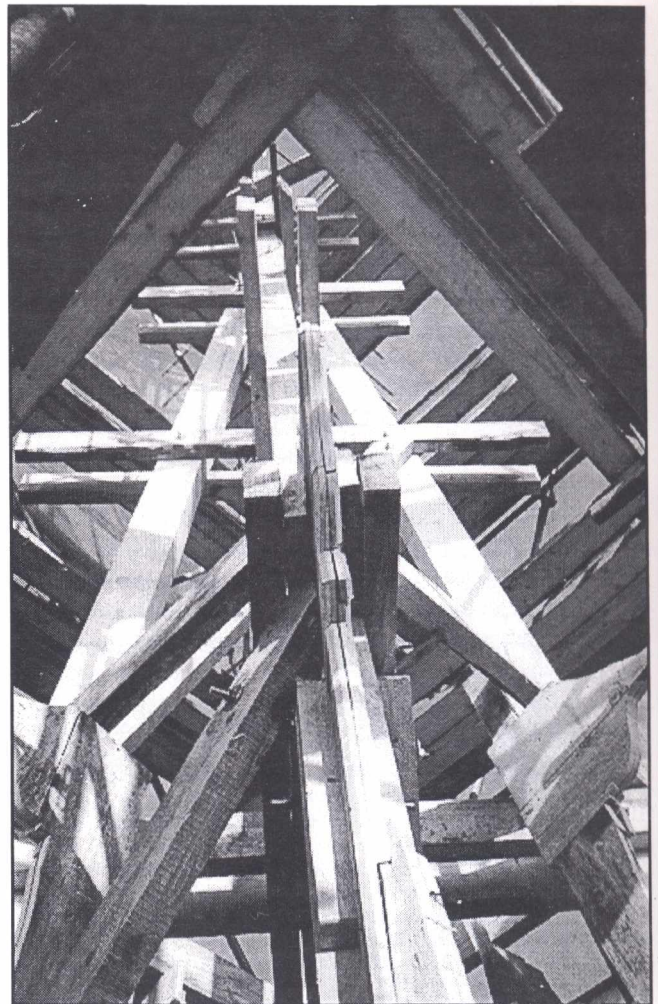
²⁰ A „cél” görög szava az Újszövetségben (τελος) mindkettőt jelenti: a cél-
hoz érést, de az előzőleg megtett út végét, befejezését is.

²¹ Ézs 65,17; 66,22; Mt 24,23 kk; 25,31 kk; 2Pt 3,13; Jel 21,1 kk; 22,1-5 stb.

²² Nagy Gyula i. m. vö. 268. No. Az idézet a német kiadásban, 219. No. – az
angol kiadásban 215. No.

Zur Frage des Wunders. In: Glaube und Verstehen I, 214 kk – *Cox, H.*: Stadt ohne Gott? (The Secular City. New York, 1966 (Berlin –
Stuttgart, 1967 (ford.)), 322. No. – *Cullmann, O.*: Christus und die Ze-
it. 2. kiad. Zürich, 1948. 224. No. – Heil als Geschichte. Tübingen,
1965. 328. No. – *Duchrow, U.*: Christentum und Weltverantwortung.
Stuttgart, 1970. 648. No. – *Elert, W.*: Der christliche Glaube. 6. kiad.
Erlangen, 1988. 269-287 – *Fritzsche, HG.*: Lehrbuch der Dogmatik.
Berlin, 1967. II, 303 kk, 323 kk – *Heim, K.*: Glaube und Denken. 4.
kiad. Berlin, 1938. 264. No. – *Heimann, E.*: Theologie der
Geschichte. Stuttgart-Berlin, 1966. 228. No. – *Kümmel, WG.*:
Mythische Rede und Heilsgeschichte in Neuen Testament. Lund,
1947 – *Niebuhr, R.*: Faith and History. New York, 1949 – Glaube und
Geschichte 1951. 320. No. – *Pannenberg, W.*: Heilsgeschehen und
Geschichte. In: Kerygma und Dogma, 1959, 95 kk, 218-237, 360 kk
– *Pöhlmann, HG.*: Abriss der Dogmatik. Gütersloh, 1975. 2. kiad.
113-126 – *Prenter, R.*: Dogmatik I, 221-225 – *Thielicke, H.*: Der
christliche Glaube (I-III), Tübingen, 1973-1978. II, 410 kk, III, 218
kk – *Trillhaas, W.*: Dogmatik. 1962. 166-172, 276-285.

Carrell, Alexis: Az ismeretlen ember (ford.) 3. kiad. Budapest, Ré-
vai. 1946. 352. No. – *Maszyk E.*: Evangélikus Dogmatika. 1888.
62-64 – *Nagy Gy.*: Der Mensch als Mitarbeiter Gottes in einer
dynamischen Welt. In: Das Evangelium und die Bestimmung des
Menschen (kiadta *Vajta Vilmos*). LWB Ökumenisches Institut
Strasbourg, 1972. 181-219. No. – A kötet amerikai kiadásában
(Minneapolis, 1971. 178-217. No.) – *Pröhle, K.* i. m. 156-160 és 168-
169

A lelkipásztor egyháza

Előadások az Evangélikus Hittudományi Egyetem Posztgraduális Tanfolyamán III.
(1999. június 21-24-ig)

Tapasztalataim a lelkipásztor egyházzal

Az imádság mint a lelkipásztor kulcsa

Serge Bonnet francia domonkos szociológus olyan imádságokat gyűjtött össze, amelyeket az emberek sok év alatt azokba a vendégkönyvekbe és imafalakra írtak, amelyeket Franciaország sok kegytemplomában erre a célra helyeztek el. Bonnet száznegyvenezer ilyen imádságot gyűjtött össze, amelyek közül „A franciák titkos imádságai ma” című könyvében ezret tett közzé. Az emberi élet olyan leplezetlenül, őszintén és megdöbbentően mutatkozik meg ezekben, mint talán sehol máshol. Vannak olyan imádságok, amelyek rövid sóhajokra hasonlítanak, például: „Három fiam!” vagy „Ments meg minket!” vagy „Semmi, hiszen Te mindent tudsz.” vagy „Szörnyű helyzet. Nincs emberi kiút!” Nem feltétlenül valamiféle hit készítette az embereket egy-egy imádság felírására. Sokkal inkább a sors volt az, amellyel nem tudtak megbirkózni. A nyitott templom, amelybe sokan gyakran csak véletlenül mentek be, megadta számukra a lehetőséget, hogy megszólítsák Istent, hiszen másra alig voltak képesek. Ezért írják néhányan: „Elvesztettem a hitemet. Segíts engem az úton! Köszönöm. Vagy mégis van hitem?” vagy „Ha Te vagy az igazság, kérlek a világ békéjéért. Egy hitetlen!” vagy még keményebben: „Súlyos anyagi válság. Egy hitetlen kérése.” vagy „Bár nem tudok imádkozni, kérlek, hallgass meg kívánságaimat!”

Az imádság itt a maga egészen eredeti voltában jut kifejezésre. Egyáltalán nem vetődik fel a kérdés, hogy szabad-e így imádkozni, vagy sem. Végképp nem kérdezi senki, hogy hinnie kell-e az embernek ahhoz, hogy imádkozhasson. Aki nem bírja tovább, az megszólal és kiált. Bevallja, hogy nem tud imádkozni, aztán mégis imádkozik. Azt mondja, hogy hitetlen, aztán mégis Istenre bíz mindent. Aki valóban bajban van, vagy nagyon boldog, azt nem érdekli, hogy van-e Isten vagy nincsen, mert Isten annyira kézzelfoghatóan mutatta meg magát, hogy nem tud mást tenni, mint így kiáltani: „Isten!”, vagy sóhajtani: „Ó!” Az „Isten” szó kevésbé fogalom, mint inkább kiáltás, sóhajtás, ujjongás, imádság.

A franciák titkos imádságaiban természetesen nagy szerepe van a szeretetnek is: „Szűz Mária, segíts, hogy rövidesen szép gyermekem lehessen, és örökök együtt maradjunk. Michael és én. Köszönjük!” vagy „Szent József, megvallom neked terhességemet. Köszönöm!” Aztán egészen ártatlanul: „Szűzanyám, add, hogy találkozzam egy kedves, csinos lánnyal!” vagy „Kedves Szűz, add, hogy ebben az évben megházasodhassam, mert szemérmességem miatt annyira egyedül vagyok.”

Az imádságokba beszűrődik a háború és a politika, de a hagra, a csalódottság, vagy egyes politikusok hibás lépései is. Például egy kérés: „Bill Clinton, Istenem, nyisd ki a szemét,

vagy zárd be örökre!” Ezen kívül találunk imádságokat a békéért, a népek megbékéléséért, jó gazdasági rendszerért, a legszegényebb népek adósságainak elengedéséért.

Ne felejtsük el a sok-sok apróságot és a gyermekek titkos kívánságait: „Kedves Lafayette-i Szűz, add hogy kis macskám visszajöjjön, és hogy szófogadó legyek! Véd meg a családot!” vagy „Glória, karácsonyra egy biciklit!” Aztán természetesen az iskola, sok kívánsággal és rémálommal, vagy Jeanine kérése, hogy egy fiúval szórakozni mehessen.

Hála Istennek, egyre több evangélikus templom nyitja meg kapuit hét közben is, hogy mindenki, aki éppen be akar menni a templomba, és aki esetleg imádkozni is akar, beérhessen a kített vendégkönyvbe mindazt, amit le akar tenni a jóistennél. Valószínűleg hasonló dolgok kerülnek elő, mint amelyek a franciák titkos imádságaiban is szerepet játszanak.

Természetesen ezekben a vendégkönyvekben messze nem található meg minden, ami ma az imádságban kifejezésre jut. Mégis az imádság szinte végtelen távlataival találkozunk ezen a ponton, ennek pedig ehhez a kérdéshez kell vezetnie minket: Van-e határa az imádságnak? Másképpen feltéve a kérdést: Minden megengedett az imádságban, vagy vannak olyan imádságok, amelyeket nem kellene elmondani, mert istenkáromlók? Ismét másként kérdezve: Segítene-e valakinek, ha egyszer ezt mondanák neki: Imádságod nem használ neked semmit, sőt árt neked!? Vagy az imádság minden esetben és helyzetben jó dolog?

I.

E kérdéseinkkel most – legalábbis gondolatban – *Bad Boll*ba utazunk, ahol *Johann Christoph Blumhardt* lelkész a múlt században gyógy- és lelkipásztori centrumot hozott létre olyan emberek számára, akik hitben való közösségre, mindennapi gondjaiktól való szabadulásra, kimerült lelkük gyógyulására vágytak. Fia, *Christoph Blumhardt* átvette apjától a lelkipásztori centrum irányítását, és lelki hatása, emberekhez való közeledése, az a mód, ahogyan meg tudta hallgatni őket és együtt tudott imádkozni velük, sok ember számára vonzóvá tette őt. Éppen ő, a lelkész, *Christoph Blumhardt* – akit egyébként a Krisztus visszajövetelének közelségéről való meggyőződés annyira áthatott, hogy istállójában mindig készenlétben tartott egy hintót, hogy visszajövelekor az Úr Jézus elé mehessen – a lelkipásztorásban néha azt látta egyetlen segítségnyújtási lehetőségnek, ha valakinek egy időre megtiltja az imádkozást. Mi lehet az oka annak, hogy valakinek megtiltjuk az imádkozást? És miféle imádság az, ami az embernek inkább árt, mint használ?

Figyeljünk most egy beteg beszámolójára, aki véletlenül tanúja volt *Christoph Blumhardt* és egy asszony beszélgetésének *Bad Boll*ban, a kápolnában, és a következőket írta:

Egyszer ült egy parasztság a teremben. Feltűnt nekem, hogy az áhitat közben Blumhardt egyszer ránézett. Amikor a vendégek elmentek, és az asszony ott maradt, megszólította: „Mi a te nyomorúságod?” Az asszony így válaszolt: „Ó, lelkész úr, pokol az életem!” Ő ezt kérdezte: „Miféle pokol az?” Így válaszolt: „Ó, a férjem, a férjem!” „Mi van a férjeddél?” „Ó, lelkész úr, annyit iszik! És amikor éjszaka részegen hazajön, gyakran megfog a hajamnál fogva és rugdos.” „És mit csinálsz te ilyenkor?” „Felmegyek a padlásra, térdre esem, és Istenhez imádkozom: Nem látod nyomorúságomat? Segíts! Aztán sokszor térdem állva maradok még néhány órán át.” Blumhardt (nagyon keményen): „Először is abbahagyod ezt a buta imádkozást!” Az asszony (igen meglepődve): „Lelkész úr, már ne is imádkozzam? Mi marad akkor nekem?” Blumhardt (nagyon határozottan): „Tehát ezt a buta imádkozást abbahagyod! Ez az első. És most elmondom neked, mit kell tenned. Most hazamész, gondoskods a gyerekeidről, a háztartásról, a jószágodról az istállóban, a földedről és a mezőről, a fickóval pedig nem törődsz.” Az asszony: „De lelkész úr, mégiscsak házasok vagyunk!” Blumhardt: „Nem disznóhoz mentél feleségül! Tehát, tégy mindent úgy, ahogy mondtam! És még egyszer: Ezt a buta imádkozást abbahagyod!” Amikor az asszony elment, megkérdeztem tőle: „Lelkész úr, miért tiltotta meg az asszonynak az imádkozást?” Meglepődve nézett rám, és tekintetéből ezt a kérdést olvastam ki: „Te is ilyen buta vagy?” Aztán ezt mondta: „Kedves fiam, te imádságnak nevezed, amit az asszony csinál? Imádkozni azt jelenti, leteszem a gondomat, és várok Istenre. De ha ez az asszony órákon át a padlón térdel, akkor csak a nyomorúságát látja, és minél tovább néz rá, annál nagyobb lesz. Mindig nyomorultabban jön le, mint ahogyan felment. Először meg kell tanulnia a nyomorúságról levenni a tekintetét.”

Egy vagy két év múlva ismét eljutottam Bad Bollba. Megkérdeztem Blumhardtot, hogy mi lett azzal az asszonnyal. Gondolkodott egy keveset, aztán azt mondta: „Ott már régen rendbejött minden.” Amikor megkérdeztem, hogyan történt, ezt mesélte: „Már nem tudom. Néhány hét vagy hónap múlva lehetett, az asszony újra ott ült az áhitaton. Az áhitat után megkérdeztem: »Nos, asszonyom, hogy van?« Így válaszolt: »Ó, lelkész úr, mintha a mennyországban lennék!« Amikor megkérdeztem, hogyan történt, olyan részletesen és hosszadalmasan kezdett mesélni, hogy rövidesen félbeszakítottam, és azt mondtam neki: »Én magam akarom neked elmesélni. Amikor nem beszélél többet a férjeddél, és ő először megint részegen jött haza, azt mondta: „Asszony, mi bajod? Miért nem szólsz hozzám egy szót sem?” És amikor nem kapott választ, horkolva lefeküdt. Amikor aztán megint részegen jött haza, azt kérdezte: „Asszony, talán beteg vagy?” Amikor megint nem kapott választ, fejét törve feküdt le. Harmadszor aztán már ezt mondta: „Asszony, most aztán mondd meg végre, mi bajod! Nézd, ez így már nem élet, ahogyan mi egymással élünk. Mégiscsak házasok vagyunk! Tegyéél nekem egy szívességet, csak egy szót szólj hozzám!” És mihelyt először szóltál hozzá, boldog volt, és azóta rendszeren és kedvesen bánik veled.« Az asszony csodálkozva kiáltott fel: »Igen, lelkész úr, honnan tudja ilyen pontosan? Pontosán úgy történt minden, ahogy elmonda.« Akkor azt mondtam az asszonynak: »Nem volt nehéz rájönni, csak túlságosan elkényeztetted a fickót! Most menj haza, most már újra imádkozhatsz!«” (Jürgen Mohr: Christoph Blumhardt, als Seelsorger; in Christian Möller (Hg.): Geschichte der Seelsorge, Bd. 3., Göttingen, 1996. 137-152.)

Nyilvánvalóan van olyan imádság, amely jó szándékból ered és nagyon kegyesnek is látszik, az imádkozót mégis egyre nyomorultabbá teszi. Énekeskönyvünk¹ egyik ismert éneke így verseli meg az imádság szomorúságát: „Míg panaszt ejt a szenvedő, bánata, terhe egyre nő.”² Az imádság szomorúsága kívülről legtöbbször nem látható. Igen, az imádkozók maguk sem érzik, hogy imádságukkal zsákutcában vannak. Inkább azt gondolják, hogy csak többet kell imádkozniuk, még jobban sanyargatniuk kell magukat, még nagyobb fegyelmet kell magukra eröltetniük az imádkozásban ahhoz, hogy Isten végre meghallgassa őket. Gondoljanak csak a szerzetes Luther Mártonra a wittenbergi ágostonrendi kolostorban! Arra, ahogyan a cellájában egyre csak imádkozott, böjtölt és sanyargatta magát, ahogyan a kegyesség minden elgondolható formáját a legszigorúbb szabályok szerint végigcsinálta, mégis egyre nyomorultabb lett. Ezekre a tapasztalatokra visszagondolva költötte később Luther ezeket az éneksorokat: „És mind mélyebbre sülyedtem, jó nem volt az életemben, a bűn vont hatalmába.”³ Arról a bűnről van szó, hogy szinte fel akarom magamat imádkozni a mennybe, de egyre bizonytalanabb leszek afelől, hogy valóban felérek-e odáig, és Isten meghallgat-e. A bizonytalanságnak ebben az örvényében, az önmaga által minősített teljesítményközpontú imádságnál Luther bizonyosan megrekedt volna, ha a Szentírásból fel nem tárult volna számára az, hogy imádságával és egyáltalán: egész kegyességével tévúton jár. Világossá vált számára, hogy a menny felé imádkozik, pedig Isten Jézus Krisztusban már régen lejtő a földre, és itt olyan egyszerűen, biztosan és tisztán megszólítható, ahogyan a gyermekek apjukat vagy anyjukat megszólítják. A Hegyi beszédben ezért mondja Jézus: „Amikor pedig imádkoztok, ne szaporítsátok a szót, mint a pogányok, akik azt gondolják, hogy bőbeszédűségükért hallgattatnak meg. Ne legyetek tehát hozzájuk hasonlók, mert tudja a ti Atyátok, mire van szükségetek, mielőtt még kérnétek tőle.” Ő, mennyi pogány imádság van az egyházban is, imádságok, amelyek szaporítják a szót, mégis hiábavalók!

A igazi, valódi imádságok rövidségükről, a rossz, hamis imádságok pedig hosszúságukról ismerhetők fel tehát? Nem, nem mennyiségi problémáról van szó. Rövid sóhajok is elcsépetté tudnak válni, ha szöszaporítás lesz belőlük. Egy Miatyánk is egyre nyomorultabbá tehet, ha kényszerűen érzek arra, hogy még egy Miatyánkot elmondjak, aztán még egyet, amíg aztán a Paternostert jutok, és egyre bizonytalanabb leszek.

Sokkal inkább az imádság minőségéről van szó. Ez a minőség, vagy sokkal inkább a bizonyosság pedig abból származik, hogy „tudja a ti Atyátok, mire van szükségetek, mielőtt még kérnétek tőle.” Ha a meghallgatás bizonyosságával tudok imádkozni, felhagyok azzal, hogy valamiféle Sziszifuszhoz hasonlítsak, aki újra és újra felgurít egy követ a hegyre, amely aztán a fejére esik. E bizonyosságot legjobban ahhoz a gyermekhez hasonlítanám, aki apjához vagy anyjához fordul, hogy valamit kérjen, miközben tudja, hogy ők erre már régen gondoltak és teljesítették. Imádságom ekkor a teljességbe mondott imádsággá, nem pedig a nyomorúságom bámulásává válik, mint azé a parasztságé a padláson. Azok a tanítványok,

¹ EG (Evangelisches Gesangbuch)

² „Wir machen unser Kreuz und Leid nur größer durch die Traurigkeit.” EG 369.; (Ev. Énekeskönyv: 331. ének, 2. vers – a fordító megj.)

³ „Ich fiel auch immer tiefer drein, es war kein Guts am Leben mein, die Sünd hat mich bessern.” EG 341.; (Ev. Énekeskönyv: 318. ének, 2. vers – a fordító megj.)

akik arra kérték Jézust: „Urunk, taníts minket imádkozni!”, komolyan vették ezt a fajta imádkozást, ugyanakkor felfedezték, hogy milyen szegényes és nyomorult saját imádságuk, amely csak a hiányból és nem a meghallgatásból indul ki.

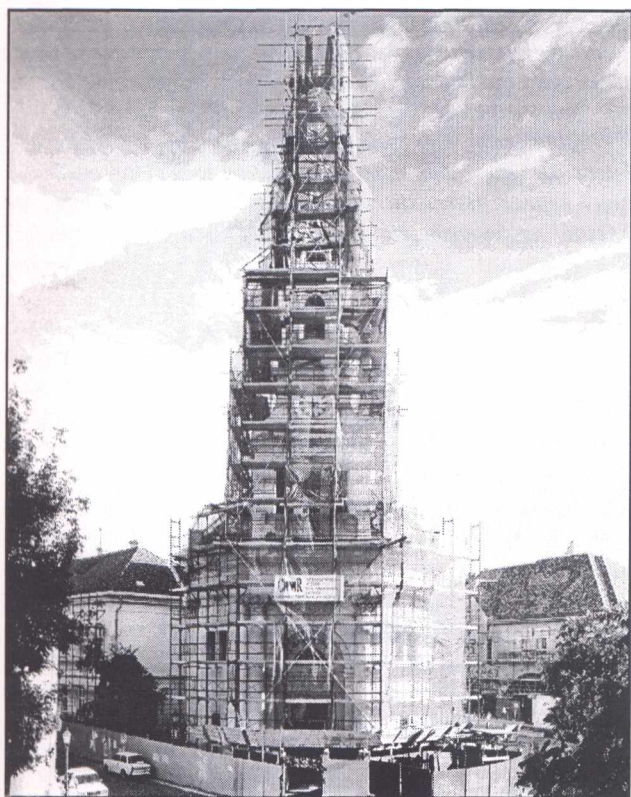
Jézus erre a meghallgatás bizonyosságával mondott imádságra tanítja tanítványait olyan példázatokkal, mint például a hamis bírőé, amelyben az özvegyasszony, aki éppen ellentéte a bad boll-i parasztasszonynak: szegény és védtelen, amilyen egy özvegy lehet, ezért a hatalma tudatában lévő bíró úgy gondolta, hogy elodáztatja az igazságszolgáltatást ügyében, és majd sohanapján szolgáltat neki igazságot. Ennek az asszonynak az esetében azonban elszámította magát: az asszony olyan biztos volt az igazságában, hogy nem hagyta annyiban a dolgot, míg a bíró be nem adta a derekát, és így szólt: „Ha nem is félem az Istent, és az embereket sem becülöm, mégis, mivel terhemre van ez az özvegyasszony, igazságot szolgáltatok neki, hogy ne járjon ide, és ne zaklasson engem vég nélkül.” Világos, hogy mit akar mondani Jézus ezzel a példázattal tanítványainak: Ha egy özvegy egy pogány bíró ellen ilyen bizonyossággal és ilyen makacsul harcol a jogáért, mennyivel jobban lehet és kell mindenkinek, akinek megadatott az imádkozás joga, azt bizodalmas és a meghallgatásban biztos imádságban az Istennel való viszonyban gyakorolnia, amely a bizalomban nem csal meg: „Kérjete, és adatik nektek, keressetek, és találtok, zörgessetek, és megnyitattik nektek.”

Ha a meghallgatás bizonyossága meghatározza az imádság minőségét, adódik a kérdés, hogy csak ilyen bizodalmas imádságokat szabad-e mondani, panasz pedig nem lehet az imádságban? Azért tiltotta meg Christoph Blumhardt az imádságot a parasztasszonynak, mert csak panasz volt benne? Ha emlékeztünkbe idézzük az Ószövetség panaszszóltárait, azok

megmutatják, hogy mennyire értelmetlen lenne a bizalmat és a panaszt alternatívaként használni: Amikor a 22. zsoltár így panaszkodik: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el? Távolsz tőlem a segítség, pedig jajgatva kiáltok.”, akkor ez – mint Jézusnál a kereszten – egy olyan kiáltás, amelyet áthat a bizalom, amelyben az ember éppen az Istentől való elhagyatottságát viheti Isten elé, mert nincs semmi, szó szerint semmi, ami Istentől idegen volna és ne lehetne elé vinni. Még ha a bosszúállás vágya van is bennem, azt sem kell elhallgatnom Isten előtt, ahogyan ezt a bosszúszóltárok mutatják, amelyek éppen nem az ellenségeken való bosszúállásra szólítanak fel, hanem arra, hogy ezeket az érzéseket elmondjam Istennek, nála letegyem és ráhagyjam őket.

A panaszszóltárok vagy éppen Jób könyve fényében felismerhetjük, hogy a „Tanulj panasz nélkül szenvedni!” jelmondat a legbutább és legistentelenebb életbölcesség, ami létezik. Az ember legelemibb jogai közé tartozik az, hogy Isten előtt panaszkodjon vagy vádoljon, hogy nyomorúságából talpra álljon, és a veszélyből kiutat találjon.

Hogy még egyszer visszatérjünk a bad boll-i parasztasszony esetére: Nem a szenvedéséről panaszkodott ott fenn a padláson? Külsőleg szemlélve talán így van. Christoph Blumhardt mégis felismerte, hogy ennek az asszonynak az imádsága nem panasz, hanem siránkozás, ami miatt mindig nyomorultabb lett. Mi lehet a különbség a panasz és a siránkozás között? Két példán keresztül szeretném ezt bemutatni: A siránkozás önmagába fordul, és statikus marad, így mindig fokozódik: „Ó, Uram, olyan rossz minden, és egyáltalán, olyan nyomorult a világ, és olyan rossz a férjem, nem tudom, hogyan tovább stb., stb.” Így forog mindig maga körül a siránkozás, órákig is tarthat, miközben az imádkozót magát egyre nyomorultabbá teszi.

Ezzel szemben a panasznak világos iránya van: Miközben Istennek panaszkodik, nem hagyja el őt. Az teszi gyümölcsözővé Jób panaszát is, hogy nem szakad el Istentől, hanem Istennek panaszkodik, ebben egyébként három barátjának beszédei is segítik. Így hangzik el Jób könyve végén Isten gazdag válasza, amely a panaszkodót betöltve úgy csendesíti el, hogy a könyv vége így szól róla: „Öregen halt meg Jób, az étellel betelve.”

Sok panaszszoltárban megtalálhatjuk azt a hasonlóságot, hogy egy ponton hirtelen istendicséretbe csapnak át. Ez egyik versről a másikra úgy történhet, mint a 22. zsoltár 22. és 23. versében: „Szabadíts meg az oroszlán szájából, és a bivalyok szarvai közül, engem, nyomorultat! Hirdetem nevedet testvéreimnek, dicsérlek a gyülekezetben.” Ez a meghallgatás azért következik be, mert a zsoltárokból teljes bizonyossággal egy olyan Istenhez szól a panasz, akinél letehetem panaszomat, bosszúmat és fájdalomat, füléhez és szívéhez tehetem le azokat. Meghallgat, és válaszol, ami dicséretté változtatja a panaszt. Erre a válaszra vár Jézus imádsága a Gecsemáné-kertben ugyanúgy, mint kiáltása a kereszten: „Atyám, ne úgy legyen, ahogyan én akarom, hanem amint te!” Ez a Gecsemáné-kerti imádság nem egy akaratsegény ember fatalizmusa, hanem önátadás, amely saját akaratát Isten akaratának szolgálatába állítja. „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?” Ez nem egy Istentől és mindenkitől elhagyott ember kiáltása, hanem egy bizonyossággal elhangzó kiáltás Isten mentő közelségébe, amelyet a 22. zsoltár vége így önt szavakba: „Dicsérik az Urat, akik őt keresik. Szívetek legyen vidám mindenkor!”

Templomok vendégkönyveinek imádságaiból indultunk ki, és feltettük a kérdést, hogy vannak-e olyan határok, amelyek elválasztják egymástól a jó és a rossz imádságot. Határok, amelyeknél sóhajtozásomnak, dadogásomnak órák hosszát tartó imádságomnak megálljt parancsolok, és irányt változtatok, nehogy imádságom reménytelensége egyre jobban tönkregyeny. A határt, jobban mondva a minőséget, amelyet a helyes imádság vizsgálata kapcsán felismertünk, az imádság meghallgatásában való bizonyosság mértéke határozza meg. Konkrétan arról van szó: Valójában csak nyomorúságomra figyelek imádkozás közben, így egyre lejjebb kerülök, és egyre jobban szenvedek, vagy valóban leteszem Istennél, és arra hagyom a sorsomat, aki tudja mi az, ami valóban szükséges? Ettől a bizonyosságtól imádságom új lendületet kap, rövidebb, frappánsabb, bizodalmasabb lesz. Talán összefoglalható egy „Ó!” vagy egy „Te” szócskában, vagy a szív imájává válik úgy, ahogyan sok ortodox keresztyén imádkozni szokott: „Úr Jézus, Isten Fia, irgalmazz nekem!”

II.

Ha eddig az imádság meghallgatásának bizonyosságáról beszéltem, vázolnom kell egy másik gondolatsort is az imádság céljáról, magáról a meghallgatásról. Hogyan képzeljük el azt, hogy Isten egyes imádságokat meghallgat, másokat nem? Honnan ismerem fel, hogy melyik kérés teljesül, melyik nem?

Próbáljuk a problémát először teljesen hétköznapi tapasztalatok alapján világossá tenni. Gerd Müllerről, aki az 1974-es müncheni futball-világbajnokság döntőjében a híres 2:1-es győzelmet biztosító gólt lőtte, és akit a nemzet bombázójának is neveznek, köztudott, hogy minden fontos meccs előtt még az öltözőben gyorsan imádkozott, például így: „Uram, adj győzelmet Németországnak!” Aztán belőtte a Németország

számára döntő gólt. Tehát Isten meghallgatta imádságát? Mivan azonban akkor, ha a hollandok is imádkoztak az öltözőben? Az ő imádságuk miért nem talált meghallgatásra? Isten talán Németországnak drukkolt és nem Hollandiának? Mely imádságokat hallgatja meg Isten és melyeket nem?

Még egy imádság-helyzetet szeretnék vázolni, amelyet biztosan azok is ismernek, akik nem sokat tartanak a futballról, de iskolai tanulmányaikra még vissza tudnak emlékezni; mindenekelőtt a döntő dolgozatra, amikor az a tét, hogy valaki bennmarad vagy kiesik, tovább mehet, vagy megbukik; főleg a matematika dolgozatra, amelyet meg kellett írni. Még mindig nem láttam át teljesen az integrálszámítás módját, mégsem akartam megbukni. Ó, milyen sóhajok indultak akkor az iskolapadból az ég felé! Micsoda alkuk kötettek, micsoda fogadalmak hangzottak el: „Istenem, ha még egyszer megengeded, hogy négyest írjak, egész évben templomba fogok járni.” Mi lehet az ilyen imádságokról és fogadalmakról a véleményünk? És mi van az imádság meghallgatásával, főleg ha a gyerek buta?

Ez a példa is ártatlan lehet, különösen azok számára, akiknek iskoláskoruk idején sohasem kellett félniük a bukástól, de rögtön komolyabbá válik a helyzet, ha olyan műtétről van szó, ahol élet és halál a kérdés. Milyen szívből jövők ilyenkor az imádságok?! Milyen fogadalmak hangoznak el ilyenkor?! De mi van akkor, ha ez nem használ, és a helyzet egyre kilátástalanabbá válik? Mi van ilyenkor az imádság meghallgatásával?

Végül a békéért mondott imádságok, amelyek éppen az elmúlt hetekben és hónapokban ismét feléledtek, hála Istennek! Használtak ezek az imádságok Jugoszláviával kapcsolatban? Meghallgatásra találtak? Vagy az imádságok meghallgatását egészen máshogy kell elképzelnünk?

Az imádság meghallgatásának sajátos kérdésében talán újra segítségünkre lehet Christoph Blumhardt, a bad bolli-lelkegondozó. Egyik reggeli áhitatában ezt mondja:

Soha nem szabadna így imádkozni: „Uram, segíts nekem!”, anélkül, hogy rögtön meggondolnád: Kész vagy rá, hogy Isten valóban dicséred? Azt mondják, megtiltom az embereknek, hogy segítségért imádkozzanak. Igen, ezt teszem. Megmondom nyíltan. Sok esetben azt mondom: „Maradj egyszer csendben is! Egyáltalán nem vagy abban a helyzetben, hogy fecsegésseddel Isten dicséred.” Aki nem gondolja meg, amikor imádkozik, hogy képes-e Isten dicsérni, az inkább ne imádkozzon. Mit használ az imádság, ha utána ismét a magunk útját járjuk? (Ch. Blumhardt: Gesammelte Ansprachen Bd. 2., Neukirchen, 1975, 28. Áhitat 1892. 09. 18-án)

Az a döntő, hogy imádságommal Istent dicsérjem. Konkrétan ez azt jelentheti, hogy egy diák a dolgozat előtt elmondja Istennek félelmeit, és éppen ezzel szabadul meg tőlük. Az is lehet, hogy egy beteg a műtét vagy a halál előtt leteszi félelmeit Isten előtt. És az is könnyen megtörténhet, hogy békéért mondott imádságomban leteszem a háború miatti haragomat, a bombáknak való kiszolgáltatottságomat és félelmemet Isten előtt, és békéért való kiáltásommal nyakára járok. Döntő, hogy mindezt ne csak kívül, hanem belül is összekulcsolt kézzel tegyem. Az összekulcsolt kéz germán szokás szerint azt fejezi ki, hogy Isten akaratának engedelmeskedem. Hogy hogyan fejeződik ki ez konkrétan, azt Jézus Gecsemáné-kerti imája mutatja: „Ne úgy legyen, ahogyan én akarom, hanem amint te!” Az imádság éppen ezért nem veszélytelen vállalkozás, hiszen ha Isten akaratába helyezem magamat, azzal is számolnom kell, hogy ő egészen másként akar vezetni engem, mint ahogyan szeretném. Az imádság után pedig már nem szállhatok ki, és nem mondhatom: „Nem, Istenem, én

nem így képzeltem!” Ezt Blumhardt nevetséges, tisztességtelen imádságnak nevezi, amely a helyzet komolyságát egyáltalán nem fogta fel, és behunyva szemét nem vette észre, hogy az imádság azt jelenti, hogy az ember Isten akaratába helyezi magát, és őt dicsőíti.

Az, hogy az ember egy olyan mennyei Atya akaratába helyezi magát, aki gyermekeinek a legjobbat akarja, azt jelenti, hogy az imádság ígéret is lesz számára. Ha Isten akaratába helyezem magamat, Paul Fleming énekköltővel együtt mondhatom: „Ami velem történik, az ő tervébe illik, s tudom javamra van. Igéjébe fogódzom, rábízom minden gondom, és szívem már nem nyugtalan.”⁴ Imádság közben másként gondoltam, úgy érzem, mintha egy téglá esne a fejemre. Imádkozva fogom meg ezt a téglát, és boldogulok vele. Ha az imádságban Isten akaratába helyezem magamat, az azt jelenti, hogy ami rám vár, nem úgy látom és nem úgy fogadom, mint egy sorscsapást, mint derült égből a villámcsapást. Az imádság által megtapasztalom, amit Pál Róm 8-ban mond: „akik Istent szeretik, azoknak minden javukra szolgál”, a győzelem ugyanúgy, mint a bukás, az egyes éppúgy, mint az ötös, az élet éppúgy, mint a halál. Még az általam annyira gyűlölt háború is új perspektívában tűnik fel számomra az imádság által. Imádkozás közben bizonyossá válok afelől, hogy Isten itt is uralkodik, és képes az ellenállásra éppúgy, mint a békére, ha ő akarja, és eljön az ideje.

Dietrich Bonhoeffer-től származik ez az ismert mondat: „Isten nem minden imádságunkat hallgatja meg, de minden ígéretét.” Ez végül újra megmutathatja az irányt, amerre az imádság vezet minket: Isten ígérete felől tesz bizonyossá. Imádkozni nem jelent mást, mint Istent szaván fogni, ahogyan ez a 27. zsoltárban sajátosan fejeződik ki: „Ha ezt mondod: Járuljatok színem elé! – szívem így válaszol: Színed elé járulok, Uram!” (Zsolt 27,8)

Ez az a mag, amely tulajdonképpen minden zsoltárt mozgat: Isten felénk forduló, fénylő színének keresése. Különösen megindítóan fogalmazza meg ezt a kérést újra és újra a 80. zsoltár: „Ragyogtasd ránk orcádat, hogy megszabaduljunk!” Ezzel szemben, ahol Isten elrejtí orcáját és elfordul, a hideg és a halál jut hatalomra. Ilyenkor szólal meg a panasz, amely Istennek az imádkozó felé forduló tekintetért esedezik. Maga az életunság tapasztalata szólal meg a 139. zsoltárban: „Elnyel a sötétség, és éjszakává lesz körülöttem a világosság.”, amelyen ugyanez a zsoltár tör át: „A sötétség nem elég sötét neked, az éjszaka világos, mint a nappal, a sötétség pedig olyan, mint a világosság.” Aki a zsoltárossal együtt így tud imádkozni, az tudja, hogy meghallgatásra lel, mert éppen ezzel a bizonyossággal imádkozik. Nem nyomorúságának üressége, hanem Isten jelenléte az, ami meghatározza imádságát, bizalommal erősíthet meg egy ámennel.

Rövid válogatás imádsággal foglalkozó irodalomból:

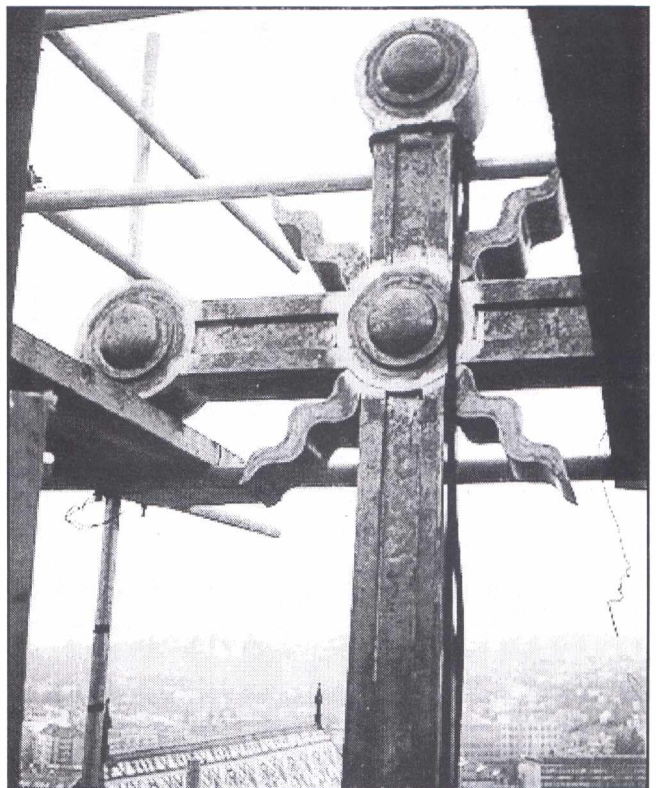
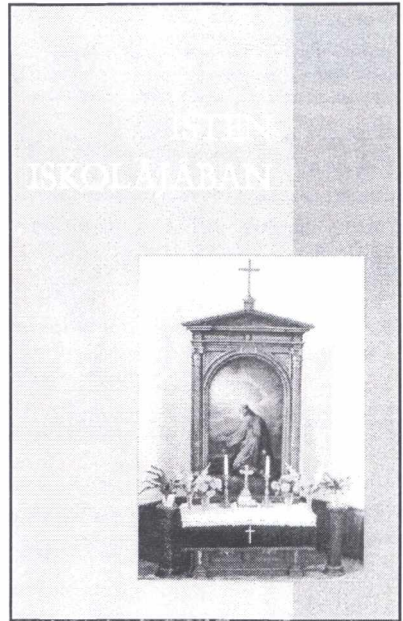
1. Dietrich Bonhoeffer: Beten mit der Bibel; Hamburg, 1970.
2. J. Zink: Wie wir beten können; Stuttgart, 1970.
3. R. Leuenberger: Zeit in der Zeit. Über das Gebet; Zürich, 1988.
4. A. Grün: Gebet als Begegnung; Münsterschwarzach, 1990.
5. A. Grün: Wenn ich nicht mehr beten kann; Münsterschwarzach, 1997.

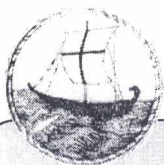
Fordította: Wagner Szilárd teol. hallgató

⁴ „Es kann mir nichts geschehen, als was er hat ersehen und was mir selig ist. Ich nehm' es, wie er's gibet, was ihm von mir beliebet, das selbe hab' auch ich erkiest.” (Ev. Énekeskönyv: 344. ének, 3. vers – a fordító megj.)

Balikó Zoltán ny. pécsi lelkész igehirdetéseiből adott ki vaskos kötetet a pécsi Luther Rózsa Alapítvány. A majd' 800 oldalas kötetet lapozgatva több egyházi évet ülhet végig az olvasó a pécsi templom szószéke alatt. Az előszóban a pécsi gyülekezet asszonyköre úgy fogalmazza meg a kötet célját, hogy „belső indítást érezve szeretné közreadni, amit szeretett Balikó Zoltán lelkipásztortól a pécsi gyülekezet évtizedek óta az Isten iskolájában tanult.” Az igehirdetés kötetet szívesen ajánljuk mind a lelkészek íróasztalára, mind a templomok iratterjesztési polcára.

*Megrendelhető Böröcz Jánosné címén:
7625 Pécs Aradi vértanúk útja 16.*

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

1999. december 21. – 2000. január 20.

A millennium esztendeje, a 2000. év első egyházi hírei közül is kiemelkedik az a tudósítás, amely Dél-Afrikából, a „világvallások parlamentje” üléséről érkezett. Ezen a hatalmas, mintegy 6 ezer résztvevővel tartott vallási tanácskozáson bejelentették, hogy az Egyesült Nemzetek világ-szervezete 2000 augusztusára összehívja a világ vallási vezetőinek „spirituális csúcstalálkozóját”, közvetlenül a világ államai legfőbb vezetőinek találkozása előtt. Ennek az első ilyen ENSZ-csúcstalálkozónak kettős célja lesz. Egyfelől erősíteni a szorosabb együttműködést a világvallások és az ENSZ között. Másfelől – és ez a találkozó igazi célja – még jobban bevonni az egyházakat és a vallásokat az egész világon az induló harmadik évezred nagy erkölcsi, társadalmi, gazdasági és politikai világproblémáinak közös megoldásába. Az ENSZ ezzel a lépésével mintegy a „világ lelkiismerete” szerepét igényli a világ egyházaitól és vallásaitól.

A másik jelentős híryanagy a szűkebb „házunk tájáról” érkezett. Ez részletesen beszámol a Vatikán és az Evangélikus Világszövetség legfőbb vezetőinek első találkozásáról Rómában, a megigazulásról szóló Közös Nyilatkozat ünnepélyes aláírása után. Eszerint mind II. János Pál pápa, mind Christian Krause püspök, a Világszövetség elnöke arról szölkáltak, hogy a Közös Nyilatkozat első lépés volt ugyan, de megnyitotta az utat a még fön maradt, megoldatlan kérdések közös, türelmes megvitatása és a szorosabb közeledés folytatása előtt.

A világ egyházaiból különösen a Finnországból, a Betlehemben tartott első nagy ökumenikus ünnepségekről és Ázsia, a legnagyobb kontinens erős kisebbségben élő keresztyénségének újabb szenvedéseiről érkező híradásokra hívjuk föl a Lelkipásztor olvasónak figyelmét.

(A híryanagy lezárása: 2000. január 20.)

EGYHÁZI VILÁGSZERVEZETEK

EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

(A „Világvallások parlamentjének” ülése Dél-Afrikában)

A harmadik évezred küszöbén a világ vallási vezetői újra találkoztak egymással. Úgy látszik, hogy az új évezred várható kihívásai, veszélyei sokkal szorosabb együttműködésre indítják őket a jövőben. Ennek az új együttműködésnek a bevezetője volt a dél-afrikai Fokváros-

ban december 1-8. között megtartott „világvallások parlamentje”. A genfi Nemzetközi Ökumenikus Sajtószolgálat (ENI) legújabb számában hosszú, részletes beszámolót közölt erről a talán történelmi jelentőségű és a „vallások ökumenikus mozgalmát” útjára indító, nagyszabású tanácskozásról.

A nyolcnapos tanácskozáson a világ 90 országából a keresztyénség, a zsidóság, az iszlám, a buddhizmus, a hinduizmus és a többi vallások 400 vezetője és több mint 6 ezer képviselője vett részt. A „spirituális világ-csúcstalálkozón”, ahogyan a nemzetközi média képviselői elnevezték ezt az eseményt, nemcsak ple-

náris ülések voltak, hanem közös, meditatiós áhítatok és nagyszámú kisebb csoport megbeszélés is.

Kiemelkedett a plenáris ülések fel-szólalásai közül Nelson Mandela, a 81 éves, első fekete dél-afrikai elnök nagy beszéde. „Az egyházi vallások intézmények nélkül sohasem kerültem volna ide önök elé” – mondta. De vallást tett arról is, hogy az egyházak nélkül a faji elkülönítés (apartheid) megszüntetése és a Dél-Afrikai Köztársaság vérontás nélküli, békés újjászületése sem valósulhatott volna meg. A világ jövője alakításában – hangsúlyozta – az egyházaknak és a vallásoknak döntő szerepük lesz az új évez-

redben. Mert kevés olyan fontos dimenziója van az emberi életnek nemcsak az egyén, hanem a társadalom, a kultúra, a gazdasági és politikai élet alakításában is, mint amilyen a hit, a vallás jelentősége. „Ez a nagy találkozás századunk végén azt szolgálja, hogy szembeszálljunk mindenfajta kétségbeejtő cinizmussal. És elhív arra, hogy elismerjük és megerősítsük azt, ami nagy, nemes és segítő erő az emberi spiritualitásban” – mondta befejezésül.

Ugyancsak nagy hatása volt az indiai száműzetésben élő *dalai láma* plenáris felszólalásának is a világ vallásainak életbevágóan szükséges, szorosabb együttműködéséről az emberiség jövőjéért.

A világvallások „parlamentje” végül igen nagyszámú, mintegy 250 javaslatot fogadott el a világ vallásainak gyakorlati együttműködéséről a lelki élet, a teremtett világ védelme, a társadalmi igazságosság és a népek és etnikumok közötti béke területén.

A legfontosabb eredmény talán mégis az volt, hogy ez a fokvárosi nagy vallási találkozó *reménység szerint csak a bevezetője lesz egy még nagyobb jelentőségű találkozásnak, amelyet az Egyesült Nemzetek 2000. augusztus 28-31. között kíván megrendezni. Ez lesz az ENSZ első hivatalos világkonferenciája a világ vallási és spirituális vezetőinek részvételével, közvetlenül a világ államfőinek és politikai vezetőinek millenniumi csúcstalálkozóját megelőzően. A vallások millenniumi nagy találkozóját a tervek szerint Kofi Annan ENSZ-főtitkár nyitja meg. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének a kitűzött célja az, hogy a világ vallási vezetőit szorosabb együttműködésre hívja egymással és a világ kormányaival, népeivel az új évezred veszélyei és kihívásai között – köztölték a dél-afrikai tanácskozáson az ENSZ millenniumi „spirituális világtalálkozójának” szervezői.*

(ENI)

II. János Pál pápa december 9-én fogadta a Világszövetség delegációját, majd magánkihallgatáson találkozott Krause püspökkel. A pápával történt együttes találkozón a Világszövetség elnöke a Közös Nyilatkozatot a „reménység jelének” nevezte, és kijelentette: „Nem szabad többé eleresztenünk egymás kezeit, amelyeket egymás felé kinyújtottunk Augsburgban. Mert ami összeköt bennünket, erősebb annál, mint ami szétválaszt.” Együttal kifejezte két kívánságát: „A két egyház ismerje el és jelentsse ki egymást testvér-egyháznak a »kiengesztelődött különbözőségben«. Másfelől azt kérte, hogy az evangélikusok és a római katolikusok számára nyíljon meg a lehetőség az Eucharisziában, az Úr szent vacsorájában való kölcsönös vendégül látásra.

II. János Pál pápa Krause püspök üdvözlő beszédére adott válaszában kijelentette, hogy a Közös Nyilatkozat „mérőföldkő volt a keresztyének teljes egysége felé vezető, nem mindig könnyű úton”. Ezért folytatni kell a közös teológiai, ökumenikus erőfeszítéseket a még meglévő akadályok eltávolítására. Kifejezte, hogy ő is „szívőből kívánja az egymással való egységet az Úr asztalánál”. A sajtójelentések szerint a pápa első szava a találkozón az volt Krause püspökhöz: „Hogyan megyünk tovább?” A püspök pedig a magánkihallgatásról és a személyes beszélgetésről azt mondta, hogy az „rendkívül melegszerű találkozás” volt a pápával.

A Világszövetség elnöke egyúttal meghívást kapott arra is, hogy Canterbury érsekével és az ortodox egyházak vezetőivel, valamint a Metodista Világszövetség elnöknőjével együtt vegyen részt az ökumenikus imahét megnyitásán a Vatikánban, valamint más nagy ökumenikus alkalmakon a millennium megünneplésében.

(Iwi de – ENI – Epd-w – Zdz)

VATIKÁN

(Husz János rehabilitálása a Vatikánban)

Rómában, a Pápai Lateráni Egyetemen nemzetközi teológiai konferenciát tartottak az 1415-ben a konstanzi zsinaton eretnekké nyilvánított, és a máglyán mártírhalált halt nagy cseh előreformátor, Husz János ügyének felülvizsgálására és rehabilitálására.

A pápa a nemzetközi teológiai tanácskozás csúcspontján a római katolikus

egyház nevében mély sajnálkozását fejezte ki a cseh igehirdető és teológus elítélése és kegyetlen máglyahalála fölött.
(epd-w)

(Hans Küng professzor a megigazulás tanításáról és a következő pápáról)

Hans Küng, a világszerte ismert, neves római katolikus teológus-professzor a „világvallások parlamentje” dél-afrikai ülése alatt, amelynek egyik meghívott előadója volt, nagy figyelemmel kísért interjút adott a genfi Nemzetközi Ökumenikus Sajtószolgálatnak.

Küng professzor már negyven évvel ezelőtt, 1957-ben kiadott teológiai doktori disszertációjában a római katolikus és reformatori tanításról a megigazulás kérdésében *katolikus előfutára volt az augsburgi, történelmi jelentőségű Közös Nyilatkozatnak. „Már negyven évvel ezelőtt megmondtam, hogy a kölcsönös megegyezés lehetséges az evangélikusok és a római katolikusok között ebben a kérdésben”, és a reformatori értelmezés nem indokolhatja a szakadást a római katolikus és a reformatori egyházak között* – jelentette ki Fokvárosban. Együttal melegen üdvözölte a Közös Nyilatkozat aláírását ebben a kérdésben, amely a reformáció óta egyik legfőbb elválasztó tanítás volt hosszú évszázadokon át a két egyház között.

A Közös Nyilatkozat méltatása mellett Hans Küng arról is részletesen nyilatkozott, milyen pápát kívánna majd egyháznak II. János Pál pápa utódaul. Nem gyakorolt semmiféle kritikát II. János Pál pápa fölött. Ugyanakkor azonban kijelentette: „*Mi a jövőben olyan pápát szeretnénk, aki XXIII. János pápát követné, és nem lenne akadály a azoknak a reformoknak, amelyekre égetően szükség van*”. Kiváltképpen reformokat kívánt a jövő pápája részéről a *colibátus, a nők papi ordinációja és a katolikus szexualitika ma sokat vitatott kérdéseiben (fogamzásgátlás, az abortusz körüli viták)*. A nők pappá szentelésének kérdéséről kijelentette, hogy annak megtagadása „egyre inkább megfosztja a gyülekezeteket a papoktól, és katasztrofális helyzetbe juttatja az egyházat”. Küng professzor nyilatkozata, akit a Vatikán, kritikai nézetei miatt, 1979-ben eltiltott az előadás jogától a római katolikus teológiai fakultásokon, de Tübingen állami egyetemén ma is teológiai tanár és legújabbban a Globális Etika Alapítványának is elnöke, bizonyosan heves vitákat váltott ki egyházában.

(ENI)

EVANGÉLIKUS VILÁGSZÖVETSÉG

(A Világszövetség elnökének és delegációjának találkozója II. János Pál pápával a Vatikánban)

A Közös Nyilatkozat Augsburgban történt ünnepélyes aláírását követően világszerte nagy érdeklődés kísérte Christian Krause püspöknek, a Világszövetség elnökének és az ötagú delegációnak első hivatalos látogatását a Vatikánban, 1999. december 8-11. között.

NÉMETORSZÁG

(Az egyházak a vasárnap védelméért)

Korábban már beszámoltunk (EVH 1999/12.) a rendkívül heves németországi vitákról az alkotmány-biztosította vasárnapi munkaszüneti tilalom és az áruházak, üzletek vasárnapi nyitva tartása körül. Megemlítettük a Német Protestáns Egyházsövetség (EKD) októberben megindított tiltakozó mozgalmát a vasárnap mint munkaszüneti nap védelmében.

Azóta nyolc protestáns egyházi lap – „Hagyjátok békében a vasárnapot!” (Lasset den Sonntag in Ruhe!) jelszóval – nagy aláírásgyűjtési akciót indított az egyházak mozgalmának támogatására a parlamentben. *Rövid idő alatt 470 ezer aláírás gyűlt össze a nyolc egyházi lap tiltakozó akciójának ívein*, amelyeket december folyamán nyújtottak át a parlament elnökének.

A protestáns egyházak emellett „*Vasárnap nélkül csak hétköznapok vannak!*” jelszóval hatalmas utcai plakátokon és újsághirdetéseken tiltakoznak „*a vasárnap profit- és konzumentorientált elrablása*” ellen. Figyelmeztetnek arra, hogy a vasárnapi munkaszünet és az ünnepnapok nyugalma Isten törvénye és ajándéka mind az emberi test, mind a lélek számára, a hétköznapok fárasztó munkája után. Egy közvélemény kutatás eredménye szerint a németek 56 százaléka a vasárnapok munkaszüneti nyugalmanak megőrzése mellett foglalt állást, és mindössze 22 százaléka követeli az áruházak és az üzletek vasárnapi nyitva tartását.

(epd-w)

(A Krisztus-Pavilon Hannoverben – a „világkiállítás lelke”)

Az ismert evangélikus havi folyóirat (Zeichen der Zeit – Lutherische Monatshefte) újévi száma igen részletes, érdekes beszámolót közöl a 2000. esztendőben Hannoverben megnyíló, milléniumi világkiállítás egyházi pavilonjáról. *Ezt a „világkiállítás lelkének” elnevezett Krisztus-Pavilont a német reformációi egyházak és a római katolikus egyház közösen építik föl és tartják fenn, ökumenikus közösségük jeleként, az eddigi legnagyobbnak mondott világkiállítás idején.*

A *Krisztus-Pavilon* hatalmas, modern építmény betonból, acélból, üvegből és márványból, a világkiállítás kiemelt helyén. „*Technikai és spirituális mestermű*” – írja a lap –, amely lényegesen különbözik a világkiállítás összes többi épületétől. Hosszú, fedett acéloszlopor vezet hozzá, egy vízcsatorna mellett egy szigetre, amelyet híd választ el a „világtól”. A főbejáraton át a látogató először egy belső előtérbe, a nagy udvarba kerül. Ebben egy 27 méter magas, hatalmas üveg-acél kereszt és egy fehér akácfa (a paradicsomi „élet fája” szimbóluma) fogadja a látogatót, aki itt megpihenhet, s ahol étkezési lehetőségek is vannak. Közben pedig egyházi zene kíséri a vendégeket. Az előtérből, amelyet a Krisztus-Pavilonnal együtt egy hatalmas, téglalap alakú modern oszlopor vesz körül, három kapun át magába a Krisztus-templomba léphet be, amely egy kocka alakú, acélból, üvegből és márványlapokból készült, ugyancsak modern építmény, és éjszaka is ragyogóan meg van világítva. A Krisztus-Pavilon fő része a „szakrális terem”, a templomtér, 17 méter magas acél-üveg tartóoszlopokkal és egy oltárral, amelyen egy modern Krisztus-szobor áll, a szenvedő Krisztus-arcával. Itt padok is vannak, és liturgikus istentiszteleteket, meditációs áhítatokat és előadásokat is tartanak, miközben halk, klasszikus és modern egyházi zene szól. A templom „szakrális terét” nagy körfolyosó veszi körül. Ebből kilenc kisebb terem nyílik, amelyek az egyház életének területeiről (liturgia és istentisztelet, egyházi ének és zene, misszió, az egyház szociális diakóniája, az egyházi kommunikáció stb.) adnak információt a látogatóknak. A „szakrális terem” alatt egy kisebb beton „kriptá” van, csupán egyetlen Krisztus-ikkonnal és egy középkori keresztelőkövel, ahol a személyes elcsendesedésre, imádkozásra nyílik lehetőség.

A 21. század modern stílusában épült, ugyanakkor azonban a keresztyén hit, a szeretet és a szolgálat spiritualitását sugárzó ökumenikus építmény a világ zájából Isten közelébe és a lélek csendjébe kívánja elvezetni mind az egyház tagjait, mind a többi látogatót az új évezred kezdetén.

(ZdZ)

(Új Bóra Katalin-szobor Wittenbergben)

Az ötszáz éves jubileum befejező ak-

tusaként december 20-án, a wittenbergi „Luther-ház” udvarán állították föl a nagy reformátor feleségének 2,20 méter magas bronz-szobrát. A szobrot *Nina Koch*, bielefeldi szobrászno készítette el. Bóra Katalin szobra egy ajtókereten át előrelépő nőalakot ábrázol. Készítője szerint ez azt szimbolizálja, hogy „a reformátor felesége kilépett kora megszokott kereteiből a nők élete számára”.

(epd-w)

FINNORSZÁG

(A „jubileumi 2000. esztendő” ökumenikus megünneplése)

Valamennyi finn egyház együtt fogja megünnepelni a 2000. esztendőt, Krisztus születése „jubileumi esztendjét”. A számos külön rendezvény mellett az ökumenikus, közös ünnepek *csúcspontja* június 18-án lesz majd Finnország történelmi egyházi központjában, Turku középkori dómjának, az evangélikus székesegyháznak 700 éves fennállása alkalmából.

Az egész éven át tartó egyházi ünnepek fő témája a Finn Egyházban ez: „*2000 – a jubileum éve és a reménység éve*”. Ez a fő téma az évezred-fordulón a keresztyén reménység előtérbe állítása mellett egyúttal az Öszövetség „jubileumi évére” is figyelmeztet, és föl kívánja hívni a keresztyéneket, a társadalom és a kormányzatok figyelmét a világ legszegényebb országai megfizethetetlen, gyötrő adósságainak elengedésére. Az evangélikus püspöki konferencia fölhívására máris számos finn gyülekezet bejelentette, hogy a „jubileumi évben” jelentősen megnöveli anyagi hozzájárulását a legszegényebb országokat segítő egyházi segélyprogramok javára.

(Iwi de)

HOLLANDIA

(Megnyílt Utrechtben a három egyesülő protestáns egyház közös centruma)

Újabb történelmi fordulóponthoz érkezett el a két nagyobb református és a kisebb evangélikus egyház már közösen elhatározott uniójának folyamata. Ez a mozgalom 1961-ben kezdődött, először a két, egymástól elszakadt református egyház egyesítésére. Az unió törekvésekhez később a jóval kisebb, nehéz körülmények közt élő evangélikus egyház is csatlakozott. A közelmúlt években a három egyház zsinatai végül is többségi

(Véres összecsapások az iszlám hívei és a keresztyén kisebbség tagjai között Kelet-Indonéziában)

Ismételten hírt adtunk a mohamedán többségi és keresztyén kisebbségi csoportok közötti egyre fokozódó feszültségekről. Legutóbb a *Kelet-Timor* önálló államra alakulásakor történt és a keresztyének ellen elkövetett kegyetlen és véres támadásokról (EVH X/12.) számoltunk be.

A világ médiái legújabbban a *Molukka-szigetcsoporthoz* (Fűszer-szigetek), főleg *Ambon szigetén*, Indonézia távolkeleti sarkában kitört és több száz, sőt egyes hírek szerint több ezer áldozatot követelő véres, mohamedán-keresztyén összeütközésekről tudósítottak.

A keresztyén lakosság elleni megmozdulások olyan méreteket öltöttek, hogy *Jakartában, Indonézia fővárosában* százezres mohamedán tömeg „szent háborúra” hívott föl a keresztyének és az ugyancsak üldözött kínai kisebbség ellen. Indonézia legújabbban megválasztott, mérsékelt mohamedán elnöke mindenestre visszautasította a „szent háború” követelését.

(epd-w)

KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG

(A Falunkong-szekta állami tilalom alatt)

Legutóbbi számunkban hírt adtunk a Falunkong buddhista gyökerű, spiritualista szekta váratlan, mintegy 70 millió tagot számláló megjelenéséről a kommunista Kínában. A legújabb hírek szerint a pekingi kormányzat július hónapban „gonosz szektává” nyilvánította a Pekingben hatalmas tüntetéseket szervező spiritualista mozgalmat, és börtönnel, átnevelő táborokkal fenyegette meg mindazokat, akik a nyilvánosság előtt is megjelennek annak híveként.

A legújabb tudósítások arról is beszámolnak, hogy Peking főterén, a Tienanmen-téren máris több összeütközés történt a rendőrség és a Falunkong ott megjelent tüntető csoportjai között, akik a „Falunkong nagy törvénye” feliratú zászlókkal tiltakoztak a mozgalmat betiltó állami törvény ellen.

(Spotlight on China)

dés mellett. A Koordinációs Bizottság legközelebbi ülését 2000 márciusában tartja Zágrábban.

(Iwi de)

SZENTFÖLD

(Betlehem – a millenniumi ünnepek szentföldi középpontja)

Két nagyjelentőségű betlehemi ökumenikus ünnepségről adtak hírt a világ egyházi és világi médiumai az évfordulón. December elején, a millenniumi ünnepekre egészen megújult júdeai kisvárosban, a Szentföldön ma élő 13 keresztyén egyházat reprezentáló ortodox, protestáns és római katolikus egyházi vezetők tartották a nagy évforduló ünnepeit megnyitó ökumenikus találkozót. Részt vettek ezen a Vatikán képviselői és az egyházi világszervezetek főtitkárai is. *Ishmael Noko*, az Evangélikus Világszövetség főtitkára kijelentette: „Azt gondolom, ez nagyon jó üzenet ennek az országnak többi vallási közössége, az zsidóság és az iszlám számára arról, hogy a keresztyének egységet alkotnak. És ez nagyon fontos üzenet!” A nagy ökumenikus ünnepség bevezetéseként *Jasszer Arafat*, palesztin elnök gyűjtötte meg az óriás karácsonyfa gyertyafényeit a Szent Születés bazilikája előtti téren.

A *karácsony ünnepi eseményeiről* Betlehemben – főleg a hagyományos éjféli istentiszteletről a Szent Születés bazilikájában – a világ minden jelentősebb televízióállomása helyszíni, élő közvetítést adott.

A más rendkívüli esemény január 7-én történt: az ortodox egyházak karácsony-ünneplése Betlehemben. Ezen nemcsak a világ ortodox egyházi vezetői, hanem velük együtt hat ortodox többségű állam elnökei is együtt ünnepelték a kétezres éves évfordulót. Konstantinápoly „ökumenikus pátriárkája”, *Bartolomeusz* vezette a bazilikában az istentiszteleti liturgiát, 12 más pátriárka szolgálatával együtt. Részt vett az ortodox karácsonyi ünnepen – súlyos betegsége ellenére – *Borisz Jelcin* távozó orosz elnök is, aki először járt a Szentföldön. Az adott különös jelentőséget ennek az ortodox millenniumi találkozásnak, hogy az ortodox egyházak közötti, számos feszültség ellenére ez volt az első alkalom sok évszázad óta, hogy valamennyi ortodox egyház legfőbb vezetői találkoztak egymással.

(ENI)

határozattal kimondták, hogy az elszakított ország hosszú évszázadai után egyesülni kívánnak egyetlen egyházzövetségben. Az elmúlt évben már megalakult az egyesülő egyház közös zsinata is. December első napján *Beatrix* holland királynő megnyitotta a három egyesülő egyház közös szolgálati centrumát Utrechtben. „Fontos esemény egyházaink életében ez a nap. Sok évszázados elszakítottság után eljutottunk oda, hogy a három egyház egy központból végzi majd a gyülekezeteinek lelkipályozását” – mondta az ünnepélyes fölavatás után *Plaisier* református főtitkár.

„Együtt az úton” – ez az egyesülési folyamat jelszava, amely a hollandok 20 százalékát – 2,8 millió protestáns keresztyént – egyesíti majd egyetlen egyházzervezetben. De különösen a nagyobb, konzervatív református „*Hervormde Kerk*” egyházában, számos gyülekezetben még erős az ellenállás az egyházi unióval szemben.

Az új, közös protestáns egyházi centrum megnyitását a televízió élőben közvetítette Hollandiában. A protestáns egyházak uniójának már *Beatrix* királynő édesanyja és nagyanyja is a hívei voltak. *Plaisier* főtitkár kifejezte azt a reményességét, hogy a sok szervezeti, liturgiai, egyházi és lelkipályozási problémák ellenére a még meglévő nehézségek leküzdése legkésőbb 2005-re befejeződik az egyesülés nehéz folyamatát élő három egyház szövetségében.

(epd-w)

HORVÁTORSZÁG

(Tárgyalások a kettészakadt Horvát Evangélikus Egyház egységének helyreállításáról)

December közepén megtartotta első ülését a Horvát Evangélikus Egyház Koordinációs Bizottsága. Az 1996-ban kettészakadt egyházrészek kibékítésére az Evangélikus Világszövetség ismételten kísérletet tett, mindeddig azonban eredménytelenül. A Világszövetség ezért 1997-től kezdve minden anyagi támogatását megszüntette.

Az EVSZ Végrehajtó Bizottsága múlt év nyarán tartott ülésén újabb javaslatot tett az egység helyreállítására. Ezután alakult meg novemberben a Koordinációs Bizottság *Olli Pekka Lassila* Európa-titkár vezetésével. Az említett decemberi ülésen mindkét fél elkötelezte magát a kölcsönös nyitottság és a kiengesztelő-

Augsburg 1999. október 31. után

– Mi történt és mi nem történt a Közös Nyilatkozat aláírásakor? –

Ünnepi esemény volt, kétségtelen, ami Augsburgban az elmúlt év október 31-én történt a két nagy történelmi felekezet között. Négy és fél évszázados görcsből oldódtunk, együtt adtunk hálát istentisztelet keretében azért, ami szakemberek hosszú, keserves munkájaként létrejött, és a Közös Nyilatkozatban, annak hivatalos aláírásában megnyilvánult. Egy család tagjaiként könyörögtünk az egyház Urához, hogy segítsen tovább azon az úton, amin megtettük az első konkrét lépést. *Ünnep volt ez a javából.*

Mindenki tudta, hogy az *ünnep után hétköznapok következnek*, és mindkét félnek józanul értékelnie kell, mi is történt valójában, mik a Közös Nyilatkozat következményei hosszú és rövid távon egyaránt. A visszhangok áradatában fel kell figyelniünk a félreértésekre, a Közös Nyilatkozattól idegen elemek belemagyarázására, a pesszimista és optimista véleménynyilvánításra, az elhamarkodott állásfoglalásokra, a felületes reagálásokra, sőt az előítéletekből (praejudicatio) született szakszerűtlen jelzésekre is.

Alapjában véve, magam részéről, *minden visszhangért hálas vagyok*, mert azt jelenti, hogy szóba, asztalra vagy térképre került két egyház megbékélési kísérlete, és a *justificatio* ügye szinte a reformáció idejére emlékeztetően beszéd tárgyává lett. Még úgy is örülök, hogy tudom a megigazulás vagy megigazítás terminus technikusá nem közhasználatú szó ma, és az egyháznak magyaráznia kell, mit is jelent a számunkra még mindig fontos tanításunk, evangélium-értelmezésünk. A visszhangokkal kapcsolatban tanulhatunk a néhai *Bea* bíborostól, aki a 2. vatikáni zsinaton háromszor volt kénytelen megfogalmazni az ökumenizmusról szóló dokumentum (Unitatis Redintegratio) szövegét. A harmadik variáció után megköszönte ellenfelének, *Ottaviani* bíborosnak a lehetőséget, hogy az újra fogalmazásaival lehetőséget kapott a már félreérthetetlen, elfogadható szöveg elkészítésére. Ha valamit mai olvasóink, hallgatóink nem értenek, úgy bennünk is lehet hiba, és még ellenfeleinknek is köszönetet mondhatunk az újrafogalmazás, a tisztázás lehetőségéért. Ebben az évben, s nyilván a következőkben is, lesz alkalmunk bőségesen a magyarázatra a Közös Nyilatkozattal kapcsolatban.

Jelen írásnak csak egy célja lehet, hogy t. i. tisztázza, *mi is történt és mi nem történt Augsburgban* 1999. október 31-én. A végleges magyar fordítás közreadása, a könyvtárvnyivá növekedett irodalom ismertetése, a konkrét következmények jövőbeli lehetőségeinek felvázolása még sok munkát ad majd mindazoknak, akiknek szívügye a Közös Nyilatkozat.

Tőlem nem idegen ez a fajta kettéválasztás (mi történt és mi nem történt Augsburgban). Csak arra utalok, hogy 1980-ban, amikor Egyházunk kiadta az *Ágostai Hitvallás (ÁH) 450 éves évfordulóján* az ÁH történeti és tartalmi értékelését (Fabiny Tibor és a jelen sorok írója írásaként). „A rád bízott kincs” című

fejezetben megírtam: *Ami nincs benne, ne keresd! – Ami benne van azt keresd!* Nem szántam ünneprontásnak, hanem őszinte szónak a figyelmeztetést: az ÁH-ban hiába keressük azt a globális látást, ami korunkra jellemző. Éreztettem, hogy az egyház egészen más helyzetben volt 1530-ban, mint korunkban. A szekularizáció folyamata teljesen ismeretlen volt a 16. sz. Európájában, mint ahogyan gyökeresen más volt a felekezeti helyzet is. Akkor mindössze két tábor volt a nyugati egyházban, ma több száz felekezetben él a keresztyénség. Nem érezték őseink a világvallások jelentőségét, mint ahogyan a gazdasági háttér és a társadalmi tagozódás is különböző volt – nem beszélve a teológiai szinterről, vagy az új etikai kérdésekről, világméretű morális problémákról...

Az Ágostai Hitvallás evangéliumközpontúsága ma is érték: Isten kezdeményező, érthetetlen szeretete, a bűnöst megmentő irgalma, bűnbocsánata, új életre indító kegyelme. Őseink megvallották egyházi és világi hatalmasságok előtt világos meggyőződésüket, példamutatóan nem titkolták. Melanchthon arról írt, mit hisznek, hogyan élnek az evangélikus gyülekezetek 1530-ban. Amit ír, az nem elméleti tanrendszer, hanem *gyakorlati hitvallás*, confessio a szó legtisztább értelmében és időszerről válasz az éppen aktuális kérdésekben. 16. századi őseink azt vallják meg, hogy *megtalálták a legdrágább kincset*, amihez képest minden más csupán másodlagos értékű a keresztyén hitben és életben. Lenyűgözte őket, hogy megtalálták a Szentírás szíve közepét, ezt a drágagyöngyöt, Isten szeretetének evangéliumát. Amit 9 évvel előbb az egyszerű ágostonrendi szerzetes Wormsban vallott, nem hősként vagy a lelkiismeret bajnokaként, hanem az Ige foglyaként, az most megisméltódott nagyobb méretekből, *egy közösség állásfoglalásaként*.

Melanchthon lényegében azt mondta: „Itt állunk Isten előtt és előttetek – másként nem tehetünk. A részünkről való gyülekezetek nevében beszélek és Márton doktor beleegyező tudtával, jóváhagyásával.” *Az ÁH erőssége volt, és ma is az, hogy a keresztyén hit és élet centrumába vezet. Ebbe az irányba mutat a Közös Nyilatkozat is.* Jézus Krisztust állítja centrumba.

Ezek a megállapítások egybecsengenek azzal a *jelentős állásfoglalással*, ami két évtizeddel ezelőtt született a római katolikus-evangélikus Közös Bizottságban az Ágostai Hitvallás 450 éves évfordulója alkalmából (1980. március 26-án hozták nyilvánosságra, és az Evangélikus Élet 1980. június 22-én csaknem teljes terjedelmében közölte). A közös állásfoglalásban többek között ezt olvassuk: „*Az Ágostai Hitvallásra utalva katolikusok és evangélikusok felfedezték, hogy közös a meggyőződésük az alapvető tanításokban, amelyek hitünk központjára, Jézus Krisztusra mutatnak.*” Másutt: „*Széles egyetértés jelentkezik a megigazulásról szóló tanításban, amely oly döntő volt a reformáció idejében: egyedül kegyelemből és a Krisztus megváltó művébe vetett hitben, nem a bennünk levő*

éremek alapján fogad el Isten, és vehetjük a Szent Lelket, aki megújítja szívünket, felkészít és hív a jócselekedetekre.” Az akkor dolgozó Közös Bizottság tagjaként és az említett közös állásfoglalás egyik aláírójaként joggal írhattam. „Régi formulákat együtt tanulmányozva, őseink hitéhez hűen, az élő központhoz, Jézus Krisztushoz ma öntudatosan ragaszkodva született közös állásfoglalásunk: Mindnyájan az egy Krisztus uralma alatt élünk” (All under one Christ – Alle unter einem Christus). Kár, hogy két évtizeddel ezelőtt nem vert nagyobb visszhangot ez a közös állásfoglalás – de hálával nyugtáztuk, hogy a most aláírt Közös Nyilatkozatban megállapításai újraéledtek, sőt idézőjel nélkül, néhol szó szerint bekerültek...

Augsburgban 1999. október 31-én nem történt áruulás, felekezeti öngyilkosság, evangélikus identitásvesztés, reformátóraink és protestáns őseink és mártírjaink megtagadása, vagy megfelekezés az elmúlt négy és fél évszázad kínos szenvedéseiről, sérelmeiről...

Nem történt strukturális vagy jogi értelemben vehető könyvelmi uniók egység, vagy az egyik egyház abszorpciója a másik egyház iránt, vagy akár egy újfajta konciliáris egységmodell erőltetése.

Augsburgban nem oldottunk meg minden problémát, nem hirdettünk meg maradéktalan egységet a két egyház között minden tanításban, az egyházjog tekintetében, vagy spirituális vonalon. Maradt még éppen elég tanításbeli különbség, még azon túl is, amit a Függetlenség említ. Nem nyúltunk olyan egyházjogi forráshoz, mint a még mindig vegyes házasságnak mondott problémacsomag, megmaradtak a különbségek liturgiai formák, énekkincs, templomberendezés, imádságok, az igehirdetés nyelve, szóhasználata dolgában a népi kegyesség területén.

Nem történt kilépés a nem-római katolikus keresztyének sorából és átállás a római oldalra, vagyis nem igaz, hogy elhagytuk a protestáns tábor, akár a klasszikus protestantizmusra (evangélikus-református), akár a neoprotestantizmusra gondolkodunk (baptisták-metodisták stb.) a protestáns jelzöt használva.

Nem fejeztünk be, nem zártunk le egy folyamatot, inkább új szakaszt kezdtünk, amelyben egyértelműen kell folytatni a megkezdett dialógust.

Mi történt akkor, ha ennyi negatívumot tudunk felsorolni?

Istentisztelet keretében történt meg a Közös Nyilatkozat aláírása, jelezve, hogy ennek tartalma már nem szakteológusok véleménye csupán egy sokat vitatott hittételről, a justificatio tanításáról (úgy, amint azt a Tridentinum, a trentói zsinat 7., 8. határozata artikulálta az evangélikus tanítással szemben, és azóta bibliai, patrisztikai, egyháztörténeti és dogmatörténeti kutatások után már máshogyan láthatják, értékelhetik és fogalmazhatják a szakemberek), hanem megtörtént közös hitünk, kincsünk feltárása, felfedezése az egész egyház népében, a populus Deiben. Itt is érvényes, amit a 20 évvel ezelőtt fogalmazott állásfoglalás így mondott: „Még a 16. század nézeteltéréseiben és vitáiban is evangélikusok és katolikusok egyek maradtak a keresztyén hit központi és fontos igazságaiban.” – Vagy másutt: „együtt tudunk bizonyosságot tenni arról, hogy az üdvösség, amit Krisztus halálával és feltámadásával szerzett – az evangélium hirdetésével és a szentségek nyújtásával jut el az emberekhez a Szent Lélek által.” – „noha ebben az egyházban mindig bűnösök vannak,

mégis Urunk hűsége és ígérete miatt ez az egy, szent, egyetemes és apostoli egyház mindvégig megmarad.”

Az újra végiggondolt nézetkülönbségek már nem jelentenek egyházat szétválasztó tényezőket és így a mai értelemben elfogadott megigazítást a hit és tanítás, már nem esik többé kölcsönös anatómia alá...

Első lépést tettünk a családtaggá válásban. Elismertük, hogy ebben a „Családban” Jézus Krisztus a családfő, és mi ennek a családnak tagjai vagyunk. Ebben a családban is lehetnek nézetkülönbségek, de ez nem változtat azon a tényen, hogy azonos családdhoz tartozunk. A „testvéregyház” koncepciót azért nem említettem és erőltettem, mert ez a kifejezés a római katolikus egyház és az orthodoxia között él, a schisma megszüntetése (1965) óta, és ez a papi szolgálat kölcsönös elismerését, szentségek érvényes nyújtását is magába foglalja, és erről még nem lehet beszélni a római katolikus egyház és az evangélikus egyház viszonylatában...

Krisztushoz közeledtünk és nem egyszerűen egymáshoz. Tehát nem a pápa közeledett Lutherhez, vagy az evangélikusok a 16. századi római egyházhoz, hanem a Krisztushoz közeledtünk, aki előttünk jár, és így kerültünk közelebb egymáshoz is.

A Közös Nyilatkozat példát statuált a megbékélt különbségek egységmodelljéhez. A „reconciled diversity” már 1980 óta elfogadható egységmodellnek számít a két egyház között.

Funkcionális közelítés érvényesült Augsburgban. A szolgálat érdekében történt ennek az egységdokumentumnak az aláírása. A justificatio tanításbeli különbségének eliminálása azt jelentheti, hogy hitelesebben tudjuk az evangéliumot hirdetni a 21. században, mint az utolsó négy és fél évszázadban.

Realizálódtak az EVT 1948-as megalakulásának indokai és a 2. vatikáni zsinat Unitatis Redintegratio dokumentumának szándékai most két felekezet között, az LVSZ 1947-es alapokmányával megegyezve, amely az evangélikus tagegyházakat ökumenikus elkötelezettségre biztatja. A keresztyén egység kérdése ezzel a Közös Nyilatkozattal újra témává lett nem csupán absztrakt módon, hanem két nagy egyház viszonyában, nem egy közös tanulmányi bizottságban csupán, hanem a két egyház legfelsőbb szintű képviselőivel és közös gyülekezeti istentisztelet keretében.

Így a Közös Nyilatkozat aláírása kettős haszonnal járt: egyfelől kívülállóknak felfigyelhetettek arra, hogy a keresztyének komolyan gondolják az egység kérdését. Másfelől az egyházak átélhették, észrevehették, mennyire nehéz mai emberek számára interpretálni, mit is jelent Isten megigazító cselekedete, öngigazágunk helyett Isten irtalmas igazságának tolmácsolása.

Az ünnep elmúlt, egyháztörténeti hétköznapi sorát éljük. Amint azonban hisszük, hogy Jézus Krisztus Ura az ünnepnek (Dominus Christus Sabbati) úgy azt is valljuk, hogy ő az Ura minden időnek (Dominus Christus temporis), egyházi hétköznapijainknak is. Őmiatta, őbenne (en Christo) nem hiábavaló a mi fáradozásunk, amint Pál apostol vigasztal és állhatatosságra, buzgó cselekedetekre bátorít (1Kor 15,58). Ezért nem üresjárat (κενόρ) a felekezetek dialógusa sem. Mi nem a Közös Nyilatkozatban reménykedünk, hanem Urunkban, és ez több, mint egyházi diplomácia, teológiai dialógus, emberi ügyeskedés. Ez élő reménység, és ez nem szégyenít meg.

Tanulmányozzuk a római katolikus – evangélikus Közös Nyilatkozatot a megigazulásról!

Mit írtak alá Augsburgban 1999. október 31-én?

A közvéleményre – a szekulárisra éppúgy, mint az egyháziakra, a protestánsra éppúgy, mint a római katolikusokra – a meglepetés erejével hatott, hogy a Vatikán és a Lutheránus Világszövetség képviselői 1999. október 31-én Augsburgban aláírtak egy közös dokumentumot a megigazulás tanításáról. Sajnos azonban Magyarországon sem a társadalom, sem az egyházak tagjai, de sok esetben még vezetői sem mindig kaptak megfelelő tájékoztatást arról, hogy tulajdonképpen milyen szöveg aláírására került sor.

A Vatikán és a Lutheránus Világszövetség hivatalos bizottsága már 1965 óta folytatott tanbeli megbeszéléseket, és több közösen elfogadott dokumentumot adott ki¹. Tartalmában ilyen szerteágazó és sok részletkérdésnek nagy figyelmet szentelő, s hozzá több évtizedes párbeszédsorozat² után tűzte napirendjére a bizottság a megigazulásról szóló tanítás tárgyalását. Az első szövegtervezet 1994 márciusában készült el, amelyen – többek között az LVSZ tagegyházainak véleményét is kérve – tovább dolgoztak, míg 1997 februárjában kiadták az ún. végső tervezetet. Ez a szöveg mindenben figyelembe vette a római katolikus oldal addig tett valamennyi észrevételét. Az LVSZ addig nem gyakorolt eljárást határozott el, amikor tagegyházainak megküldte a szöveget, és kérte hivatalos állásfoglalásukat, amely szokatlan módon csak igen vagy nem lehetett. Nem adott tehát alkalmat a szöveg vitatására vagy alakítására. Száznál is több tagegyház észrevételeit, amelyekben evangélikus oldalon sincs esetleg egyetértés, valóban igen nehéz lett volna a kétoldalú tárgyaláson érvényesíteni. Miután a szétküldött végső tervezetről a tagegyházak túlnyomó többsége elfogadóan nyilatkozott,³ az LVSZ Tanácsa 1998. június 16-án hivatalosan is elfogadta a tervezetet, és készségét nyilvánította az aláírásra. Ezt megelőzően, de még ekkor is a Vatikán képviselői kritikai fel-

hangok nélkül üdvözölték a nyilatkozatot.⁴ Ez a szöveg jelent meg magyarul is – egy sebtében elkészített – fordításban,⁵ de az eredetiben hozzácsatolt függelék nélkül.⁶ Augsburgban azonban nem ezt a szöveget írták alá.

A Hittani Kongregáció és a Keresztény Egység Pápai Tanácsának nevében Edward J. Cassidy bíboros, az utóbbi elnöke 1998. június 25-én mutatta be⁷ a Vatikán választ⁸ a tervezetre. A mindössze három oldalas válasz három részre tagozódik. Az első rész „Nyilatkozat”. Egyik megállapítása, hogy a megigazulásról szóló tanításban a Közös Nyilatkozat „a kölcsönös megértésben és a dialógus partnerek közeledésében figyelemre méltó haladásról tanúskodik; mutatja továbbá, hogy egy évszázadokon át sokat vitatott kérdésben a római katolikus és az evangélikus álláspont között számos közeledési pont van”. Másik megállapítása, hogy „még nem lehet olyan messzemenő egyetértésről beszélni, amely a megigazulás értelmezésében minden különbséget megszüntetne a katolikusok és a lutheránusok között”. A válasz második része a „Pontosítások” címet viseli, és hat szakaszban sorolja fel a római katolikus egyház fenntartásait az evangélikus egyház tanításával kapcsolatban. A problematikusnak tekintett témák a következők: (1) a simul iustus et peccator evangélikus tanítása, amellyel kapcsolatosan gondot okoz a trienti zsinat eltéléseinek visszavonása; (2) a megigazulás a fő kérdés vagy az egyik kérdés a regula fidein belül; (3) az Isten kegyelmével való emberi együttműködés értelmezésének kérdése, valamint az ember szerepe a kegyelem elfogadásában vagy elutasításában, ezzel összefüggésben a kegyelem és a jutalom problémája; (4) a keresztség és a bűnbánat szentségének a viszonya; (5) nem pusztán nyelvi, teológiai kifejezésbeli vagy hangsúlybeli, hanem tartalmi különbségekről van szó, amelyeket tisztázni kell, hogy a trienti zsinat eltéléseit az elért konszenzusra nézve ki lehessen mondani, s mindez különösen vonatkozik a „simul iustus et peccator” reformatori tanítására; (6) méltánylandó ugyan az LVSZ erőfeszítése, hogy a zsinatok konzultációjával „magnus consensus”-t érjen el, de ennek a zsinati konszenzusnak a tényleges tekintélye kérdéses ma is, a jövőben is. A válasz harma-

¹ „Az evangélium és az egyház.” Fordította Hafenscher Károly. Theologiai Szemle (16) 1974/7-8, 231-241. [Ez az ún. Málta riport.] – Das Herrenmahl. 1978. – „Alle unter einem Christus”, Stellungnahme [...] zum Augsburgischen Bekenntnis, 1980. In: Dokumente wachsender Übereinstimmung. 1931-1982. 1983. I, 323-328. Vö. Hafenscher Károly, Ugyanaz a Krisztusunk. Jelentős állásfoglalás született a római katolikus-evangélikus Közös Bizottságban az Ágostai Hitvallás ügyében. Evangélikus Élet XLV/25. 1980. június 22. – Das geistliche Amt in der Kirche. 1981. – Luther Márton Jézus Krisztus tanúja. Közös nyilatkozat a Luther-évforduló alkalmából 1983. Fordította Hafenscher Károly. Evangélikus Élet XLVIII/26. és 27. 1983. június 26. és július 3. Fordította Hafenscher Károly. Megjelent még: Credo (5) 1999/3-4, 34-39. – Einheit vor uns. Modelle, Formen und Phasen katholisch-lutherischer Kirchengemeinschaft. / Facing Unity. Models, Forms and Phases of Catholic-Lutheran Church Fellowship. 1985.

² Ebben az összefüggésben nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy Franciaországban már 1937-től (Dombes I és II, úrvacsora, egyházi hivatal), az Amerikai Egyesült Államokban 1965-től (úrvacsora, egyházi szolgálat, pápai primátus, megigazulás), a Német Szövetségi Köztársaságban 1980-tól (16. századi tanbeli eltérések) kezdve folyt nemzeti szinten a két felekezet dialógusa, s ezek eredményeit együttesen elfogadott dokumentumokban rögzítették.

³ A határidőig beérkezett tagegyházi szavazatok: 80 igen, 5 nem, 4 fenntartással igen. A határidő után még 4 igen. Sajnálatos, hogy a Magyarországi Evangélikus Egyház az elfogadó döntését érdemi eszmecsere nélkül hozta meg.

⁴ Edward J. Cassidy bíboros Hongkongban 1997 júliusában (vö. Lelkipásztor 1997/12, 454-456.), az LVSZ nagygyűlésén, Monsignore John Radano 1998. június 16-án (Nagy Gyula, Egyházi világhírő IX/9. Lelkipásztor 1998/10, 372), Jean-Claude Perisset püspök, a Keresztény Egység Pápai Tanácsának titkára 1998. június 18-án (Horst Echternachnack 1998. november 23-án az Evangélikus Hittudományi Egyetemen tartott előadása alapján).

⁵ Közös nyilatkozat a megigazulásról szóló tanításról. 1997. (Végső javaslat) Készítette a Lutheránus Világszövetség és a Keresztény Egységet Előkészítő Főpapi Tanács Közös Bizottsága. Lelkipásztor (72) 1997/7-8, 277-283.

⁶ Ennek a függeléknek a terjedelme megközelíti a tulajdonképpeni nyilatkozat terjedelmét.

⁷ Edward Idris Cassidy, Joint Declaration on the Doctrine of Justification – The Lutheran World Federation and the Catholic Church. epd-Dokumentation 32/1998, 4-6.

⁸ Antwort der Katholischen Kirche auf die Gemeinsame Erklärung zwischen der Katholischen Kirche und dem Lutherischen Weltbund über die Rechtfertigungslehre. Rom, 25.6.1998. epd-Dokumentation 27a/1998, 1-3. (Fordítások: RA.)

dik része „*A jövőbeli munka tervtervezete*” címmel, római katolikus oldalról a még fennálló különbségek tisztázását szolgáló további tanulmányi munka iránti készséget nyilvánítja ki, és ebben hangsúlyosan az egész Újszövetség kutatását tartja fontosnak. S hangoztatja annak fontosságát, hogy a két felekezet közösen törekedjék „olyan nyelv megtalálására, amely képes a megigazulásról szóló tanítást korunk embere számára érthetőbbé tenni”.

A vatikáni hivatalos válasz az LVSZ tagegyházak nagy többségének hozzáállása, valamint a biztató, sőt, mondhatni lelkes, hivatalosnak tűnő római katolikus állásfoglalások után hideg zuhanyként hatott.⁹ A párbeszéd, vagy éppen csak a megigazulásról szóló tervezet ellenzői igazolva látták magukat,¹⁰ noha Róma az anglikán-római katolikus párbeszéd 1991-es záródokumentumára is hasonló felépítésű válasszal felelt.¹¹ Cassidy bíborosnak a vatikáni válasz bemutatásakor mondott beszéde ugyan határozottan nagyra értékelte és elfogadón méltatta a Közös Nyilatkozat végső tervezetét, és a vatikáni válasz terjedelmi arányainak megfelelően ismertette annak tartalmát. A riadalom, amelyet a válasz kiváltott, mégis csak részben volt megalapozatlan.

Megalapozatlan volt a riadalom abból a szempontból, hogy a válasz megfogalmazta, milyen mértékű egyetértésről van szó, de ebben hűségesen ragaszkodott a Közös Nyilatkozat szövegéhez. Ebben az olvasható – akármennyire is kérdéses ennek értelme –, hogy nem teljes, hanem „a megigazulástan alapigazságaiban”¹² elért egyetértésről van szó. Evangélikus oldalon egyesek ezt mintha nem vették volna elég komolyan, talán valami „ökumenikus rajongásból”, talán túl könnyen átsiklottak fölötté.¹³ Azokat pedig, akik a pontos szöveghez ragaszkodtak, mintha ünneprontóknak és pesszimistáknak tekintették volna. Cassidy bíboros már idézett előterjesztése, de maga a hivatalos vatikáni válasz sem hagyott kétséget afelől, hogy Róma kész elfogadni a Közös Nyilatkozatot, bár ehhez a megállapításhoz képest a tisztázandó kérdéseket kétségtelenül olyan terjedelemben és éllel taglalták, hogy a fenntartások kétségbe látszottak vonni az elfogadást. A leírt szavak alapján azonban nem lehet állítani, hogy a vatikáni válasz „lényegében semmire sem kötelező” lett volna.¹⁴

Megalapozottnak tekinthető a riadalom és joggal váltott ki értetlenséget, hiszen sok egyeztetés után létrejött szöveget bírál a válasz. Olyan szöveget, amelyet maga Cassidy bíboros is úgy jellemezett, hogy a Keresztény Egység Pápai Tanácsa és a Hittani Kongregáció „intenzív együttműködésének a gyümölcse”, amelyet jelentős mértékben segített egy sor püspökkari

konferencia észrevétele,¹⁵ s amelynek végső megfogalmazásában mindkét vatikáni testület részt vett.¹⁶ Nem olyan szöveg volt tehát az asztalon, amelyet alaposan megtárgyalni és megfontolni ne lett volna idő és alkalom. Azután hangoztattak fenntartásokat, hogy a két fél képviselői a megbízóikkal való folyamatos tárgyalás után kifogytak az észrevételekből. Meglepetést váltott ki az is, hogy a római katolikus válasz még olyan pontoktól is visszakozott, amelyek a római katolikus tanítást adják elő.¹⁷ S a kritikai észrevételek nemcsak bizonyos megszövegezésekhez kapcsolódtak, hanem a bűn, a keresztség és a bűnbánat szentsége, a keresztyén új élet kérdését is érintették, csaknem igazolva azt az evangélikus meggyőződést, amelyet a másik fél egyébként vitatott, hogy a megigazulás páratlan jelentőségű kritérium.¹⁸ Evangélikus oldalon legnehezebb azt volt elviselni, hogy noha nagyra értékelték az LVSZ erőfeszítéseit a tagegyházak egységének kifejezésére, római oldalról mégis kétségbe vonták az evangélikus egyházak egyetértésének a tekintélyét, elsősorban az elhangzott sok kritikai észrevételre tekintettel, holott előre tudniuk kellett, hogy ki a tárgyalópartner és milyen az egyházszervezeti felépítése.

Érthető volt az a törekvés, hogy olyan irat készüljön, amely a közös bizottság korábbi munkája során elfogadott dokumentumokhoz hasonlóan nem a könyvtárak porosodó polcain végzi. Jól illusztrálja az ilyen iratok sorsát a mi helyzetünk: a jegyzetben felsorolt hat irat közül csak kettő olvasható magyarul. Ezért hivatalos és ünnepélyes elfogadást terveztek, amelyet a közvélemény is tudomásul vehet. Szinte megoldhatatlan feladatra vállalkoztak, hogy a két, egymástól annyira eltérő döntéshozatali struktúrával rendelkező egyház azonos időben jusson el a hivatalos elfogadás azonos szintjére. A tervezést motiválta – állítólag – egy olyan törekvés, hogy mindez kapcsolódhassék a 2000. jubileumi évvel is. Az LVSZ 1997. február 27-én intézte kérdését a tagegyházaihoz és 1998. május 1-ig kérte válaszukat. A végső tervezet elkészülte után tehát egy évnél jóval hosszabb idő telt el. Az evangélikus egyházak hozzászólási lehetőségét – nyilvánvaló adminisztratív okokból – elfogadásra vagy elutasításra korlátozták, és ezt mindenki joggal kifogásolta. Azt, hogy eközben a római katolikus fél is gondolkodjék saját szövegén és ne csak elégedett legyen vele, megtiltani természetesen nem lehet.¹⁹ E magatartás mégis elindítja evangélikusokban azt a gondolatot, mely szerint a római oldalon sem úgy működnek esetleg a dolgok, hogy a hivatalos képviselők szólnak, és akkor már mindig az a hivatalos álláspont.

Az ökumenikus gondolkodás állapotát tükrözi azonban, hogy sem az LVSZ, sem pedig a németországi protestáns egyházak vezetői, de a római katolikus egyház képviselői sem hagyták magukat elkésérenyi vagy eltántorítani, hanem erőfeszítéseket tettek a közvélemény szemében már-már kudarcot vallott dokumentum „megmentésére”. Mindkét részlől megszólaltak józan hangok is, amelyek a felvetődött kérdések tisztázását sürgették.

Nemcsak a németországi evangélikus egyházak, hanem az egész német protestantizmus nevében – „mivel ez a válasz az

⁹ Egyesek még azt is feltételezték, hogy a választ szándékosan időzítették az Ágostai Hitvallás 1530-as felolvasásának napjára.

¹⁰ Johannes Dantine: „Die Konsens-Ökumene ist gescheitert.” [„A konszenzus-ökuméné meghiúsult.”] Dorothea Wendebour: „Was misslich begann, hat nun misslich geendet.” [„Ami rosszul kezdődött, rosszul is végződött.”] Idézi: Ulrich Ruh, Ökumene: Katholische Antwort auf die Rechtfertigungserklärung. Herder-Korrespondenz 1998/8, 386-388. Stephan Cezanne: „Ökumene auf Katastrophenkurs. Die Rechtfertigungserklärung zwischen Lutheranern und Vatikan gilt als gescheitert.” [„Ökuméné katasztrófamenetben. A lutheránusok és a Vatikán között megigazulás-nyilatkozat meghiúsultnak tekintendő.”] epd-Wochenspiegel 28/1998, 4.

¹¹ Ulrich Ruh, Ökumene: Katholische Antwort auf die Rechtfertigungserklärung. Herder-Korrespondenz 1998/8, 386-388.

¹² KNy 13. 43.

¹³ Ami bizonyos fókig az Országos Presbitérium 1997. december 2-i nyilatkozatára is elmondható, amint erre rámutat id. Magassy Sándor, A megigazulás tanításának „ökumenikus” olvasata. Keresztyén Igazság Új folyam 37. szám, 1998. tavasz, 13-22. 13.

¹⁴ Magassy Sándor, A megigazulásról folytatott „ökumenikus párbeszéd” fejleményei. Keresztyén Igazság Új folyam 39. szám, 1998. ősz, 27-30. 27.

¹⁵ Edward Idris Cassidy, Joint Declaration on the Doctrine of Justification – The Lutheran World Federation and the Catholic Church. epd-Dokumentation 32/1998, 4-6.

¹⁶ Joseph Ratzinger, „Präzisierungen” zu einer „Erklärung” des Heiligen Stuhls. Leserbrief in „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, 14.7.1998. (epd-Dokumentation 32/1998, 3-4.)

¹⁷ KNy 22.30.

¹⁸ KNy 18.

¹⁹ Előre figyelmeztetett a veszély lehetőségére id. Magassy Sándor, A megigazulás tanításának „ökumenikus” olvasata. Keresztyén Igazság Új folyam 37. szám, 1998. tavasz, 13-22.

egész protestantizmust érinti és a protestáns-katolikus viszony egészére kihat” – az Evangelische Kirche in Deutschland Tanácsa 1998. július 17-én – túlzás nélkül állítható – hallatlanul erőteljesen szólalt meg.²⁰ Az állásfoglalás egyrészt drámai felhívás:

„Katolikus barátainknak mondjuk: Együtt maradunk. Katolikus keresztyén testvéreinktől nem hagyjuk magunkat sem elválasztani, sem eltávolítani – a Vatikánból érkező jelek által sem, amelyek régi tanbeli elítéléseket erősítenek meg.

Minden gyülekezetnek kiáltjuk: A protestáns és katolikus keresztyének közötti helyi együttműködés és azon túl az EKD Tanácsáig és a Katolikus Püspöki Konferenciáig, bevált. Sok év alatt erős és eleven egyetértést hozott létre. Ehhez ragaszkodunk. Mélyítsük el ezt még inkább.

Az emberek érdekében, akik hitben egységre és az istentiszteleten közösségre vágnak, megerősítjük: Bosszantó visszasesek sem tántorítanak el attól az erőfeszítéstől, hogy egyházi tanokat tisztázzunk.”

Az EKD állásfoglalása másrészt pontról pontra tárgyalja a vatikáni válasz észrevételeit: határozottan, hitvallóan, a feladhatatlan reformatori örökséghez ragaszkodva és ugyanakkor párbeszédre is készen.

Joseph Ratzinger bíboros, akinek a Frankfurter Allgemeine Zeitung egyik híradása a megegyezés megtorpedozását róta fel, olvasói levelében leszögezte: „Freisingi oktatói tevékenységem óta fáradoztam ezen az egyetértésen, és igényelhetem magamnak, hogy a régi tanbeli elítélések érvényességének és leküzdésüknek a kérdését lényegesen előmozdítottam. Önmagamat kelte megtagadnom, ha most hirtelen az ellenkezőjét akarnám.”²¹

Miután Johannes Hanselmann, volt bajorországi evangélikus püspök kezdeményezett kapcsolatfelvételt²² Joseph Ratzinger bíborossal, ennek nyomán Joachim Track (Neuendettelsau) evangélikus és Heinz Schütte (Paderborn) római katolikus professzor bevonásával készítették el azt a Hivatalos Közös Közleményt,²³ amelyhez függelékkel mellékeltek,²⁴ s amelyet 1999. június 11-én a két fél aláírásra késznek nyilvánított.²⁵

Augsburgban 1999. október 31-én ezt a Hivatalos Közös Közleményt írták alá, s ez hivatkozik szövegében a Közös Nyilatkozatra és a Hivatalos Közös Közlemény Függelékére. Az aláírt egyetértés értékelésénél ezért mindhárom iratot figyelembe kell vennünk, amely természetesen nem teszi könnyűvé az egyetértés leírását. Az irat előtörténete érzékelteti, hogy a párbeszéd hosszú ideje tartó folyamatában az elért állomás mennyire nem kis erőfeszítés és elszántság eredménye.

²⁰ Der Rat der Evangelischen Kirche in Deutschland (EKD): Stellungnahme zur Antwort aus Rom auf die Gemeinsame Erklärung zur Rechtfertigungslehre. Kloster Wülfinghausen, Freitag, 17.7.1998. (epd-Dokumentation 32/1998, 1-2.)

²¹ Joseph Ratzinger, „Präzisierungen” zu einer „Erklärung” des Heiligen Stuhls. Leserbrief in „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, 14.7.1998. (epd-Dokumentation 32/1998, 3-4.)

²² Helmut Kremers, Die nicht endende Reformation. Die Gemeinsame Erklärung zur Rechtfertigung wird nun doch unterzeichnet. Die Zeichen der Zeit/Lutherische Monatshefte 8/1999, 24-25.

²³ Official Common Statement by the Lutheran World Federation and the Catholic Church. Gemeinsame Offizielle Feststellung. (Három pontot tartalmaz.)

²⁴ Annex; Anhang. (Négy pontot tartalmaz, a második pontban A-E alpontokkal.)

²⁵ Magyar fordítás: Egy egyháztörténeti jelentőségű dokumentum vajúdása. Az LVSZ és a Római Katolikus Egyház hivatalos Közös Közleménye és Annex. Credo (5) 1999/1-2, 96-97. [A Függelék szövegének fordítása nem teljes, mert nem tartalmazza az A-E alpontokat!] – Hafenschner Károly, Pontosítás a közös nyilatkozat ügyében. Vigilia (64) 1999/4, 315-316. [A Hivatalos Közös Közlemény fordítása a Függelék nélkül.] – A Lutheránus Világzövetség és a Római Katolikus Egyház Közös Közleménye. Augsburg, 1999. október 31. Credo (5) 1999/3-4, 5. Evangélikus Élet (64/44) 1999. október 31. [Mindkét helyen az Annex szövegének fordítása nélkül.]

Mi nincs a dokumentumban?

A tömegkommunikációban való eladhatóság érdekében nemcsak látványos aláírási ceremóniáról, ünnepi ornátusokról, színpompás felvonulásról vagy történelmi helyszínről is gondoskodtak a szervezők, hanem közérthetőségről is. Ez utóbbiért azonban megengedhetetlen árat fizettek, mert sajtóban és televízióban sok olyan megállapítás került az alapjában véve tájékozatlan nyilvánosság elé, ami egyáltalán nem szerepel az aláírt dokumentumokban, amiről egyáltalán nem is volt szó a tárgyalások során és ami nem felel meg a valósnak sem.

Nincs tehát szó az iratban „evangélikus átokoldás”-ról,²⁶ vagy arról, hogy „visszavonják a kiátkozásokat”.²⁷ Nem olvasható az iratban az sem, amit az Országos Presbitérium 1997. december 2-i határozata mond, hogy „mindkét fél részéről visszavonhatók azok a kölcsönös kiátkozások, amelyek a trentói katolikus zsinat, valamint az evangélikus hitvallási iratok megfogalmazásai voltak.”²⁸ Nem lehet az iratból arra sem következtetni, hogy „egy új megigazulást” dolgoztak volna ki.²⁹ Nem magyarul, „kölcsönös félreértéssel” sem az eddigi ellentéteket.³⁰ Nem beszél az irat a két felekezet történelmi kibéküléséről vagy ehhez hasonlóról sem, amellyel példát akarnának adni egy békétlen világnak. Ezzel szemben viszont a szöveg határozottan állítja, hogy az elért egyetértés nem jelenti a megigazulás tanításának kérdésében való teljes egyetértést.³¹

Nem állítja az irat, hogy visszavonták volna akár a reformatori hitvallások, akár a trienti zsinat tanbeli elítéléseit.³² A történelmi elítéléseket nem lehet meg nem történné tenni, de meg lehet állapítani, hogy az alapvető igazságokban most elért egyetértésre nézve nem érvényesek a másik félnek az egykori elítélései – amint erre Cassidy bíboros is utalt.³³ Természetesen fel kell tenni a kérdést, hogy az egyes pontokon kimunkált egyetértés valóban egyetértés lehet-e egyáltalán, ha egyéb pontokon nincs egyetértés, amint erre nemcsak Adámi László,³⁴ hanem a római válasz is rámutatott.³⁵

²⁶ Magyar Nemzet 1998. június 17.

²⁷ Magyar Nemzet 1999. október 30. Ugyanígy – sajnos – az Evangélikus Élet 1999. október 31.

²⁸ Adámi László kritikáját ezen a ponton el kell fogadni. Vö.: Adámi László, Állásfoglalás a megigazulás „közös értelmezéséről” szóló LVSZ-Vatikán Nyilatkozat kapcsán. Keresztyén Igazság Új folyam 37. szám, 1998. tavasz, 9-12. – A Lelkipásztorban közölt szövegben a 3. jegyzet (1997/7-8, 279) fordítása azonban pontatlan. Helyesen így olvasandó: „Meg kell jegyezni, hogy az evangélikus egyházak egész sora csak az Ágostai Hitvallást és Luther Kiskátéját számítja a kötelező tanítás alapjának. Ezek a hitvallási iratok nem tartalmaznak tanbeli elítélést a római katolikus egyházzal szemben a megigazulástanra vonatkozóan.”

²⁹ Sípós Ete Zoltán, A reformáció elárulása? Biblia és gyülekezet (9) 1999/3, 5-7.

³⁰ Sípós Ete Álmos, vö. A gyökerekhez tér vissza a Bibliaszövetség. Egyezés – kérdőjelekkel. Magyar Nemzet 1999. október 30.

³¹ KNY 13.14.40

³² Adámi László kritikája ezt is helyesen állapítja meg, de a továbbiakban már nem annyira a Közös Nyilatkozatot értelmezi, mint inkább az Országos Presbitérium joggal kifogásolt szövegét.

³³ KNY 41. Vö. Edward Idris Cassidy, Joint Declaration on the Doctrine of Justification – The Lutheran World Federation and the Catholic Church. epd-Dokumentation 32/1998, 4-6. 6. pont.

³⁴ Adámi László, Állásfoglalás a megigazulás „közös értelmezéséről” szóló LVSZ-Vatikán Nyilatkozat kapcsán. Keresztyén Igazság Új folyam 37. szám, 1998. tavasz, 9-12. – id. Magassy Sándor, A megigazulás tanításának „ökumenikus” olvasata. Keresztyén Igazság Új folyam 37. szám, 1998. tavasz, 13-22.

³⁵ Az 5. pontban, vö. Antwort der Katholischen Kirche auf die Gemeinsame Erklärung zwischen der Katholischen Kirche und dem Lutherischen Weltbund über die Rechtfertigungslehre. Rom, 25.6.1998. epd-Dokumentation 27a/1998, 1-3.

Az irat néhányszor a reformátorokat³⁶ és a hitvallási iratokat általában említi;³⁷ egyszer Luther iratát, a Schmalkaldeni Cikkeket idézi;³⁸ egyszer Melancthon iratát, az Apológiát;³⁹ kétszer pedig egy-egy kifejezést Luthertől.⁴⁰ A Függelék (Annex) kétszer érvel az Apológiával és kétszer a Solida Declaratioval.⁴¹ Egyetlen alkalommal sem idézi az Ágostai Hitvallást vagy az Apológián kívül Melancthont. Ennek alapján nem lehet állítani, hogy az evangélikus egyház tanítását egymástól eltérő vagy netán egymással ellentétes tartalmú elemek keverékének tartaná, vagy így kezelné. Az evangélikus félnek az az igénye, hogy a lutheri keresztyénségnek nem csupán az egyik irányzata jutott egyetértésre Rómával. Vitathatatlan azonban, hogy a minden kérdésnek figyelmet szentelő tanbeli párbeszéd konszenzus-szövegei – mindkét oldalon – ortodox nyelvezetet és gondolkodásmódot igényelnek.

A szöveg értelmezésében tehát igen körültekintően kell eljárni, mert ha még a szakembernek számító teológusok is félreértik, akkor mit lehet várni olyanoktól, akik nem hozzáértők?

Mi van a dokumentumban?

A Közös Nyilatkozat bevezetése (1-7) vázolja az előzményeket, körülhatárolja a feladatot, és számot ad az irat céljáról.

Az első rész (8-12) a megigazulástan bibliai üzenetét fejti ki. A második (13) a megigazulás kérdésének ökumenikus jelentőségét. A harmadik rész öt szakasza (14-18) a megigazulás közös értelmezését fogalmazza meg, és csupán abban az egyetlen kérdésben állapít meg különbséget, hogy a megigazulás tanítása páratlan jelentőségű kritérium-e.

A negyedik rész „A megigazulástan közös értelmezésének kifejtése” (19-39) a legerjedelmesebb. Elsősorban, de nem kizárólag ezzel a résszel voltak kapcsolatosak a hivatalos római válasz kifogásai. A nyilatkozatnak ez a része hét kérdést tárgyalva sajátos stílust követ, amikor egy-egy téma kapcsán először mindig közösen vallják meg a felek az elért egyetértést, utána pedig külön-külön arra válaszolnak, hogy a szóban forgó kérdés általuk vallott hagyományos értelmezése miként harmonizál a közössel.⁴² A szöveg értelmezésénél ezt az eljárásmodot feltétlenül figyelembe kell venni. Belőle ugyanis nem csak az egyetértés, hanem a különbözőség megfogalmazása is következik, noha ezeket a különbözőségeket nem élezi ki.

Anélkül, hogy helyettesíteni akarnánk a szöveg tanulmányozását, az itt tárgyalt hét téma a következő:

1. Az ember tehetetlensége és bűne a megigazulással kapcsolatban.
2. A megigazulás mint bűnbocsánat és igazsá tétel.
3. Megigazulás hit által és kegyelemből.
4. A megigazított ember bűnös volta.
5. Törvény és evangélium.
6. Üdvbizonyosság.
7. A megigazított ember jó cselekedetei.

Nem szükséges bizonygatni, e kérdések egyenkénti pontos értelmezése is milyen nagy feladat. Mindegyikükhöz kom-

mentárt kellene írni, kínosan ragaszkodva az aláírásban szereplő szövegek textusához, szavaihoz. Bonyolítja a képet, hogy figyelembe kell venni a Hivatalos Közös Közleményt és annak Függelékét. Csak sajnálni lehet, hogy a Közös Nyilatkozat magyar fordításával együtt nem jelent meg annak függeléke, amely a korábbi párbeszédre utal és azok dokumentumait idézi. A Közös Nyilatkozat szakaszainak értelmezéséhez mindez elengedhetetlen. Ennek alapján valóban csak az állítható, hogy bizonyos pontokon sikerült egyetértő kijelentéseket tenni, a fennálló különbségeket pedig igyekeztek konvergens módon értelmezni.

„Az elért konszenzus jelentősége és hordereje” a témája az ötödik résznek (40-44), amely az egyetértés fényében már „elhordozhatónak” mondja a 18-39. pontban leírt különbségeket. A megmaradó különbségeket „a megigazulás értelmezésének nyelvében, teológiai megformálásában és hangsúlyiban”⁴³ látja. A hivatalos vatikáni válasz is szükségesnek tartotta kijelenteni, hogy – a Közös Nyilatkozat szövegével ellentétben – bizonyos megmaradó különbségek tartalmi jellegűek.⁴⁴ Evangélikus oldalról sem volna szabad ezért a Közös Nyilatkozatot vitathatatlan és megkérdőjelezhetetlen tekintélyként, mintegy új hitvallásként kezelni. A két egyház tanítása azonban „eltérő voltában is nyitott egymás iránt, és nem érvénytelenítik az alapigazságokban való konszenzust.”⁴⁵ Nem vonják vissza az egykori elítéléseket, hanem azt állapítják meg, hogy azok nem érintik az itt kifejtett tanításokat.⁴⁶ Az egykori elítélések némelyike nem volt egyszerűen alaptalan, megmarad figyelmeztető jelentőségű⁴⁷ – mondja a Nyilatkozat, de nem bocsátkozik részletekbe. Szó van még további tisztázást igénylő kérdésekről,⁴⁸ s végül arról, hogy döntő lépés történt a látható egység felé, amely Krisztus akarata.⁴⁹

Hol történt előremozdulás?

Fontos és kézenfekvő kérdés természetesen mindkét fél számára, hogy az elért egyetértés miként viszonyul a felek egyéb kérdésekben vallott tanításához vagy éppen mindennapi gyakorlatához. Kifogásolható ugyan, de nyilvánvaló is, hogy a párbeszéd során arra a – csaknem – lehetetlen feladatra vállalkozott a közös bizottság, hogy a megigazulás kérdését „önmagában” tárgyalja. Az ökumenikus dialógusoknak azonban ez a műfaja, hiszen teljesen kilátástalan bizottsági munka keretében néhány éves megbízatással akár egyetlen kérdést is minden összefüggésében körüljárni és tisztázni.

A Közös Nyilatkozatot kommentálva bizonyára megállapítható, hogy az egyik vagy a másik ponton esetleg az evangélikus fél tulajdonképpen a trienti zsinat, a római katolikus fél pedig tulajdonképpen a reformátori hitvallási iratok megállapítását fogadta el. Nem volna helyes, ha ez önmagában jelentene értékítéletet, diadalt vagy vereséget, még ha a Közös Nyilatkozat maga az egykori elítélésekről azt is tartja, hogy „Közülük számos nem volt egyszerűen alaptalan: megörzök számunkra a

³⁶ KNy 35.

³⁷ KNy 1.

³⁸ KNy 1.

³⁹ KNy 29.

⁴⁰ KNy 1.23.

⁴¹ Függelék 2. D és E.

⁴² Edward Idris Cassidy, Joint Declaration on the Doctrine of Justification – The Lutheran World Federation and the Catholic Church. epd-Dokumentation 32/1998, 4-6. 6. pont.

⁴³ KNy 40.

⁴⁴ Az 5. pontban, vö. Antwort der Katholischen Kirche auf die Gemeinsame Erklärung zwischen der Katholischen Kirche und dem Lutherischen Weltbund über die Rechtfertigungslehre. Rom, 25.6.1998. epd-Dokumentation 27a/1998, 1-3.

⁴⁵ KNy 40.

⁴⁶ KNy 40.

⁴⁷ KNy 42.

⁴⁸ KNy 43.

⁴⁹ KNy 44.

»jótékony figyelmeztetés jelentőségét«, melyet figyelembe kell vennünk a tanításban és a gyakorlatban.»⁵⁰

Az egyetlen mérték csak az igazság, a bibliai bizonyágtétel minél hűségesebb és minél teljesebb megértése és befogadása lehet. A felekezeti dialógusok éppen ebben különböznek a diplomáciai tárgyalásoktól, amelyekben a felek úgy jutnak az egyetértés valamilyen fokára, hogy kölcsönösen engedelményeket tesznek. A felekezeti dialógusok ilyen értelemben soha és semmiképpen sem lehetnek kompromisszumok. De a viták, harcok, – tegyük hozzá – a párbeszéd több, mint 450 éve után vajon még mindig valóban csak azt lehet és kell megállapítani, hogy nem értünk egyet? Véleményem szerint valóban meg lehet és kell állapítani azt is, hogy vannak bizonyos pontok, ahol egyetértés van a különbségek ellenére is. A megegyezések számbavétele és az ellentétek tárgyalása során pedig nem volna szabad eleve kizárni annak a lehetőségét, hogy a másik fél felismerései, nekünk szegezt kérdései, a mi álláspontunkkal kapcsolatos fenntartásai minket is előrébb vihetnek.

Az előremozdulást abban látom, hogy a két fél újabb elszánt erőfeszítést tett hitének közös kifejezésére. Nem szabad az elért eredményt arra a leegyszerűsített nevezőre hozni, hogy eddig nem értettek egyet, de most már egyet értenek. Nagyfokú egyetértés, már-már megegyezés korábban is volt a megigazulás kérdésében, akár 1530-ban az Augustana felolvasását követő tárgyalásokon, akár az 1541-es Regensburgban folytatott tanácskozáson. Az inkvizíciótól kezdve azonban inkább az volt jellemző, hogy ha mindenben nem értettek egyet, akkor a különbséget tartották a meghatározónak és döntőnek. Az ökumenikus korszak jellemzője és szándéka, hogy a meglévő különbségek ellenére is hangoztatjuk a fennálló egyetértést.⁵¹ Nem két ellenség áll egymással szemben, hanem családon belüli ellentét van. A vita így is lehet éles, de a vita az összetartozók vitája. Tisztázandó kérdés azonban, hogy az egyetértés milyen mértékű különbségeket képes „elhordozni”.

Hol nem történt előremozdulás?

Tanulságos a szöveg alapján választ keresni arra a kérdésre, hogy a felek között megmaradó különbségek miből adódnak. Lehet azzal próbálkozni, hogy még további tisztázandó kérdéseket sorolunk fel. Bizonyára számos érdekes megfigyelésre és eredményre juthatunk így. Aligha kapunk viszont feleletet arra, hogy a későbbiekben itt is megmutatózó különbségek miből fakadnak. Elgondolkoztatónak tartom Otto Hermann Pesch, római katolikus professzor állítását,⁵² aki szerint a római katolicizmus ontologikusan, szubsztanciálisan gondolkodik, míg Luther relációnálisan (relationell). Úgy értem ezt, hogy a római katolicizmus a Krisztusban ajándékba kapott megigazulásnak a realitását, valóságos megtörténtét hangsúlyozza, minden módon demonstrálni, vagyis láthatóvá tenni igyekszik: ezt szolgálja az egész egyháztan, a szentségtan, a bűnről és a jó cselekedetokről szóló tanítás, s a bűnbánati gyakorlat. Az egyház és a tagjai életében kézzel foghatóvá válik a megigazulás, bár jellemzően inkább a megszentelődés szót használnák. Ez a világnak a krisztuskövetők általi megváltoztatása és jól szervezett birtokba vétele. A lutheranizmus viszont azt hangsúlyozza, hogy az emberi élet megújulása a Krisztus ígéje és cselekvése által megy végbe, még az ember belső vagy külső életében végbement változásokat sem tekinti

⁵⁰ KNy 42.

⁵¹ Reinhard Frieling, Wie ist es zum Streit über die Rechtfertigungslehre gekommen? epd-Dokumentation 32/1998, 29-35.

megbízható bizonyítékoknak, hanem mindvégig abban a bizodalomban él, hogy amit Krisztus ígért, azt meg is cselekszi. S ez a Krisztusból fakadó új viszony az a roppant hajtóerő, amely az embert olyan tettekre sarkallja, amelyeket Isten parancsol és elvár. Ezeknek a cselekedeteknek azonban nem lehet semmiféle visszaható következménye, hiszen mindig csak azt tehetjük, ami a kötelességünk, és mivel Krisztus szeretetéből fakadnak, ezért igaz mivoltukat, de a Krisztussal való viszonyt is kétségessé tenné bármiféle regisztrálásuk.

Ha elfogadjuk Otto Hermann Pesch tipizálását, akkor ez azt jelenti, hogy itt egymástól alapjaiban gyökeresen eltérő két szemléletmód áll egymással szemben. A trienti zsinat az arisztotelészi filozófia fogalmaival fejezte ki a megigazulást, a reformációt az isteni cselekvés és a bibliai üzenet eleven lüktetése hajtotta. Találó ezért, hogy Cajetanus bíboros Luther 1518-as meghallgatása után egy alkalommal a következő szavakkal foglalta össze a helyzetet: „Ez új egyház építését jelenti.”⁵³ Nem az csak a probléma tehát, hogy az egyes szavakat más értelemben használjuk, vagy bizonyos fogalmaknak eltérő a tartalma itt és ott, s ezeket a különbségeket aprólékos és gondos egyeztetésekkel tisztázni lehet. A reformáció a Krisztussal való élő viszonyt tette mindennek a mértékévé, a katolicizmus intézményesítette a Krisztusban kapott megváltást. Amint Yves M.-J. Congar kifejtette,⁵⁴ a katolicizmusnak a reformáció kihívását komolyan kellene vennie, s a protestantizmusnak el kell végeznie saját magán ugyanazt a reformációt, amelyet az egyházon a 16. században elvégzett. Valóban, ha a római katolikus egyház vállalja annak ódiomát, hogy a trienti zsinat dekrétumában foglaltakat, annak tilalma⁵⁵ ellenére párbeszéd tárgyává teszi, a reformátori egyházaknak is meg kell vizsgálniuk magukat, valóban az ige egyházai-e még, s a sola gratia, amit hirdetnek, nem a Bonhoefferi olcsó kegyelem-e, vagyis csúfot üzés a hit általi megigazulásból?

A két alapvető szemléletmód szembeállítását az a következtetést is sugallhatja, hogy éppen ezért lehetetlen valaha is egyetértés. Elmozdulás lehetőségét a szentírási alapok közös tanulmányozásában látom.

Melyek a nyitott kérdések?

A meg nem válaszolt és a fel nem vetett kérdések sora igen hosszú. E kérdések között a két leg súlyosabb: a Közös Nyilatkozatnak nem megfelelő egyházi gyakorlat és tanítás viszonya, valamint a megigazulás kérdésének megvitatása a teológia, a keresztyén hit egészének összefüggésében.

A Közös Nyilatkozatot tagegyházainak elfogadásra ajánlva az LVSZ Német Nemzeti Bizottsága értékelést is mellékelte állásfoglalásához, amely számos további tisztázásra szoruló kérdést sorol fel:⁵⁶

a) Az alapvető igazság és az alapvető igazságok kérdése.⁵⁷

⁵² „Römisch-katholische Probleme mit der »Gemeinsamen Erklärung zur Rechtfertigungslehre« – und wie sie zu überwinden sind” címen tartott előadása, Liebfrauenberg, 1998. november 3.

⁵³ „Das heisst eine neue Kirche bauen.” Idézi: Reinhard Frieling, Wie ist es zum Streit über die Rechtfertigungslehre gekommen? epd-Dokumentation 32/1998, 29-35.

⁵⁴ Az egyház megújulása és a lutheri reformáció. Mérleg 1968/4, 313-325.

⁵⁵ Határozat a megigazulásról, Előszó. Vö. DFJ 1520.

⁵⁶ Lutherische Monatshefte (36) 10/1997, 58-60. Ennek a szövegnek a magyar fordítása is elérhető az Interneten egyházunk honlapján, a Közös Nyilatkozat szövegével és függelékével együtt.

⁵⁷ KNy 5. 40.

b) Nemcsak nyelvi különbségek, a teológiai kifejtés eltérő volta vagy hangsúlybeli különbségek vannak, hanem tárgybeli különbségek is.⁵⁸

c) Az üdvösség csak Isten ígéje által – az üdvösséget hirdető és ígérő igében és szentségben adatik, és csak a Lélek által létrehozott, s ebben az igében bízó hit fogadja el. A hit hangsúlyozása mint ajándék.⁵⁹

d) Üdvbizonyosság a hirdetett igében, a megigazulás ennek az igének a hirdetése által történik.⁶⁰

e) Isten előtt igazak, magunkra nézve bűnösök és Isten bocsánatára szorulóknak.⁶¹

f) Az Ószövetség is szól Isten kegyelméről.⁶²

g) A jó cselekedetek hozzájárulása a kegyelemben való növekedéshez.⁶³

h) A megigazulás mint páratlan kritérium vagy csak az egyik?⁶⁴

i) Nem foglalozik mindennel, amit az evangélikus hitvallási iratok elítélnek.

j) Eltérő a két egyház önértelmezése.

Fontosnak tartom e kérdések felsorolását, a lista kiegészítését, mert a Közös Nyilatkozatnak így látjuk a valódi kontextusát. S az egyetértés úgy igazi, ha nincsenek a szőnyeg alá söpört kérdések.

Írásában Magassy Sándor⁶⁵ még e kérdések alapvetően eltérő értelmezését tartja említésre méltónak: az ember „istenképűsége” (imago Dei), illetve az ember szabad akarata; Mária és a szentek közbenjáró szolgálata, illetve: Mária „különleges közreműködése” Krisztus megváltó munkájában; Mária mennybevitel, összefüggésben a szeplőtlen fogantatás dogmájával; az eredendő bűn, illetve az ember megromlásának mértéke; a hit jellege és létezésének „mérhetősége”.

A sort bizonyára folytatni lehetne még. A mindenkori közös bizottságok teljesítőképességén túl az eddigi tárgyalt témák kiválasztásában és körülhatárolásában – nem lehet kérdéses – taktikai szempontok is közrejátszottak: a legnehezebb kérdések tárgyalását későbbre halasztották.

Amikor a további tárgyalandókra nézve vesszük számba a javaslatokat, természetesen az evangélikus félnek, tehát nekünk is arra is nyitottnak kell lennünk, hogy a római katolikus fél is javasolhat témákat, és feltehet nehezen megválaszolható kérdéseket.

Mit lehet várni a dialógusoktól?

Az évtizedek óta folyó dialógusoktól, amelyeknek az eredményei már vastag köteteket tesznek ki, nyilvánvalóan a tanbeli különbségek megszüntetését vagy feloldását várjuk. Ha a tanbeli különbségek okozták, hogy a keresztyénység szétszakadt, akkor kézenfekvő, hogy a tanbeli egység helyreállításával állítsassék helyre az egység.

Bevett fordulat, hogy mi evangélikusok megigazulástánról beszélünk – római katolikusok fülében idegenül cseng ez

⁵⁸ KNy 40.

⁵⁹ KNy 12.

⁶⁰ KNy 35.

⁶¹ KNy 28-30. és Annex.

⁶² KNy 8.

⁶³ KNy 38.

⁶⁴ KNy 18.

⁶⁵ A megigazulás tanításának „ökumenikus” olvasata. Keresztyén Igazság Új folyam 37. szám, 1998. tavasz, 13-22. 20.

a szó –, de éppen a megigazulásról való beszéd kapcsán kell elgondolkodnunk azon, hogy a bibliai bizonyágtételben sokkal inkább olyan történészként, eseményként lehet leírni a megigazulást, amely elsősorban az Istennel való viszony helyreállítását, a hit ébredését, az életfolytatás megváltozását, új életvitelt stb. jelent (pl. Lk 18,9-14; 19,1-10; 5,1-11; Jn 8,1-11). Jelenti a megigazulás azt, ami a krisztuseseményben, közelebből Krisztus keresztyén a világért és az emberért történt, és csak mindezek után tanítást, az esemény reflexióját (a szónak az előfordulását tekintve mindenek előtt valóban Pálnál).

A megigazulásról való tanúskodás beszédmódja, kifejezésének műfaja legkevésbé a tantétel. (Nem tekinthető elmarasztalásnak, hogy Luther nem írt dogmatikát!) Ezért nem is a nyilatkozat, nem a diplomáciai alkudozásban résztvevő hajlíthatatlan tárgyalóköldöttségek erőfeszítésével kezservesen létrehozott dokumentum. Semmiképpen sem adokkapok alapon kialakított alku. Nem lehet azzal a lelkiüettel sem hozzászólni, hogy a 16. században még nem tudták, de mi most már abban a helyzetben vagyunk, hogy sikeresen újratárgyaljuk a dolgokat, egyszerűen más nyelvet használva.

A Közös Nyilatkozat dogmatikai szöveg, amely műfaja szerint tehát nem felel meg teljes mértékben a tartalmának. Ettől még nem rossz vagy fölösleges, de ez korlátokat jelent, s ennek tudatában kell lenni. A Közös Nyilatkozat ilyen módon egy döntő lépés egy közösen végigjárható hosszú úton.

A szöveg aláírása körüli bonyodalmak, valamint enyhén szólva vegyes fogadtatása, viharos ellenzése bámulatra méltó határozottsággal mutatta, hogy tanbeli kérdések is foglalkoztatják még az egyházi és a társadalmi közvéleményt. Egyúttal azonban azt is, hogy hivatalos deklarációkkal, jogi aktusokkal, teátrális aláírásokkal önmagában nem valósulhat meg Krisztus egyházának egysége.

Mit jelent mindez a jövőre nézve?

Az egyik oldalon az egymáshoz tartozás új tudatát, nem csak annak alapján, ami az Augsburgban aláírt szövegekben benne van, hanem az út miatt is, amely odaig elvezetett.

A másik oldalon elkötelezést egymás jobb megismerésére. Az elfogadott szövegeket újra és újra tárgyalni kellene, elemezni és értékelni, velük és egymással vitázva, de ugyanakkor mindig az összetartozás tudatában. Ezek a viták is alkalmat adhatnak egymás álláspontjának és gyakorlatának megismerésére. Problémát nem csak abban látok, hogy a protestánsok nem ismerik eléggé a trienti zsinat vagy a 2. vatikáni zsinat határozatait, s hogy a római katolikusoknak is nagyon felületes és nem helytálló ismereteik vannak a reformációról. Ezen túlmenően abban is, hogy egyikünk sem ismeri eléggé a saját történelmi gyökereit. Sok mindent tanítunk és gyakorlunk a protestáns egyházakban, ami nem fér össze saját hitvallásainkkal, és sok minden történik a római katolikus egyházban, ami idegen az ő zsinataik dekrétumaitól. Ha pedig mindketten Isten ígéjének mértéke alá helyezük magunkat, még rosszabb a helyzet.

Évszázadok után egymásra talált testvérekként arra kellene egymást biztatnunk és segítenünk, hogy az egyetértésen örvendezve, a különbségeket nem lebecsülve vagy figyelmen kívül hagyva, együtt figyeljünk még odaadóbban Krisztusra, tanuljunk, hirdessük és dicsőítsük Krisztust!

Marschall Marcell – Koczor Zoltán – Koczor Tamás

Hatékonyágnövelés az egyházi szervezetek újragondolásával

3. rész

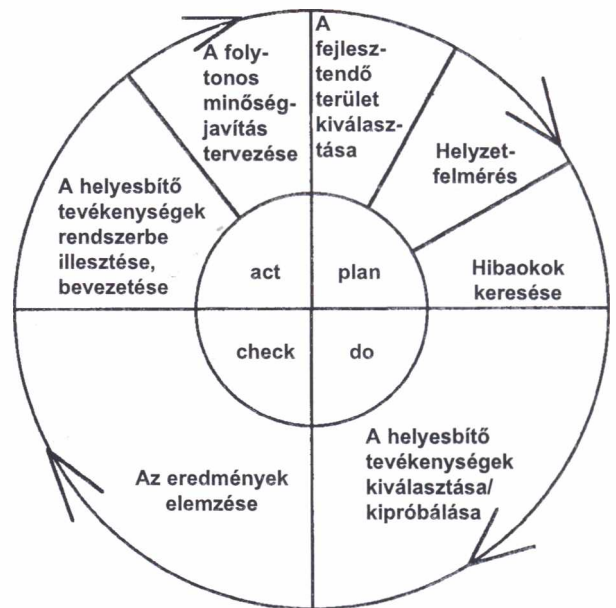
1. PDCA, öntanuló fejlődés

A problémamegoldásnak fontos alapelve, hogy szakaszos tevékenységek esetében is a szabályozást önmagába záródó hurok vagy ciklus ismételt körülfutásával ütemezi és biztosítja. A minőségteremtés ezen lépéseit sokan a négy angol szó kezdőbetűivel jelölve PDCA huroknak nevezik. Jelentőségét a könnyű megjegyezhetőségen kívül az adja, hogy többféle minőségügyi tevékenység építkezik erre a logikára.

PDCA	A problémamegoldás lépései	Példa
PLAN Tervezés	Azonosítás/izolálás Adatgyűjtés Adatelemzés Ok-okozati elemzés	A díjlevél új formájára van szükség, hogy betöltse a szerepét! Különböző díjlevelek elolvasása, vizsgálása. Jó elemek beépítése, rosszak elszigetelése. Mitől ilyen rosszak a díjlevelek?
DO Végrehajtás	A megoldások bevezetése	Új díjlevelek szerkesztése
CHECK Ellenőrzés	Az eredmények kiértékelése	Javul-e a gyülekezetek és a lelkészek közérzete a jó díjlevelek nyomán?
ACT	„Szabványosítás”, végrehajtás Visszacsatolás a folyamatba	Új díjlevelek elfogadtatása a különböző kormányzási szinteken. A különböző gyülekezetek új és új elemeit fel lehet használni az új díjlevelek szerkesztésénél, ezért a dokumentum javul.

A „P”- a tervezés (plan), mely minden tudatos tevékenység első fázisa, és a legáltalánosabb értelemben vett célkitűzési és megvalósítási koncepciótól az eszközigény tervezésig más és más elmélyültséggel valósulhat meg. A „D”- a tevékenység bevezetése (do), mely a megvalósítás tevékeny része, és szintén rendkívül eltérő tartalmakat vehet fel. A „C”- a mérés és értékelés (check) sem korlátozható a műsza-

ki értelemben vett vizsgálatokra, hanem valamennyi felülvizsgálatot és kiértékelést idesorolhatunk. Az „A”- „tény aszerint” (act) egy olyan beavatkozás, mellyel az ellenőrzés eredményei szerint megerősítjük, vagy módosítjuk a tevékenységet a kitzűzött cél érdekében.

1. ábra A folytonos működésjavítás lépései (a PDCA hurok)

2. A folyamat sikerességének támogatása a folyamat megtervezésével és rögzítésével

2.1. A célok meghatározása

Az egyes folyamatok helyes tervezéséhez először a fontosnak tartott (priorizált) célokat kell megfogalmazni. Ehhez egyes esetekben nagyobb odafigyelés szükséges, mint a célok birtokában a hibamentes és hatékony kivitelezéséhez. Esetünkben ennek a célmeghatározásnak konkrét egyházi területekre alkalmazható módszerei közül a talán

leginkább elterjedt önértékelő technika bemutatásával szeretnénk segítséget nyújtani. Ez módszer az angol kezdőbetűk alapján széles körben a *SWOT-elemzés* (ld. 3.1. fejezet) elnevezést viseli. A módszer kimeneteként stratégiai és projektcélok azonosíthatók. Jelentős, egyházunkban is kihasználható lehetőségként jelenik meg benne, hogy a módszer csoportos technikaként gyakorolható, mely a közösségi bölcsesség és a korai konszenzus lehetőségét adja lehetőségként.

2.2. A folyamat tervezése és ábrázolása

A folyamatok megtervezésének jelentős szerepe van abban, hogy a folyamatokat előzetesen átgondoljuk, a lehetséges hibákat kizárjuk, az eddig bevált gyakorlatokat a folyamat részévé tegyük. Ehhez azonban célszerű egy olyan ábrázolás-technikát alkalmazni, mely segíti az áttekintést és csökkenti a hibázás lehetőségét. A folyamatok előzetes átgondolása eltérő mélységű és orientáltaságú lehet, ezért eltérő módszerek sokasága terjedt el. A teljes folyamat gyors, de teljes áttekintését adó, elnagyolt ábrázolásától az egyes folyamatok idő szerinti vagy gazdaságossági optimalizálásáig sokféle igénytel találkozhatunk. Jelen tanulmányunkhoz igazodva csak egy-egy fontosabb módszerre adható esettanulmányt kívánunk bemutatni.

Ugyanakkor fontos különbséget jelent az előző cikkünkben külön tárgyalt

- „ismétlődő folyamatra” és a
- „projektípusú folyamatra”

jól használható eszköztár. Az ismétlődő folyamat elemi ciklikusan ismétlődnek, melynél legtöbbször a kellő mértékig átgondolt és lebontott fázisokat kell tisztázni. Ehhez az egyes tevékenységek egymásutánját, a felelősöket és az esetlegesen használt dokumentumokat kell meghatározni. Ehhez az igényhez jól illeszkedik az egyik leginkább elterjedt megjelenítési mód, a *folyamatábra* (ld. 3.2. fejezet) vagy Flow-chart.

A projekt jellegű események megtervezésénél a fázisok részletes taglalásánál fontosabb szempontot jelent, hogy az egyes folyamatok mennyi idő alatt és milyen párhuzamosságokkal valósíthatók meg. Az ábrázolásnak azt az igényt kell kiszolgálni, hogy egy folyamatos „gördülő tervezésnek adjon” lehetőséget, ami azért fontos, mert a folyamat közben felvetődő eltérések esetén is szükséges a gyors, követhető és a végcél biztosító beavatkozás. Ennek az elvárásnak leginkább megfelelő szemléltető módszerek a *hálótervek* (következő cikkfolytatás). Ennek is eltérő bonyolultságu változatai terjedtek el.

3. A felhasznált minőségügyi eszközök

3.1. A SWOT elemzés

A SWOT (strengths, weaknesses, opportunities and threats – erősségek, gyengeségek, lehetőségek és fenyegetettség) elemzés olyan eszköz, amely egy-egy helyzet erősségeit és gyengeségeit méri fel. Azt elemzi, hogy az erősségek az idő múlásával milyen lehetőségeket tartogatnak, a gyengeségek milyen veszélyeztetettséggel fenyegetnek.

	„pozitívumok”	„negatívumok”
Jelen	ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
Jövő	LEHETŐSÉGEK	FENYEGETETTSÉGEK

2. ábra A SWOT elemzés mezői

Célja az, hogy olyan cselekvési utasításokat fogalmazzon meg, amelyben az erősségek újabb és újabb lehetőségeket teremtenek, és a gyengeségek kiküszöbölésével elkerülhetőek lesznek a veszélyeztetettségek.

A munkacsoport első lépésben a fejlesztendő területtel kapcsolatos állapotértékelést végez. A tagok önálló ötleteikből összegyűjtik a kérdéskörrel kapcsolatos jellemzőket.

- az „erősségek” alá a hasonló szervezeteknél jellemző viszonyokhoz képesti, a gyakorlatban is megjelenő sajátosságok írhatók,

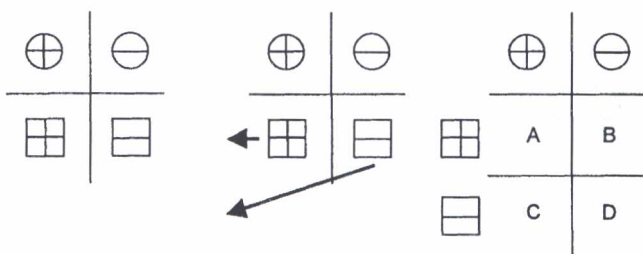
- a „gyengeségek” közé a terület azon jellemzői kerülnek, melyek hatnak és működnek, és másokhoz viszonyítva szereznek problémás kérdéseket,

- „lehetőségek”-ként értékelhetjük azokat az adottságokat, melyek jelenleg is hathatnának, de valamiért nem jelennek meg, illetve azok, melyek valamilyen változás miatt a jövőben remélhetők,

- „fenyegetettség” a negatív együttállások miatt elképzelhető vagy valamely változással együtt járó vélhető feltételromlás.

A munkacsoport tagjai az egyes feljegyzéseket felolvasva értelmezik azokat, az azonos vagy rokon jellemzőket tisztázva alakítják ki a végső táblázatot. Az így kialakított elrendezés nemcsak állapotokat, hanem a munkacsoport értékrendjét is kifejezi.

A SWOT-elemzés második lépésével egy keresztösszemérést készítünk. A „működő” és a „lehetséges” keresztteződéseibe a stratégia meghatározásához szükséges célok jelölhetőek be.

3. ábra A keresztelés összefüggései

- Az „erősségek-lehetőségek” keresztteződése a vizsgálódás szempontjai szerinti *fejlesztések* területeit határozhatja meg.

- A „gyengeségek-lehetőségek” keresztteződése a jelenlegi működés korlátainak megszüntetését segítheti.

- Az „erősségek-fenyegetettség” kapcsolataként az erősségek megőrzéséhez szükséges tudatos intézkedések iránya határozható meg.

- A „gyengeségek-fenyegetettség” összevetésével találhatóak meg a végzetes ellehetetlenülés területei, amelyek

miatt esetleg gyökeresen új működési módok keresése válik indokolttá. Itt lehet célokat találni a gyengeségek növekedése ellen ható intézkedéseknek is.

Adottságok	
ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
Körülmények	
LEHETŐSÉGEK	Ne szalasszuk el a körülmények ritkán adódó összjátékát!
FENYEGETETTSÉGEK	A jövő „baljós” árnyai a meglévő hibákat erősítik ELKERÜLENDŐ!!!

4. ábra A SWOT második lépéseként készíthető elemzés mezői

Elterjedt gyülekezeti szervezeti probléma a presbitériumok létszámának, működőképességének kialakulása. A közepes és nagy gyülekezetek általában nagyobb presbitériumot tudhatnak magukénak, mint amekkorára szükség van. Ennek az az oka, hogy a presbiterség gyakran megtiszteltetés, illetve a meglévő presbiterek alkalmatlansága esetén kínos a lemondás. Kényelmesebb a presbitérium passzív tagjait elviselni, és az aktív tagokkal együtt dolgozni. A presbitérium tisztújításakor azonban érdemes ezt a helyzetet felülvizsgálni.

Esettanulmányunkban egy olyan gyülekezet lehetséges SWOT-értékelését mutatjuk be, ahol a jelenlegi helyzetben a presbitérium rendszeresen (havonként) ülésezik, viszont a részvételi arány a nagy presbitériumi létszámhoz képest alacsony. A testület működését nagy mértékben befolyásolja az a hagyomány, hogy presbiternek lenni megtiszteltetés, az igazi áldozatok is főként tőlük várhatóak. Az előrecedés a gyülekezetben jól belátható fenyegetettség, míg a presbitérium összetételében jelenleg is jellemző. A lelkes nyitottan fogadja a közösségi döntéseket, viszont a döntés meghozataláig vezető, szakmailag igényes folyamattal sok-sok szolgáltatáshoz hasonlóan problémái adódnak. Az utóbbi időben egy újonnan az egyházköztségbe költözött aktív gyülekezeti tagon keresztül lehetőség nyílik tudatos szervezetfejlesztési módszerek megvalósítására. Mindezt az új törvényi környezetben a választások előtt és néhány egyházközszégi szabályrendelettel a hátuk mögött próbálják megkezdeni.

ERŐSSÉGEK Rendszeres ülésezési gyakorlat Tág információs csatorna Széleskörű képviselet és szakmai hozzáértés Nagyobb áldozatvállalási készség Impozáns testületi képviselet (ünnepi alkalmak) A lelkész közösségi döntésekre való nyitottsága	GYENGESÉGEK Rugalmatlanság, időgyeztetések nehézsége Az információk őrzésének nehézségei Nehezen irányítható csoportmunka A passzív tagok nagy aránya Előregedett testületi tagok nagy aránya
LEHETŐSÉGEK Az egyházközszégi szabályozások adta lehetőségek Munkacsoportok kialakításának lehetősége Szervezetfejlesztési módszerek bevonása A döntés-előkészítést segítő infrastruktúra Hatévenkénti tisztújítás	FENYEGETETTSÉGEK Az ülések csak informális fórummá válnak Idővel kezelhetetlenné váló létszám Előregedett gyülekezet Erős frakciók kialakulása A testületi tagság tekintélyének hanyatlása

5. ábra A nagy létszámú presbitérium SWOT elemzésének mezői

	ERŐSSÉGEK					GYENGESÉGEK					
	Rendszeresség	Tág információs csatorna	Széleskörű képviselet	Több áldozatvállalás	Impozáns testület	Készség a közösségi döntésekre	Rugalmatlanság	Titoktartás	Nehéz irányíthatóság	Passzív tagok	Előregedés
LEHETŐSÉGEK											
Szabályrendeletek lehetősége	4				23			13	14	14	17
Munkacsoportok alakítása		2	6	8		10	11				
Szervezetfejlesztés	5	3		9		24	12		15		
Infrastruktúra			7							16	
Tisztújítás lehetősége									30	29	1
FENYEGETETTSÉGEK											
Informálissá válás			20								
Túlnövekvő létszám								26		28	
Előregedett gyülekezet		19									1
Erős frakciók		19				24	25		27		
Tekintélycsökkenés	18		21	22				26			

6. ábra A keresztkapcsolódásokból levezethető stratégiák.

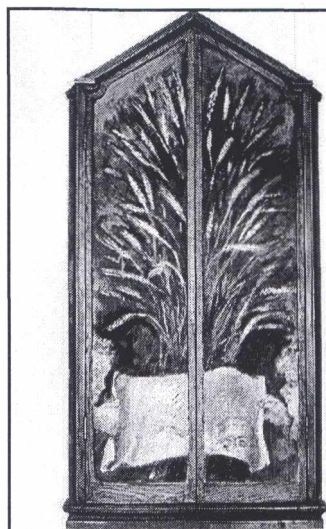
1. Fiatalítás, korbelt határok szabályozása
2. Feladatcentrikus munkacsoportok létrehozása (átgondolt feladatkiadás)
3. A presbitériumon keresztül a gyülekezet tudatos (szervezett) kommunikációjának erősítése
4. A rendszeresen távollevők szankcionálása szabályrendeleteken keresztül
5. A rendszeres presbiteri munka kereteinek kialakítása, optimalizálása
6. Szakértői munkacsoportok kialakítása, szakértők delegálása
7. Az infrastruktúra elemeinek részleges kivonása a lelkesi hivatal terheléséből (új informális csatornák bevonása)
8. Minden presbiter legyen egy munkacsoport tagja!
9. Pályázati rendszer erősítése
10. Szakemberek igénybevétele speciális feladatok esetén
11. A munkacsoportok elé tűzött feladatok pontosabb megfogalmazása
12. Célirányos hatékonyságnövelő képzés
13. A belső fegyelem növelése belső előírásokon keresztül
14. A jelenlét és az aktivitás fokozott számonkérése
15. A döntéselőkészítés hatékonyabb szervezése
16. Az írásos előkészítés gyakorlatának kiépítése
17. A tiszteletbeli presbiterség gyakorlat-tétele
18. Tevékenységtervezés, szívéllyesség, hangulatjavítás

19. Hiteles és új korosztályokat célzó információs csatornák
20. Döntési helyzetek forszírozása
21. Többlet motivációs elemek (törődés)
22. A presbiteri munka személyre szóló elismerése
23. Reprezentatív alkalmak szaporítása
24. Konzenzust kereső módszerek
25. Közösségi alkalmak szervezése
26. Nyitott kormányzás, „tisztá kezek” politikája
27. A munkacsoportok reprezentatívvá tétele
28. Létszámkorlátozás, egyéni feladatszabás
29. Aktív tagok jelölése
30. Kisebb létszámú presbitérium működtetésének megfontolása

Az állapotértékelés alapján végül is a következő működést határozta el a gyülekezet. A kéthavonkénti „plenáris” presbiteri ülések közötti hónapban munkacsoportok üléseznek, melynek eredményéről rendszeresen beszámolnak. A választásra meghatároztak egy szempontrendszert, melynek segítségével mind az átlagos életkort, mind az aktivitást javítani lehet. Az egyházközségi információs rendszer egy újsággal és tudatosan előkészített kérdőívekkel bővült, a fiatalok között pedig a gyülekezet gondjait taglaló alkalmak kezdődtek. Ezekkel a módosításokkal nem reagáltak az elemzés valamennyi következtetésére, de a gyakorlati bevezethetőség során a többi cél megvalósíthatóságával kapcsolatosan korlátok adódtak.

Mindezzel együtt egy munkacsoport a presbitériumi létszám hatásait tudatosan kezdte vizsgálni, annak érdekében, hogy a nagy testület előnyei átmenthetőek, a kisebb testülettelé válás adta lehetőségek pedig kiteljesíthetőek legyenek.

Gyönyörű és gyönyörködtető kötetet adott ki a milleniumi ünnepek alkalmára a Malomsoki Evangélikus Egyházközség és a helyi polgármesteri hivatal. A kötet az elmúlt ezer év történeteit dolgozza fel egyetlen esztendőbe sűrítve. A könyv a hónapok során az egyházi esztendő jeleiből a magyar történelem fontosabb eseményeinek fi-

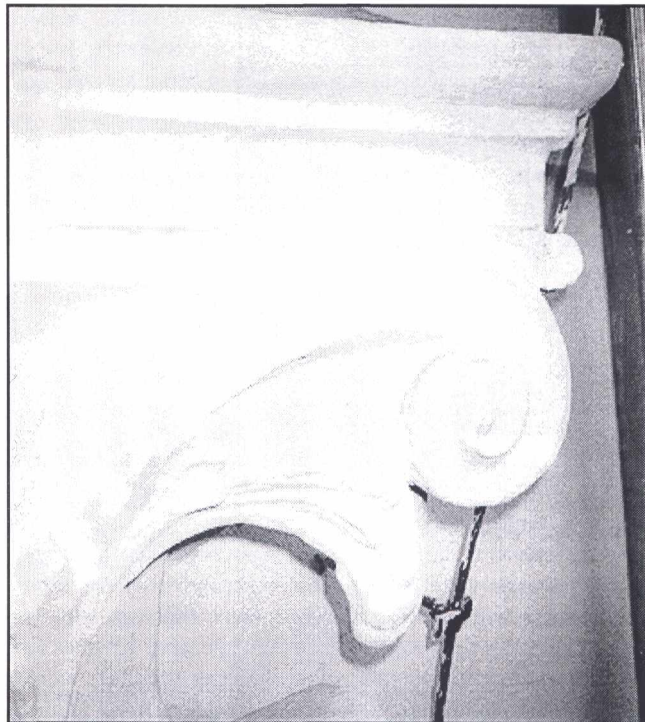

VIGASZTALJÁTOK,
VIGASZTALJÁTOK
NÉPEMET

gyeembevitelével követi. Minden főresz a mentálisnak a spirituálissal való harmóniáját keresi. Így fonódik össze három „világi” elem (kép, vers, zene) három „szakrálissal” (ige, igehirdetés, imádság).

Az anyagokat avatott szakemberek készítették, illetve válogatták műgonddal, szeretettel és hozzáértéssel.

A könyvet írta és szerkesztette: Weltler Sándor

Az úrvacsora jelentősége a gyülekezet és a lelkész életében*

Bevezetés

A megadott címekből két dolgot szeretnék kiemelni. A cím azt sugallja, hogy vallomás, bizonyágtétel, személyes hang szólaljon meg. Valóban szükség van erre a személyességre, ha szeretnénk, hogy a Lelkészi Munkaközösség közösség legyen érzelmi síkon is. Más oldalról az LMK az önképzés, a tudományos teológia műhelye is, ezért igyekszem dolgozatomban ennek is megfelelni.

„A gyülekezet és a lelkész” megfogalmazást többféle módon érthetjük aszerint, kinek mit jelent a kötőszó. Én kiemelés-ként akarom érteni, hiszen a lelkész lényegileg nem más, mint a gyülekezet, annak egy tagja – különleges megbízatással. A kiemelés emiatt a különleges megbízatás miatt létjogosult, s azért érdekes, mert rólunk szól.

A dolgozat megírásában egyéb, általánosan ismert anyagok mellett Franz. J. Leenhardt, a genfi teológiai fakultáns néhai újszövetségi professzorának könyve segített (La mort et le testament de Jésus, Labor et Fides, Genève, 1983.)

Mit ad az úrvacsora

Ahhoz, hogy az úrvacsora jelentőségét teljességgel végig-gondolhassuk és átélhessük, Luther tanácsa szerint újra és újra fel kell idéznünk, mit ad az úrvacsora nekünk. Nem érzés kérdése ez. Tehát nem azt kérdezzük, mit érzel, amikor úrvacsorát veszel, milyen élményed van ezzel kapcsolatban. Máskor talán ezt is megteesszük, most azonban azt kérdezzük: mit hiszel, mit hisz az egyház az úrvacsoráról. Ezért a szerzési ígék kerülnek most központba.

Bűnbocsánat – Luther maga is sokat időzik ennél a szónál: értetek. És lehetne folytatni: „bűneitek bocsánatára”. Nem kérdés tehát, az úrvacsora egyik drága ajándéka a bűnbocsánat. Jézus Krisztus áldozata, megtört teste és kiontott vére értünk adatott, hogy nekünk életünk legyen.

Az örök élet ígérete – A jánosi ígehirdetés az úrvacsoráról (Jn 6) többször egyértelműen kifejti: „aki eszi az én testemet, és issza az én véremet”, „átment a halálból az életre”, „annak örök élete van” stb.

Ez utóbbi ígehely már egyértelműen ígehirdetés. Az előző azonban túl az ígehirdetésen, felidézi az utolsó vacsorát. Abban az esetben vonatkoztatható tehát a mindenkori gyülekezetre, ha a mindenkori gyülekezet van jelen annál a vacsoránál. Ez kétszeresen is megvalósul. Egyrészt a tizenkét tanítvány – Júdás jelenléte vagy hiánya ebből a szempontból mellékes – ott és akkor megjeleníti az egyház egészét. Másrészt a kenyérben és a borban itt és most valóságosan jelenlévő Krisztus oda-ültet bennünket, mai tanítványokat ahhoz az asztalhoz. Nem új áldozat tehát, nem a régi áldozat megismétlése vagy felidézé-

se – ezt senki nem vallja –, hanem Krisztus valóságos jelenléte által odatelepedünk az utolsó vacsora asztalához.

A közösség – Az úrvacsora tehát a bűnbocsánat és az örök élet ajándékával gazdagít minket. Általában ennél a két ajándéknál meg is szoktunk állni. Az önmagáról és önmagában gondolkodó, önmagát önmagában értelmező ember számára ez az ajándék bőségesen elég. Krisztus bűneimet megbocsátotta, Jézusért enyém Isten országa. Ezt az individualista értelmet nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hiszen így közelít az úrvacsorához a gyülekezet nagy része. Én magam is. Az úrvacsora vételének magyar evangélikus módja – de még inkább a mozgó úrvacsora – erre kellő alapot is biztosít. Behunyom a szemem, imádkozom: „Az Úr Jézus teste és vére örizzen meg engem az örök életre” (Az Evangélikus énekeskönyv imádsága nyomán) – azaz én vagyok és Jézus. Ha azonban nem a magunk 10-12 fős oltáránál térdelünk, hanem a páskavacsora terített asztalához telepedünk le, akkor látjuk az úrvacsora harmadik ajándékát, a közösséget. Amely elsősorban Jézus Krisztussal való közösség. Rajta keresztül azonban sokakkal.

S most hadd figyeljünk különösen is Franz J. Leenhardt-ra, aki a páskavacsorát tartja szem előtt. Márpedig a páska a nép szabadulása. Az Ábrahámnak adott ígéret „nagy néppé tesznek” valósult meg az egyiptomi szabadulással. Aki a páskát ünnepelte, azt ünnepelte, hogy ehhez a néphez tartozik. Jézus körében tehát nem is szükséges kiemelni ezt a közösségi értelmet, hiszen teljesen átjárta azokat, akik akkor éltek vele. Azáltal, hogy részesülök az utolsó vacsorában Isten népének közösségét élem meg. Egy test vagyok Isten új népével. Szétválaszthatatlanul összetartozunk. Összetartozásunkat nem az adja, hogy mi elfogadjuk egymást, hanem az, hogy Krisztus mindannyiunkat elfogad. Talán jó lenne néha érzékeltetni ezt a közösséget esetleg azáltal, hogy körbeadjuk a szent jegyeket, esetleg azzal, hogy nem külön kis ostyákat, hanem egy kenyeret törünk meg. De még inkább és mindig azzal, hogy egymással életközösséget vállalunk.

Az úrvacsora szerzési ígéje azonban túlmutat azokon, akik az úrvacsorával élnek, az utolsó vacsora résztvevőin: „értetek és sokakért” – mondja Jézus. Már az Ábrahámnak adott ígéret is túlnőtt Ábrahámon magán és családján. „Általad nyer áldást a föld minden nemzetsége” – mondja az Úr. Tehát Isten üdvözítő terve nem reked meg annál a néhány hívónél, aki Isten és Jézus körül van. Sőt, aki Jézussal közösségbe került, az elindul, hogy hirdesse Krisztus kegyelmének közelségét, Jézus szabadítását. Ez tehát az a közösség, amely nem lehet elválasztó, különösen nem kirekesztő. Ez a közösség egymáshoz köt: „értetek és sokakért”.

Az úrvacsora nemcsak létrehozza, hanem formálja is a közösséget. Lukács és János – bár különböző módon, de egyöntetűen – hozza, hogy Jézus, aki a Mester, szolgál. Annyiban és csak annyiban lesz az egyház bírja az emberiségnek – Lk

*Ehangzott a Fejér-Komáromi és a Budai Egyházmegye LMK ülésén.

22,28-30 –, amennyiben ő az evangélium hirdetője. Azáltal ítélt majd az egyház – ma az ítélet egyáltalán nem feladata –, hogy az evangéliumot hirdeti. Mert Krisztus elfogadása vagy elvetése az ítélet. Eközben azonban szüntelen hallja a Péternek adott intést is: „Simon, Simon, a Sátán kikért titeket...” (Lk 22,31-34). Az úrvacsora vétele tehát elkötelezést jelent annak, aki él vele, az evangélium alázatos hirdetésére. Ezt fejezi ki a szerzési igék után mondott hitvallás: „Ezért valamennyiszter eszünk e kenyérből és iszunk e pohárból, az Úr halálát hirdetjük és feltámadását dicsőítjük, amíg el nem jön,” és ezt fejezi ki az elbocsátás is az úrvacsorai liturgia végén: „Menjete el és hirdessétek az Úr halálát és feltámadását”. Minket lelkészeket, ez különösen is szíven találhat. Hiszen a gyülekezet szemében talán mi vagyunk a „Mester”. De Jézus fölborította a hagyományos rendet. A Mester szolgál. Egész lényével. Az ismeret nem emel a gyülekezet fölé. A hit nem jelent külön kasztot. A Mester szolgál. A lelkész is. Egész életével – s az a reményem – halálával is.

Mit jelent nekem az úrvacsora?

Először hadd beszéljek érzésekről, élményekről. Bizony néha észreveszem magamon a gépiességet és a megszokást. Nem szeretném, de lehet, hogy egyszer majd a közönyt is, ahogy egy fiatal ember vallotta, miután családi kívánságra odatérdelt az oltárhoz: „hát ezt így is lehet?”. És ritkán jelent kiemelkedő érzést, elemi erővel rám törő békességet. Bizonyosan rajtam is múlik ez. Bizonyosan lehetne minden alkalomra alaposabban készülni, szigorúbb önvizsgálatot tartani. Ezzel együtt az érzelmi hiánnyal együtt is mindig veszem az úrvacsorát. Mert szükségem van rá. Szükségem van Krisztus bocsánatára. Szükségem van az örök életre, a belőle áradó frissességre, erőre, szeretetre. És mindez árad Jézusból. Az úrvacsora valóban közösség vele. Nem elképzelt, hanem tényleges egység. Függetlenül érzelmetől és függetlenül élményeimtől. Nem függetlenül a hitemtől. Ezért gyakori imádságom: „Hiszek, Uram, segíts hitetlenségemen.”

És fontos számomra a közösség is. Együtt azokkal, akiket magam is hívok az oltárhoz, azokkal, akiknek hirdetem az Úr kegyelmét. Egyre többször a betegúrvacsoránál is együtt veszem a szent jegyeket. Nem így nőttem fel. Fokozatosan az évi négyről érkeztem odáig, hogy ma esetenként az probléma: naponta többször szabad-e úrvacsorázni. Mivel az úrvacsora bűnbocsánatot ad, ezért fontos számomra a megbékélés is, amelyet jelen rendünk csak utalásszerűen hordoz: „Egyetlen testvéri közösséggé legyünk...” és „Egyesíts minket szent tested és véred közösségében...” Ezért követendőnek tartom a római liturgiát, amelyben ezt a békességet valóságos kézadás is kifejezi.

Elmondom azt is, hogy néha zavarnak a gyónási kérdések. Tudom, hogy az úrvacsorát csak bűnbánattal lehet venni. Nem a gyónás maga zavar, hanem a kérdések. Ismerek olyan aszszonyt, aki a harmadik kérdésre így szokott felelni: „szeretnék megbocsátani”. És volt olyan fiatal ember, aki azért nem jött úrvacsorázni, mert nem tudott megbocsátani apjának, aki elitta a család vagyonát, verte a feleségét és káromolta Istent. Nekem a legtöbb bajom azzal a kérdéssel van: „igyekezel-e...”. mert persze, igyekszem. De az az igyekvés már igyekvés? Nem kellene-e jobban? Vajon mind a megbocsátásra, mind az igyekvésre nem maga az úrvacsora készítet és ad erőt? S ha a

gyónás kérdése miatt eltíltom magam az úrvacsorától, vajon nem a megtérés lehetőségét veszem el magamtól? Hiszem, hogy nem én leszek méltó az úrvacsorára, hanem az úrvacsora tesz „méltóvá” az örök életre. Ugyanígy: nem a közös tanítás fogja megszülni a közös eucharisztia, hanem a közös eucharisztia a közös tanítást.

Mit jelent a gyülekezetnek?

Mivel a gyülekezet egy tagja vagyok, azt kell mondanom, a gyülekezetnek ugyanezt jelenti. Fehér Károly ny. lelkésztestvérem vallja: a római egyháztestet az eucharisztia tartotta meg. Mert függetlenül attól, hogy értette-e, alázatos hittel fogadta a szentséget. És a *valóságosan jelenlévő* megtartotta egyházát. Ugyanezt hiszem evangélikus egyházunkról is. Persze, szükség van az úrvacsora alapvető ismeretére, különben nem kegyelmet, hanem ítéletet ennénk és innánk önmagunknak. De higgyük el: a jelenlévő Krisztus megtartja egyházát. Függetlenül attól, hogy értjük-e, jók-e információink.

Emellett azt vallom: a gyülekezetnek annyit jelent az úrvacsora, amennyit a lelkész erről tanít. Nemcsak a konfirmációi oktatás része az úrvacsoráról szóló tanítás, hanem mivel a szentség látható ige, ezért szüntelenül párhuzamban áll a hirdetett igével: tehát beszélünk róla. Felismerten vagy felismerés nélkül is tanít az úrvacsoráról a forma. Ha a lelkésznek „sihetnékje” van, s minden lehetséges helyen rövidít, ha a megszokott szövegeket elhadarja – bezzeg a prédikációnál élvezte a maga hangját –, akkor a gyülekezetnek sem lesz fontos az úrvacsora. Ha a lelkész mosdatlan kézzel, bort kiölttyintve, ostyát leverve rendetlenül hagyott asztalról végzi szolgálatát, akkor a gyülekezet számára miért lenne más az, mint az autószerelés? Én akkor értettem meg, hogy az úrvacsora titok, amikor egyszer valaki úgy adta nekünk a kenyeret és a bort, hogy szinte súgta a fülünkbe: „Ez Krisztus teste”. A gyülekezetnek annyit jelent az úrvacsora, amennyit a lelkész megtanít.

Ha jól tanítunk az úrvacsoráról, bizonyosan van egyházfegyelmi ereje is. Én nem merném magamra vállalni, hogy bárkit eltíltak az úrvacsorától vagy bárkin túllépjek osztás közben. Emellett fontos azt megtanítanunk, hogy az méltatlanná válik az úrvacsorára, aki nem hajlandó bűnét letenni, attól elszakadni, aki nem hiszi, hogy neki szüksége van Krisztus kegyelmére.

Ezért fontos lenne újra és újra végiggondolni, milyen alkalmakkor legyen úrvacsora. Mert a gyülekezet rendes alkalmain természetesen. Ugyanígy csendesnapokon és konferenciákon. Számomra kérdés, hogy szabad-e lelkésziktatáskor, templom- és parókiaszenteléskor úrvacsorát szervezni. Hiszen ezeken az alkalmakon annyit idegen van jelen: városi vezetők, egyéb előjárók és sokan olyanok, akik nem készülnek az úrvacsorára, s így csak a tömeg hatására sodródnak bele az úrvacsorába. Nem beszélve arról, hogy a média emberei illetlen öltözékben és céltudatos viselkedéssel olykor méltatlanná teszik a körülményeket is.

Befejezés

Mennyi imádság kell ahhoz, hogy ezzel a hatalmas ajándékkal jól éljünk! Ámulok azon a bizalmon, hogy Krisztus így reánk bízta magát. Bizony, ámulok.

Juraj Bándy: Dekalóg (A Tízparancsolat elemzése)

Bratislava, 1999.

Az új év első napjaiban könyvet kaptam régi kedves szlovákiai ismerősömtől, a pozsonyi Teológia docensétől. E könyv ismerete hasznos segítség lehet hitoktatók és gyülekezeti lélekészek részére.

Az előszót Izraelben tartott felmérés eredményének ismertetésével kezdi. Néhány évvel ezelőtt a lakosság tíz százaléka sem tudta hibátlanul elmondani a Tízparancsolatot. A lakosság közt nálunk sem érnék el jobb eredményt. A könyv egyik célja segíteni a gyülekezetek tagjait, hogy ne csak rezignált bele-törődéssel tudjanak reagálni e tényre. A Tízparancsolatot csak rövidített formában tanítottuk. A teljes szöveget kellene tanítanunk, írja a szerző. A könyv másik célja a Tízparancsolat szövegösszefüggésbeli vizsgálata. Az Exodus összevetése a Deuteronomiummal.

A könyv első részét 2Móz 19. és 20. fejezeteinek exegézise alkotja. A pozsonyi Komenius Egyetem Evangélikus Teológiai Fakultásán az 1998/99-es tanévben elhangzott előadások kiegészítéséről van szó. A 20. században az ószövetségi kutatás intenzíven foglalkozott a Dekalógus problémával. A könyvből megismerhetjük neves német exegéták kutatásainak eredményeit,¹ azon túl saját kutatásainak eredményeit is megismerteti az olvasóval. Minden perikópa szövegét a szerző fordításában olvashatjuk, melyhez szövegkritikai megjegyzést, strukturális elemzést fűz, s végül a szöveg magyarázatát adja.

A könyv második részében a Tízparancsolat alapján az 1999. év folyamán a somorjai gyülekezet előtt elhangzott 12 igehirdetés olvasható. A tudományos exegézisből idézek egy részt a Tízparancsolat bevezetéséhez fűzött szakaszból. „Az Izraelt megszólító Úr úgy mutatkozik be, mint személyes, közeli Isten, aki kivette a népet a szolgaságból, Egyiptomból. Ez megmentést, kihívást és szabadságra elhívást is jelent. Ez nem Mózesnek vagy a népnek az érdeme, hanem Isten kegyelmének megnyilvánulása. Nem Izrael mondja, hogy az Úr lesz Istene, hanem az Úr mondja, Izrael népévé lesz”.²

Az Istenhez tartozás méltóságot jelent az ember számára. Az exegézis ezt segíti felismerni. Isten a népet nem szabályokhoz köti, hanem közösségébe fogadja. A nép Isten közösségével megajándékozott, Isten erőterébe fogadott csapat. E kegyelem felismerése és hangsúlyozása a legfontosabb. Ez a kulcsa a szöveg értelmezésének. Isten nem szabályokhoz köt, de magához fogad. Nem egyszerűen morált kínál, de erőterébe hív. Hozzá tartozhatunk. Ez nagy kiváltság.³

Bonyolult korunkat etikai zűrzavar jellemzi. Az emberek korlátozás nélkül, vagy legalább a maguk által választott szabályok szerint szeretnének élni. Az istenfélő embernek nem kell válogatni a szabályok közül, egyetlen normát kaptunk. Ezt kell megismerni és elfogadni. Tévedés volna Jézust szembeállítani a törvénnyel. Ő betöltötte a törvényt.⁴ Jézus azt nem bonyolította, de egyszerűsítette (Jn 13,34).

Kitérek itt a sabbát kérdéssel foglalkozó részre. „Túlságosan leegyszerűsíténék a problémát, ha azt állítanánk, hogy a keresztyének vasárnapja azonos Isten őstámentumi népe sabbátjával. Rosszul érvelnénk, ha azt állítanánk, csupán egy nap eltolásáról van szó, és nem lényeges, melyik nap a pihenés napja. Nekünk keresztyéneknek világosan kell tudnunk, a vasárnap az nem sabbát. Ezt a parancsolatot az a nép kapta, mely jól emlékezett arra, hogy Egyiptomban nem pihenhettek, minden napot munkával kellett tölteniük. Sabbát, a pihenés napja az Egyiptomból való kiszabadulás emlékére rendeltetett (5 Móz 5,15). A mi sabbáthoz való viszonyunkat a Jézus Krisztushoz való viszonyunk határozza meg.” Egyedülálló a Dekalógus a tekintetben is, hogy az egy nagy szabadságlevél, melyet az Úr ad Egyiptomból kiszabadított népének.⁶

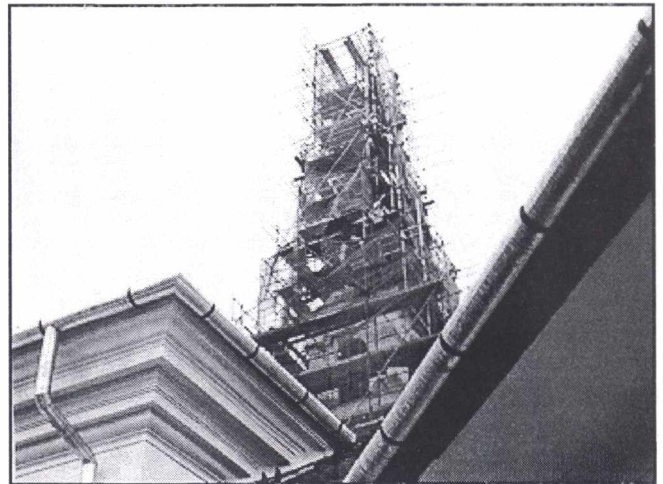
A Dekalógus nemrég még vitathatatlant normát jelentett a népek számára, melyek a bibliai tradíciót a maguk számára kötelezőnek tekintették. A Dekalógust minden gyermek köteles volt megtanulni. Az úrvacsorai előkészületnél ma is használt szöveg. A mi kultúránkban ennek alapján különböztettük meg, mit szabad, mit nem. Ennek megszegése bűnnek tekintendő. Ma már nem hivatkozhatunk a Dekalógusra mint általánosan elfogadott, vitathatatlant normára. Ma kérdés: érvényes-e a Dekalógus? Ne feledjük: a Dekalógusban Isten parancsol, minden tiltás mögött az Isten áll, az ember a megszólított, aki felé az elvárások hangzanak. Minden parancsolatnál arról van szó, komolyan vesszük-e Istent.⁷

A szerző könyve zárszavában a „tóra” héber szó fordítási lehetőségével foglalkozik. Tóra mindenekelőtt útmutatást, tanácsot, tanítást jelent. A Tóra szabály és útmutatás a mai ember számára is. Isten vezetése által lehet igazán ember az ember.

⁵Vö. 45-47. No. Exkurzus a sabbátról és 77. No. igehirdetés

⁶Vö. 59. No.

⁷Vö. 58-59. No. Zárszó a 115. No.

¹Vö. Idézi és hivatkozik J. J. Stamm, A. Jepsen, Kittel, K. Rabast, H. Gese, L. Koehler, G. von Rad, W. Zimmerli és mások műveire.

²Vö. 35. No. exegézist.

³Vö. a 64. No. az igehirdetést.

⁴Vö. Mt 5,17-20

Az Evangélikus Hittudományi Egyetemen 1999 novemberében Gyakorlati Teológiai Kutatóműhely alakult. A Műhely egyik célkitűzése a legújabb gyakorlati teológiai irodalom ismertetése. A Lelkipásztor rendszeresen közli a Műhely könyvajánlóját.

Hafenschér Károly (ifj.)

Bevezetés az életbe

(Einführung in das Leben – Pastoraltheologie zwischen Phänomenologie und Spiritualität – Chr. Kaiser Verlag, Gütersloh 1996.)

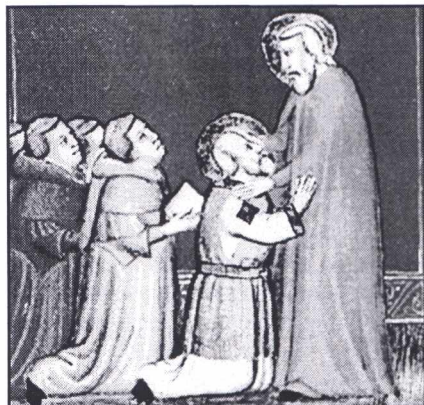
Manfred Josuttis, göttingeni professzor a gyakorlati teológia világának egyik legjelentősebb személyisége igen gazdag publikációval örvendeztetni meg a friss irodalom után érdeklődőket. A friss nem csak azt jelenti, hogy a 90-es években egymás után adta ki izgalmasabbnál izgalmasabb köteteket, hanem azt is, hogy szellemisége, mentalitása, stílusa az ezredforduló kérdésekkel teli emberének szól. Szakkönyvek ezek a javából, mégis – ahogy tapasztalom – szívesen olvassák nem-teológusok is, hiszen írása érthető, mai, lebilincselő. Néhány cím csak ízelítőül olvasható e rövid ismertető végén.

Ez a kötet tulajdonképpen Josuttis „második generációs” lelkipásztori teológiája. A 15 évvel korábbi sem volt a klasszikus értelemben tradicionálisnak mondható. Ez pedig végképp nem. Témákat vet fel „bökszavakban” (ezek a fő- és részcímelek), majd gondolatfoszlányokat indít útnak, s közben nem engedi, hogy olvasója a karosszékben lustálkodjék. Intenzív együttgondolkodásra, s méginkább továbbgondolkodásra készítet.

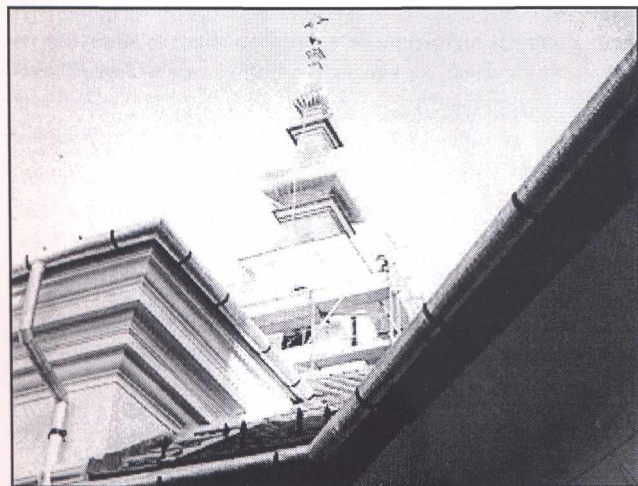
Josuttis alapkoncepciója e könyvben az, hogy a lelkész vezető, akinek bizonyos határokon át, bizonyos eszközökkel az a feladata, hogy elvezessen embereket a *Szenzhez*. Mint vezető, sokféle feladata van (tanúskodni, segíteni, irányítani stb.). Eszközei nem problémamentesek – magának is meg kell küzdenie velük. A határátlépések sem egyszerűek, megszokottság, sémaak szóba sem jöhetnek. Így kell vezetnie a lelkésznek a rábízottakat a végső határhoz – titokzatos és tiltott zónákon át az *Életbe*. Ezen az úton megszentelődni és embereket megszentelődre segíteni. Nincs két egyforma út a ránbízottak számára, de nincs két egyforma út a lelkészek számára sem. Így ve-

zet minket a göttingeni tudós a *Szent* felé, hogy mi is ügyesebb vezetővé válhassunk. Közben ezt teszi, vadoztatúj fogalmakkal ültet bogarat a füllünkbe, és régi, megszokott fogalmakat kérdőjelez meg, majd tölt fel új tartalommal. S ami különösen fontos, hogy közben a „megszentelőds” kifejezésről lefejt a katolikus és szabadegyházi végleteket, megértetve annak igazi evangélikus tartalmát.

Elméleti alapozás, vagy gyakorlati szakkönyv? Mindkettő. Megjárja velünk a pszichológia, a filozófia, a szociológia idevágó, fontosabb területeit, de mindig hagy rálátást a gyülekezeti élet gyakorlatára. Aki belelapoz, nem tudja letenni, mert érzi, hogy nagyon nekünk szól. Nekünk, akik sokak számára vezetők vagyunk az *Életbe*, a *Szenzhez*!

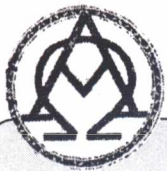

Manfred Josuttis
**Die Einführung
in das Leben**
Pastoraltheologie
zwischen Phänomenologie
und Spiritualität
Chr. Kaiser
Gütersloher
Verlagshaus

*
M. Josuttis utóbbi időben megjelent kötetek közül néhány – a címelek sokat elárulnak az adott könyv tartalmából, de kérdésfelvetéséből is:

Der Weg in das Leben -1993 (Út az életbe – Istentisztelet-teológia) • *Petrus, die Kirche die verdamnte Macht* -1993. (Péter, az egyház és az átkozott hatalom – Kibernetika) • *Unsere Volkskirche und die Gemeinde der Heiligen – Erinnerung an die Zukunft der Kirche* – 1997 (Népegyházunk és a szentek gyülekezete – emlékezés az egyház jövőjére – Ekkleziológia) • *Die offene Geheimnisse* – 1999. (Nyílt titkok – Igehirdetések) • *Ehe-Bruch im Pfarrhaus – Zur Seelsorge in einer alltäglichen Lebenskrise* – 1990 (Házasságtörés a paplakban – egy mindennapos életkrízis lelkigondozásához) • *Gottesliebe und Lebenslust – Beziehungsstörungen zwischen Religion und Sexualität* – 1994. (Isten-szeretete és életkedv – Kapcsolatzavarok a vallás és a szexualitás között) • *I. Der Pfarrer ist anders; II. Der Traum des Theologen 1982-88* (I. A lelkész más... II. A Teológus álma – Pasztorálteológia)

Kelemen Péter

Döntéskikényszerítési mechanizmusok modellezése az evangélikus egyházban

A modell mint kísérlet

A fenti cím olyan mélyre nyúló és sok további kérdést felvető témakört érint, amelyben nehéz egységes és minden területre érvényes, igazolható modellt felállítani. Sokszor látens módon, de néhány esetben explicite is megjelenő, megoldást váró kérdéssről van szó. Nem lehet a történelmi gyökerektől elszakadva, pusztán a mai szituáció ismérvei alapján megkísérlni, hogy érvényes és működő modellt állítsunk fel, amely „tökéletesen” konszenzuális, azaz mindenki számára egyformán érvényes, ugyanakkor tökéletesen működőképes is. Mi adja meg egy modell érvényét? Ha működőképes, vagyis mindenki számára egyértelmű, hogy a modell által felállított norma követése szükségszerű és kötelező. Ez adja a téma igazi nehézségét! A modell felállításának fázisában a különböző egyházkormányzati szintek között érdekellentét jöhet létre, mert a normakövető magatartás és maga a norma elfogadása sokszor a megszokottól, a gyakorlattól eltérő tevékenységet feltételez, azaz bizonyos esetekben „abusus”.

Másrészt óvatosan kell eljárni abban a tekintetben is, hogy ne legyen sikertelen modell-bevezetési kísérlet, mert ez – ad absurdum – igazolhatja a hivatkozási alapul szolgáló norma „helytelenségét” is. Céлом tehát nem a döntéskikényszerítési mechanizmus tökéletes modelljének felvázolása, hanem néhány, felvetődő lehetőség megrajzolása.

Államigazgatási eljárási modell

Történelmi keretbe helyezve természetesen más értelmű megoldási kísérletek születnek, mint a ma szuverén dinamizmusával nézve. Dr. Galli István, a Lelkipásztorban megjelent, kitűnő és alapos cikkében már részletesen tárgyalta a történelmi háttérrel, és vázolta ezek tükrében a lehetséges modellt. Az egyházi grémiumok és azok vezetői által meghozott határozatok állami úton történő kikényszerítése lehetséges és járható út; jogilag. Természetesen nem teljesen a Horthy regime-ben bevett formában, ahol pld. az egyházi adó behajtásához karhatalmi segítséget is igénybe lehetett venni. Az állam és az egyház szétválasztása óta az ilyen szervezeteket, az egyház nem, hanem kizárólag az állam és annak törvényben meghatározott szervei vehetik igénybe államilag érvényesíthető igények és jogok kikényszerítése érdekében. (Etv. 15. § (2) bek.; 8/1993. (II. 27.) AB határozat II. 3. c.) Marad tehát a rendes és minden társadalmi szervezet által egyformán igénybe vehető államigazgatási eljárás útja, amely azonban egészen súlyos kérdéseket hoz felszínre.

A modell tényei – antitézisek

1. Ebben az esetben az egyháznak, a társadalomban közel két évezred alatt kialakult *presztízse változhat, azaz „bármilyen” más társadalmi szervezetekkel kerül egy tekintetbe.* Ez a jelenlegi magyar jogi konstrukcióban, figyelembe véve különösen is az „egyházak” létrejöttéhez szükséges törvényi feltételeket és alaki kellékeket, szinte így is van. A társadalmi tudatban és abban a törvényi keretben, amely külön törvényben szabályozza az egyházat mint a társadalom számottevő jelenségét és mint az emberi életviszonyokat nem kis mértékben alakító tényezőt, azonban egészen más az egyház helyzete, mint más, társadalmi szervezeteké. Bizonyos értelemben a társadalomban betöltött helye alapján önálló és magasabb entitásként van figyelembe véve (ami az 1990. évi IV. törvényben deklarálva is van).

2. *A média közízlésformáló hatása jelentős tényezőként hat az egyház társadalmi és egyéni megítélésére, ha belső szervezeti és személyi kérdések egy nyilvános bírósági eljárás, polgári- vagy munkaügyi per során, a nagy nyilvánosság elé kerülnek, esetlegesen manipulatív módon.*

Úgy tűnik, egyik tényező megvalósulása sem lenne kívánatos. Habár jogilag működőképes és alkalmazható lenne, önmagában hordozza a veszélyességét az a modell is, hogy az állam az egyháznak, jogszabályi vagy szerződéses úton nyújtson segítséget a döntések kikényszerítéséhez. Ez egy kormány- és azzal együtt politikai szemléletmódváltás esetén, alapvető módon befolyásolná az állam és az egyház viszonyát. (Ugyanis elég nehéz megfelelő és működő szerződési illetőleg törvényhozói garanciát biztosítani arra, hogy az állam és az egyház viszonya ténylegesen, az alapszerződésben meghatározott keretek között állandósul.) Arról nem is beszélve, hogy ellenkezik az állam és az egyház szétválasztásának állam- és jogdogmatikai elvével (Etv. 15. § (1) bek.).

Kísérletek – két további modell

Két olyan kérdés körül rendeződnek jogilag az erővonalak, amelyek nem kellő körültekintéssel történő megközelítése esetén, könnyen létrejöhet olyan döntéskikényszerítési modell, amely gyorsan működésképtelenné válik.

Az egyik ilyen kérdés a közegyház, nevezetesen a püspöki elem, illetőleg a gyülekezetek, vagyis a lelkesi elem egymáshoz viszonyított súlyának és jelentőségének kérdése.

A másik, a gyülekezetek egyházon belüli jogi és pénzügyi autonómiájának és hatáskörének kérdése, amely egyházunk te-

ológiailag, filozófiailag és jogilag megalapozott egyik fundamentuma, és mint ilyen, nagyon körültekintő és megfontolt módon szabad csak foglalkozni.

Az első kérdés rögtön alapot adhat a katolikus egyház episzkopális irányítási mechanizmusára való asszociációra. Ezért a két kérdést nem lehet egymástól függetlenül felvetni. Természetesen a lelkesi elem törekvése, a mind nagyobb autonómia, az egyházfegyelem lazulását is mellékjelenséggént magával vonhatja. A lelkesi elem nagyobb autonómiája szinte elképzelhetetlen a gyülekezet nagyobb autonómiája nélkül. Ez a jelenlegi szervezeti keretek között a döntések kikényszerítésének alacsonyabb hatékonyságát eredményezi. A lelkesi elem az autonómia növekedésében saját jogérvényesítésének garanciáját látja, a gyülekezetek pedig a több évszázad alatt kialakult strukturális formáik és jogi statusuk megőrzésének zálogát. A (látszólagos) „érdekellentét” feloldására és a döntések hatékonyabb kikényszerítésére ebben a gondolatmenetben, két lehetőség is kínálkozik.

1. Pénzügyi restriktív modell

Az egyik lehetőség, amely talán kevésbé járható (?) és bevezetése esetén talán erős ellenállásba ütköző (?), a gyülekezetek pénzügyi autonómiájának, megfelelően meghatározott módon és az egyházi törvényben részletesen körülírt esetekben, megfelelő garanciális feltételekkel és kontrollal biztosított korlátozása vagy átmeneti kizárása. Ennek kevésbé jogi, mint pénzügytechnikai vonzata van. Jogi problémát az vet fel, hogy a gyülekezetek – igaz, az evangélikus egyház, mint bírósági nyilvántartásba vett önálló jogi személyen belül – jogi személyiséggel rendelkeznek ((Etv. 13.§ (3) bek.; BH1996. 58.). A bankszámláról történő rendelkezés módjának meghatározása és az utalványozás rendjének megállapítása, az egyházi törvények és vonatkozó rendeletek, illetőleg a pénzügyi és számviteli fegyelem betartása mellett, a gyülekezet joga. Tehát joga van megjelölni azokat a személyeket, továbbá a vonatkozó pénzügyi és számviteli, állami törvényi szabályozás keretei között azt a módot, ahogyan a gyülekezet a bankszámlájáról, készpénzhez juthat, ill. az egyházi pénzügyi szabályok szerint pénzt fizethet ki.

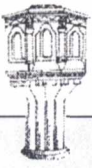
A tekintetbe vett modell tehát az, hogy a megfelelő és egyházi törvény által, felhatalmazással, kompetenciával rendelkező országos grémium a gyülekezet bankszámláról történő rendelkezési, valamint utalványozási jogát az egyházi törvényben meghatározott esetben és módon, megfelelő kontrollal és garanciákkal korlátozhatja vagy kizárhatja. Ezzel a gyülekezet pénzügyi működését átmenetileg befolyásolhatja, megakadályozhatja a (természetesen a közterhek és meghatározott költségek viselésének folyamatos biztosítása mellett), ami a döntések kikényszeríthetőségét a *pénzügyi autonómia és a szigorúan pénzügyi értelemben vett önálló rendelkezési jog ideiglenes korlátozása vagy elvesztése* által biztosítja. (Az általános rendelkezési jog korlátozása vagy még inkább kizárása a jelenlegi szervezeti konstrukcióban ugyanis jogilag, pusztán belső egyházi döntések útján érvényesen nem alkalmazható.) Ez a modell, ahogyan kitűnik megoldásából, egyaránt erősen érinti a gyülekezet strukturális és jogi autonómiáját, ami a mai egyházi szervezeti keretek között legtöbbször kevésbé szükséges, mivel a döntések kikényszerítése majdnem minden esetben személyi tényezők miatt válik eredménytelenné.

2. A munkajogi megoldás modellje

Mindezen tényeket megfontolva adódik a másik lehetőség, amely szinte tisztán munkajogi megoldású. Jelenleg a lelkesek esetében az egyház, jogi értelemben, szigorúan véve, nem illetve csak áttételesen munkaadó. A munkaviszony mint tartós jogviszony alapvető tartalmi elemei a közegyház és a gyülekezeti lelkes között jelenleg hiányoznak, illetve klauzikálnak. A munkajogi jogviszonynak munkaadói oldalon négy alapvető tartalmi eleme van: a munkaviszony létesítésének joga, az utasítás joga, a munkabér megállapításának joga és a (más) munkahelyre, munkakörbe történő kirendelés joga. Ha ezek közül valamelyik hiányzik, nem lehet munkaviszonyról, hanem „csak” munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyról beszélni. Munkaszerződést a lelkes a gyülekezettel köt (díjlevél), amely egyben munkaköri leírása is. A munkaviszony a gyülekezet és a lelkes között közvetlenül keletkezik, abban felsőbb egyházkormányzati szintnek, néhány kivételes esettől eltekintve, csak formális szerepe van. Így az a – jogilag abszurd – helyzet jön létre, hogy quasi elválik egymástól az utasítási jog és a munkakörbe, munkahelyre történő kirendelés joga, illetve a munkaviszony létesítésének és a munkabér megállapításának joga. A lelkes felett ezért az utasítási jogot ugyanolyan formálisan gyakorolhatja a felsőbb egyházkormányzati szint (esperes, püspök), mint ahogyan a munkaszerződés megkötésénél is szerepe volt.

A modell lényege az, hogy a munkaviszony alapvető tartalmi elemei ténylegesen a felsőbb egyházkormányzati szint rendelkezése alá kerülnek, tehát a gyülekezetek jelenleg meglévő lelkészválasztási joga mellett a munkaszerződést nem a gyülekezet, hanem a megfelelő országos grémium köti meg a lelkeszel. Esetlegesen a fizetési kondíciók megállapítása és a fizetés folyósítása formálisan (vagy ténylegesen is) a közegyházon keresztül történik. Így lehetővé válik, hogy az egyházi bíróság jogerős határozatát illetőleg más, döntésre jogosult közegyházi személy és testület érvényes, jogerős határozatát, fegyelmi döntését, munkaügyi úton (áthelyezés, fizetéscsökkentés, fizetésmegvonás, (hova tovább) szolgálati lakás kiürítettése rosszhiszemű lakáshasználat címén stb.) lehessen érvényre juttatni. Ebben az esetben (ha szükséges, megfelelően kombinálva – az ellenérzéseket esetlegesen kiváltó – fent vázolt, pénzügyi korlátozások életbe léptetésével) nem fordulhat elő, hogy az érvényes egyházi határozatokat nem lehet végrehajtani egy gyülekezet vagy a lelkes ellenállása miatt. Ad absurdum nem juthat el egy gyülekezet vagy lelkes oda, hogy a gyülekezetet, pontosabban annak az egyházból kiváló tagjait valamilyen egyházként bírósági nyilvántartásba vetetve kizárja az egyháztestből, ahogyan arra Nyugat-Európában több példa is volt.

Természetesen a fenti modellállítási kísérletek során a törvényes kereteket, a zsinat-presbiteri rendszer kialakult formáit nem lehet figyelmen kívül hagyni. Ugyanakkor nem lehet negligálni azt a tényt sem, hogy az egyháznak a mai, megváltozott életviszonyok között szüksége van olyan belső szabályozásra, amely hatásos eszközt teremt az egyházi döntések kikényszeríthetőségére. Ezek a modellek első olvasatra talán „túl jogászianak” tűnnek, azonban – a tapasztalatok alapján – extrém esetekben nem elégséges pusztán lelkiismereti tényezőkre apellálni, hanem szükség van olyan jogi garanciákra, amelyek az egyházi döntések kikényszeríthetőségét hivatottak szolgálni.

Böjt 1. vasárnapja

Mt 16,21-28

Az Agendában megadott alapigét kiegészítettem a 28. verssel. Minden kezem ügyében lévő kommentár a fenti egység szerves részének tekinti a 28. verset, s mint látni fogjuk, az utolsó vers az egész szakasz értelmezésére nézve is jelentőséget hordoz.

A feldolgozás során – az exegézis lendületében – eltértem az előkészítő szokásos hármastagolásától. Versről-versre fogalmazom meg mondanivalómat.

21. vers. Mindhárom szinoptikus evangéliumban közvetlenül Péter vallástétele után következik Jézus szenvedésének, halálának és feltámadásának első bejelentése. Máté tudósításának két jellegzetessége van. Szokatlan módon Jézus *Krisztusról* beszél, s ezáltal nyomatékosítja, hogy aki most szól, azonos azzal, aki Péter vallástétele során Krisztusnak mondta magát. Márkkal szemben pedig, akinél Jézus „tanítani kezdte” a tanítványokat, Máténál a „mondani kezdte” szerepel. Máté a tanítás kifejezést meghagyja Jézus nyilvános tanításai számára, a szócserével külön is hangsúlyozza, hogy Jézus most személyes módon, a belső körhöz szól. Ahogy tehát Máté a 4,17-ben a megtérés és az Isten országa nyilvános meghirdetésének kezdetét jelzi, úgy a 16,21-ben Jézus halála és feltámadása személyes (privát) bejelentésének kezdetéről szól. Az előbbi Galileához, az utóbbi Jeruzsálemhez kötődik.

Annak az ismert vitának, hogy beszélhetett-e a Názáreti Jézus a saját feltámadásáról, vagy azt csak Isten előre nem látható ajándékaként fogadhatta el (gondoljunk az „Én Istenem, én Istenem, miért hagyta el engem? (Mk 15,34)” radikális következményeire), és a feltámadás bejelentése a Feltámadással való közösségben élő evangélistától származik, igehirdetésünk fő mondanivalójára nézve talán nincs jelentősége. A kérdés nem indokolatlan, hiszen a 22. versben megszólaló Péter mintha nem hallaná vagy legalábbis jelentősége szerint nem értené meg a feltámadás bejelentését; mégis mivel az evangélistával és az igehallgatókkal együtt mi is a Feltámadással közösségben olvassuk ezeket a szavakat, a fő mondanivaló megragadható anélkül is, hogy pontosan tudnánk, mit tudott a Názáreti Jézus magáról. Mindenesetre fontos lehet a magunk számára tisztázni, hogy igehirdetésünk integritása érdekében ahhoz a Jézus Krisztushoz ragaszkodunk, akit a kijelölt igében Máté evangélista állít elénk. Megjegyzem még, hogy az általam forgatott kommentárok nem kételkednek abban, hogy Máté Krisztusának szavai a Názáreti Jézus szavai, így például *Karner Károly* sem (Máté evangéliuma, 115. o.)

22. vers. Lukácsnál nem szerepel Péter ellenvetése, Máté pedig érdekes szint ad Márk híradásához. Márk elmondása szerint Péter Jézus nyílt beszédének szegül ellen, s Jézus Pétert tanítványai előtt utasítja rendre, azaz ezen a ponton elválasztja Pétert a többi tanítványtól. Máté viszont Péter ellenállását azzal ellensúlyozza, hogy a feddő szavak egyszersmind Jézus melletti hitvallást is tartalmaznak: „Isten mentsen, Uram!”

Máté ezáltal Péter értetlenségében is azt hangsúlyozza, amit Péter megért Jézus személyéből és művéből.

23. vers. Jézus szavai: „Távozz tőlem, Sátán!”, kézenfekvő kapcsolatot jelentenek a megkísértés történetével. Itt is és ott is Isten akarata ütközik a nem isteni, azaz emberi vagy sántáni akarattal. Az eredeti szöveg viszont a Mester és a tanítvány kapcsolatát fedi fel Jézus és Péter között, amennyiben Jézus szavai inkább ezt jelentik: „Állj vissza mögém, Sátán!” Világosnak látszik Máté utalása Péter elhívásának történetére, ezen keresztül pedig arra, hogy Péter értetlensége ellenére Jézus tanítványa marad, akiben egymásnak feszülnek az Istentől és a Sántától származó gondolatok. Jézus tehát nem elutasítja Pétert, hanem visszaállítja tanítványi helyére.

24-26. vers. Máté szövege szinte szó szerint megegyezik Márkéval, azzal a különbséggel, hogy Máté szerint Jézus továbbra is a tanítványokhoz szól, Márk szerint pedig a sokasághoz beszél. Jézus követésének mint a kereszt felvételének témája Máténál már a tizenkettő kiküldésekor is megjelenik (10,37-39), itt az „aki jobban szereti apját vagy anyját, mint engem az nem méltó hozzám” összefüggésében. Ez az összefüggés segít megérteni Jézus igényének lényegét és kihívó voltát: határozottan alárendeli e világi kapcsolatainkat a vele való kapcsolatnak. Ne hozzájuk ragaszkodjunk, hanem hozzá, ne tőlük reméljük életünk biztonságát és belső egyensúlyát, hanem tőle. A 16. fejezetben az „élet” kétféle értelemben áll: az e világi élet és Jézus valósága. Csábító lehet a kettő kapcsolatát úgy magyarázni, hogy az evilági élet szűkebb dimenziót képvisel, Jézus valósága pedig, mintegy transzcendálva az előzőt, egy tágas világot, s a fegyelmezett forgolódás az e világban felkészíthet a Jézus valóságának megragadására. Máté viszont biztosan nem erre gondol: nála az e világi élet és a Jézussal való közösségben élt élet egymással radikális ellentétben állnak: vagy az egyik, vagy a másik. Figyelemre méltó a 26. vers fordítása *Karner Károlynál*: az egész világgal szemben nem a szűkebb értelmezést is megengedő *lelket*, hanem az *életet* állítja szembe, nyilván a második értelemben: „Mi haszna lehet az embernek abból, ha az egész világot elnyeri is, de életével fizet érte?” 26b-ben világossá válik, hogy a lélek-élet az a valóság, amely a mi lehetőségeink fölött áll, se megszerezni, se megtartani nem tudjuk.

Ebben és csak ebben az összefüggésben nyeri el értelmét Jézusnak a keresztordozásra történő felszólítása. Jézus nem arra hívja tanítványait, hogy az ő keresztjét hordják, mintegy az *imitatio Christi* jegyében, hanem ki-ki a maga keresztjét vegye fel: ez a kereszt viszont nem általában nehézségeket vagy szenvedést jelent, hanem az e világ és Jézus valósága kibékíthetetlen feszültségéből, a tanítvány választásának kényszeréből származik, abból a harcból tehát, amiben maga Jézus is állt. Ennek a feszültségnek egy különleges megnyilvánulása a Jézushoz tartozással együtt járó üldöztetés, s Máté első olvasói valószínűleg a keresztben elsősorban ezt értették, de szabad nekünk a két valóság ellentétéből származó feszültséget tágabban is értelmezni. Az önmegtagadás ebben az összefüggésben az e világban megragadható biztonságról való következetes le-

mondást jelenti, azaz a visszavonulást minden olyan materiális vagy spirituális küzdelemből, melyek révén emberek a maguk helyzetét szokták egymás között és gyakran egymással szemben stabilizálni. A páli teológiában ez a gondolat a „meghalni a bűnnek és Krisztussal élni” formában szerepel (Róm 6), Luther pedig innen elindulva mondja a Nagykátében a keresztségről: „Ez pedig nem más, mint az ó-ember megölése, és az új ember feltámadása: e kettőnek kell történnie bennünk egész életünkön át”.

27-28. vers. A szakasz záró versei Jézus követésének a gyümölcséről, végső következményeiről, jutalmáról beszélnek. A márkai fogalmazással (8,38-9,1) összehasonlítva látszik, hogy Máté az Emberfia személyére összpontosít: a 27. versben nem az Emberfia szegye, hanem érkezése a központi mondanivaló, a 28. versben pedig nem az Isten országáról, hanem egyenesen az Emberfia országáról van szó. Akit tehát Péter Krisztusnak nevezett, aki követésre, önmegtagadásra hív, aki az evilág által nyújtott biztonság és az ő valósága közötti választásra készítet (kényszerít?!), az fog ítélőbíróként visszatérni, s az ő uralma fogja látványosan felváltani ennek a világnak a rendjét. A „némelyek nem ízlelik meg a halált addig, amíg meg nem látják az Emberfiát eljönni” határozott ígéretét háromféle módon szokás magyarázni. Jelentheti Jézus megdicsőülését, ami a szinoptikus evangéliumokban közvetlenül ezután következik; jelentheti Jézus feltámadását, amely az evangélisták számára múltbeli történeti esemény; s végül jelentheti a parázia közeli beteljesülését, amit Máté és első olvasói bizonyára vártak. Arra a kérdésre, hogy Jézus miért nem jött még mindig vissza, nem vagyunk illetékesek válaszolni, ez a tény viszont nem engedi meg sem azt, hogy Máté hitét utólag megkérdőjelezzük, sem azt, hogy ezt a konkrét meggyőződést általánosan racionalizáljuk, valahogy úgy, hogy minden élő nemzedéknek fel kell fedeznie, hogy számára az Emberfia országa már eljött. A textus értelmezése szempontjából a legfontosabb, hogy Máté számára Jézus követésének, az önmegtagadásnak és az ezzel járó nélkülözésnek és szenvedésnek egyedül ebben a perspektívában van értelme: aki Jézussal együtt nélkülöz, annak reményei Jézussal együtt beteljesülnek. A hangsúly itt a Jézussal való szoros közösségen van, szenvedésben és örömben egyaránt.

Ezen a ponton kell világosan látnunk, hogy igehirdetésünk ne fusson általánosságokba, hanem híven tolmácsolja az evangélista üzenetét. Az első, amit tudnunk kell, hogy a szenvedés vagy az önmegtagadás Máté számára nem önérték. Máté világában a szenvedés, ráadásul az elkerülhetetlen és értelmetlen szenvedés (betegség, szegénység, idegen elnyomás) széles körben napi tapasztalat volt, s nem – mint későbbi biztonságosabb korokban – választható életforma egy kényelmes élettel szemben. Szemben egy későbbi romantikus felfogással Máté nem hihette, hogy a szenvedésből származhat bármi jó, hogy az nemesít, nevel stb. Azt is megkockáztathatjuk, hogy a másikért való szenvedésnek sem tulajdonított Máté önálló értéket: a tapasztalat nem feltétlenül támasztotta alá, hogy az egyik szenvedéséből a másiknak könnyebbége származik. Hasonlóképpen az önmegtagadás valamilyen formája általános vallásos gyakorlat volt a zsidóságon belül és kívül egyaránt, amit emberek talán éppen a nagyobb szenvedés elkerülése érdekében választottak. Ez az önmegtartóztatás esetleg éppen egy konkrét megjelenési formája annak a spirituális biztonságpolitikai küzdelemnek, amiből Jézus kihív. A Jézussal való kap-

csolat következményei leírhatók ugyan általánosan, szenvedésként és önmegtagadásként, de értékük egyedül abban áll, hogy a Jézussal való kapcsolatból származnak. Erre biztat Máté és nem szenvedésre vagy önmegtagadásra általában.

Másodszor, az a tény, hogy Jézus itt az e világ normáival és szellemével való radikális szembefordulásra szólít fel, nem puhítható fel amiatt, hogy erre hivatkozva az igehirdetésekből megjelentek és ma is megjelenhetnek egészségtelen, világidegen tendenciák. Az ezekben bujkáló manicheus szellem ismét csak egy változata az éppen ebben a világban folyó spirituális hadviselésnek, amit nem szabad a keresztyén üzenettel összevetésztünk, de ennek a gyógyszere nem az a hír, hogy Jézus mindenestül elfogadta ezt a világot. Az inkarnáció és a keresztfeszültségét nem oldhatjuk fel; az a tény, hogy Jézus éppen ebben a világban lett testté, és az, hogy ennek a világnak a normáival radikálisan szembefordul egyszerre igazak, ahogyan ez például János evangéliumának prologusában tömören és összefüggően megfogalmazódik.

Böjt első vasárnapja *A Sátán Legyőzőjére* irányítja tekintetünket. Az igehirdető arra kaphat alkalmat, hogy beszéljen a Harcosról és a Győztesről, magáról a harcról, annak szabályairól, a harcban való részvételünkről, a harc kockázatairól és perspektívájáról. Két híres teológiai meditáció, *Dietrich Bonhoeffer* Követése (Evangélikus Sajtóosztály, 1996) és *Reiner Strunk* Krisztus követése (Református Sajtóosztály, 1990) a felkészülés során közvetlen segítségünkre lehet, de bizonyára saját tapasztalatainkból is bőven meríthetünk.

Csepregi András

Böjt 2. vasárnapja

Mt 20,20-28

Egzegézis

A textus vizsgálatában két lényeges szempont lehet segítségünkre. Az egyik az evangélium szerkesztettsége, tehát a szövegkörnyezet felől való elindulás, a másik a párhuzamos igeszakaszok összevetése. Ha Máté evangéliumára tekintünk, nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a tudatos szerkesztői munkát, ami 19,27-től a Jeruzsálembé való bevonulásig világosan megmutatkozik.

Kettős ellentét bontakozik ki ebben a szakaszban. Az elsőben a tanítványok hamis messiásképéből adódó váradalom és Jézus küldetésének egészen más célja áll egymással ellentétben. A másik ellentét a világi rend és Isten országa rendjének feszültsége. A tanítványok váradalma a Zebedeus fiak anyjának kérésében jut kifejezésre. Ebben arra számítanak, hogy Jézus eljövendő uralma idején – hiszen már készülnek a forradalomra, Péter kardokat készít, mindenki feszült és reménykedik és fél – nekik kijelölt helyük lesz. Jézus lesz a király, ők pedig a miniszterek. Tudják, hogy nehéz lesz, de végül ők győznek. Jézus küldetésének célját szavai mellett szenvedésjövendölése és a szolgálatáról elmondott tanítása, tettei erősítik. Ilyen a vakok meggyógyítása és Jeruzsálembé való bevonulása. Ő nem Úrként mutatkozik, hanem vesztésként. A fejedelmi bevonulás

mögött már kirajzolódik a szenvedés, a gyaláztatás és a halál. Itt lépünk át az igazi feszültségbe, hiszen Isten országa éppen ott valósul meg, ahol a világi logikák csődöt mondanak. A meggyalázott a győztes, a halott az élő, a törvény alatt levő a törvény betöltője. Ezt nem értik Zebedeus fiai. Nem szenvedés és majd győzelem, hanem a szenvedés már a lényegről beszél, és a világ megváltása a kereszten van.

A szőlőmunkásokról szóló példázat érdekesen illik ebbe a sorba, hiszen arról szól, hogy Isten országában a világban oly megszokott és használt rendek nem érvényesülnek. Isten nem a teljesítménye alapján „bérezi”, fogadja el az embert.

20-21. vers. Márk evangéliumában a kérést maga Jakab és János terjeszti elő. Máténál Zebedeus fiainak anyja – akit valószínűleg Saloméának hívtak – lép fel fiai érdekében. Ez valamelyest enyhíti azt a negatív képet, amit Márk a tanítványokról megrajzol. Zebedeus nagy támogatója volt Jézusnak és mozgalmának. Rokoni szálak fűzték Jézushoz. A hagyomány szerint gazdagok voltak, ami a kérést érthetőbbé, de még viszsztatetszést keltőbbé teszi. Kérésük Jézusnak arra az ígéretére támaszkodhat, amelyet a tanítványoknak a 19,28-ban tesz, miszerint megígéri az őt követő és mindenki mászt őerte elhagyó tizenkettőnek, hogy „amikor az Emberfia beül dicsőségének székébe, ti is tizenkét királyi székbe ültök, és ítéletet tartotok Izráel tizenkét törzse felett.” A Jeruzsálembé indulás és Jézus harmadszori szenvedésvendönlése pedig sürgössé teszik a pozíciók biztosítását. A bal és a jobb oldal a legelőkelőbb és legbefolyásosabb helynek számított.

22-23. vers. A pohár a zsidó szertartásokban való liturgikus jelentésén túl használt, képies értelme a tanítványok előtt sem lehetett ismeretlen. Egyrészt a temetések után, a halotti toron volt szerepe. Ekkor a pohár kiürítése a vigasznyújtást célozta, másrészt a hálaáldozat részeként ittak az üdvösség kelyhéből. A családfőt illette meg az a tisztség, hogy megtöltse a hozzátartozók poharát. Ez a szokás hozta létre a pohár kiívásának átvitt értelmét. A pohár tartalma a kinek-kinek osztályrészül jutó sorsot jelentette. Ugyanakkor az ószövetségi párhuzamok (Jer 25,15; Ézs 51,17; Zsolt 75,8) szerint a pohár szenvedést jelent, amit Isten haragja és ítélete jeleként mér a bűnös emberre. A két fiú mégis készségesen vállalja a szenvedést a nagyobb jutalom reményében, hiszen a korabeli várakodalmakhoz hozzátartozott az is, hogy Isten országa szenvedéseken keresztül valósul meg.

A tanítványok nem kerülnek meg a szenvedést. Ők tudják, hogy az a hatalom, amire törnek, éppen ezen a szenvedésen keresztül valósul meg. Minden győzelem szerves részeként tekintenek rá. Ebben lesznek majd méltók a későbbi dicsőségre, sőt, már maga a szenvedés megteremti számukra ezt a dicsőséget. Érdemes elgondolkozni rajta, hogy ez a „szendvedésből dicsőség” szemlélet mennyire közel áll hozzánk. Nem volt-e a lejegyzésnek olyan célja, ami ez ellen az automatizmus ellen küzd?

24. vers. A többi tanítvány bosszankodása arról győz meg bennünket, hogy ők sem különbek a másik kettőnél. Miért éppen ők, amikor a helyek minket is illetnek?

25-27. vers. Jézus tanít Isten uralmának rendjéről, amelyben a rangot a szolgálat, az elsőséget a rabszolgaság jelenti. Lukács asztal körüli szolgálatról beszél. János pedig a rabszolgaság és az asztal körüli szolgálatot Jézus cselekedetében, a lábmosásban jeleníti meg. Így a négy evangélium együtteséből nagyszerű mondanivaló bontakozik ki. Nem a tanítványok po-

hár-kiívása, szenvedése, a Jézus sorsában való önkéntes osztózás hozza létre számukra a Jézussal való sorsközösséget, amely reményeik szerint fényes dicsőségben való részesedést is jelent, hanem Jézus maga teremti meg ezt a közösséget, azáltal, hogy megmossa tanítványai lábát, és szenved és meghal. A legalantasabb, legmegalázóbb munka a legszélsőségesebb áldozat elvégzése az, ami által Jézus a tanítványt saját sorsának részesévé teszi. Nem emberi cselekedet, nem a mártírság vállalása szerez olyan érdemeket a tanítványnak, amelynek megtételével kiérdemli a dicsőségben való részesedést.

28. vers. A váltságdíjat eredeti értelme szerint szolgák, rabszolgák, adósok kiváltása, szabadon bocsátása céljából fizették ki. Ezt a szót használták az Egyiptomból való szabadulással kapcsolatban is. Jézus kereszthalála a bűn rabságából szabadítja ki az embert.

Gondolatok

Szolgálat

A „szolgálni” szó sokak számára nehezíti ennek az igének örömteli kibontását. Fóbia veszi körül amiatt a diakóniai teológia miatt, amely meghatározta az elmúlt évtizedek életét egyházunkban, és melynek egyik vezérigéje éppen mostani perikópánk. Mai szóhasználatunkban is az egyházban végzett munkáinkat szolgálatnak nevezzük. A szó Jézus szerinti értelmét, úgy érzem, jobban megközelítik gyülekezetünk öregjei, amikor fiatalkori pesti szolgálatukról beszélnek. Cselédlányként és inasként szolgáltak. E két foglalkozás említése bennem egy pillanat alatt megsemmisíti a szolgálat szó nemes csengését.

Pohár

Vannak írásmagyarázók, akik azon az állásponton vannak, hogy Jézus előre megjövendölte Jakab mártírhalálát. Mások későbbi betoldásnak tekintik a mártírság előrejelzését.

A mártírszerep nem áll távol tőlünk sem. Napi szerepjátékunk része. Ha már sehogyan nem érvényesülhetünk, nem juthatunk előbbre, hát marad ez az utolsó lehetőségünk, amely alkalmas arra, hogy mások elismerését kivívjuk. Az mártírság elismerése gyakran sajnálat formájában kerül kifejezésre. „Te igazán jobb sorsot érdemelnél, hiszen látjuk mennyit szenvedtél már.” Különösen előnyös szerep ez gyülekezeti közösségeinkben, hiszen Jézus szavaival alátámaszthatjuk viselkedésünket. Igen jól tudjuk, hogy „az utolsókból lesznek az elsők” és „aki megalázza magát, felmagasztaltatik”. Ezért az utolsó helyre ülünk, hátul állunk meg, és teszünk róla, hogy észre vegyenek bennünket.

Váltság

Mindennek ára van. Nap mint nap saját bőrünkön tapasztaljuk meg ezt az igazságot. A munkáért, pénzért az egészségünket, békességért saját igazunkat, gyermekünkért előmenetelünket vagy fordítva, házáért házasságunkat... és ki tudja még, mi mindennek fizetjük meg az árát. Szabadulásunk ára Jézus keresztsje. Ezért az egyért nem fizettünk semmit.

Mit akarunk elmondani?

A történet számomra a bejutásról szól. Itt nem elsősorban a főhely a lényeg, hanem az, hogy igaz-e, hogy nem csalódnak

majd várakozásainkban. Mi elmegyünk veled a végsőig, harcolunk, szenvedünk, de megéri-e? Ott lehetünk majd a dicsőség első sorában ugyanúgy, mint a szenvedésében? Ez a Zebedeus-fiak kérdése. Mi a mi kérdésünk?

A mi kérdésünk rejtetten hasonló. Persze reflexszerűen leltjük magunkban az érdemek szerinti elfogadtatást. Tudjuk, hogy nincs értelme az Országba való bejutásért cselekedetekkel, teljesítményekkel küzdeni. Ennek ellenére ott él bennünk a jogosnak vélt jutalmazottság vágya.

Első a pénz. Gazdag család, támogatja Jézus ügyét. Ne mondja senki, hogy nincsenek ilyen gondolataink, hiszen még a gyülekezeti elfogadtatásunk is pénzalapú. Akkor vagyok a gyülekezet része, ha egyházfenntartást fizetek. Nem fogadnak el gyülekezeti tagnak csupán a hitem alapján. Ha viszont nagyon támogatom az ügyet, akkor nagyon gyülekezeti tag vagyok. Akkor talán már bent is vagyok.

Teljes családi képlet áll készen, ami azért ritka. Apa, anya, két nagyszerű fiú. Ez is megér egy dicséző szót.

Aztán a szenvedések. Az is van nekünk. Ha Isten ilyené teszi a sorsunkat, talán a végén jutalom vár.

Keserűen, cinikusan vagy őszinte fájdalommal gondoljuk végig mindezeket olyan mindegy. Ott van bennünk az, hogy mi azért már tettünk ezt-azt.

A gyülekezet a szószék alatt. Végignézek rajtuk: csupa igazi hős. Család nélkül jövő gyerekek, sokat szenvedett nagymamák, messziről ideutazó családok, nagy anyagi áldozatokat tevő emberek. Megérdemelnék ők is, talán én is.

Csak hogy Jézus ugyanúgy néz ránk, mint akkor az ő szeretett, érte meghalni kész, két ostoba tanítványára. „Nem tudjátok...!”

Mert valóban más a rend. És nekem innen csendül meg ez az ige. És ugyanúgy, mint a tanítványok én is rádöbbenek, hogy az Emberfia az életét adja ott a kereszten. Azért, hogy én valóban bejussak. Ahhoz, hogy én bejussak, embertelen kárnak kellett történnie: egy emberélet, Isten fiának élete veszett el. Hasznot teremtek én Istennek? Dehogy. Ő kénytelen értem hallatlan kárt okozni, hogy megértsem igazi szándékát. Itt válik végtelenül groteszkké minden teljesítményem. Nem kevés, hanem szégyenletessé. Ebben a szégyenemben tudom elfogadni és megérteni szolgálatát, nyújtom oda a lábam, kezemből neveltséges arany, tömjén, mirha semmitörőseimmel. Mert ő nem gondolkodott, hogy megérem-e a fájdalmat, szenvedést és halált.

Koczorné Heinemann Ildikó

Böjt 3. vasárnapja

Jn 1,29-30 (31-34)

Isten Báránya! – Jézus Krisztus legtöbbet jelentő neve. Benne foglaltatik küldetése, áldozata, szenvedése és győzelme.

Alapigénk egzegézisének és az „Isten Báránya” értelmezésének igen nagy az irodalma. Igehirdetési előkészítőket és teljesen kidolgozott prédikációkat egyaránt bőven találhatunk textusunkkal kapcsolatban. Felsorolok majd néhányat belőlük, amelyek – gondolom – sok helyütt megtalálhatók, s amelyek –

úgy érzem – segíthetnek lelkésztaimnak készülésükben. Mivel bármelyik régebbi lelképásztorbeli feldolgozásban részletes egzegézis is található, ezért itt inkább a *meditációs egzegézis* formát választom.

Jézus Jánoshoz megy. Erről szól az egész Biblia: Isten hozánk jön. Jézusban egészen mellénk lépett, és benne, általa értünk cselekedett. Amikor Keresztelő a zsidók bűnével viaskodik, akkor Jézust bíróként hirdette meg, aki írta a gonoszokat. Most már Isten látatja vele az ember vétkes adósságát rendező bárány Jézust.

A bárány – áldozat – kiengesztelés gondolata végig fut az egész Szentírásán. Bárányt áldoz Ábel, Izsákot bárány váltja ki a halálból. Végső értelmében a páskabárány is váltságdíj Izraelért. (2Móz 12,1-28; 13,14kk.) V. ö. még az oltár előtti levélbeli igével: 1Pt 1,17-21! Ézsaiás 53-ban Isten szenvedő Szolgája – bár elsősorban a Babilonban ülő és síró Izraelt értjük alatta –, szinte minden gondolatában Jézus passiójára utal, és a részletekben is fedik egymást.

Keresztelő János már látja, amit másokkal – így velünk is – megláttatni akar, hogy Jézusban, az Isten Bárányában azért tökéletes az áldozat, mert benne nem ember áldoz, hogy Isten kegyelmét elnyerje, hanem az Isten ad áldozatot az ember vétkéért, mégpedig – ő, Isteni szeretet! – a saját Fiát. (v. 34; 1Kor 5,7; 2Kor 5,19) Olyan cselekedete ez Istennek, amelyben egyszerre benne van ítélete és kegyelme.

János látja, hogy Jézusban az Isten lép be az ember életébe, így gyógyítja bűnünk lényegét, azt, hogy Istentől eltávolodtunk, elkülönültünk; hogy Isten valójában nem él az életünkben; hogy mi minden más lehetségesben bízunk, csak őbenne nem. (E. Schweizer)

A Szentírásban legtöbbször a Jelenések könyve nevezi Jézust Báránynak, mégpedig mint hatalmas, ítélkező Urat említi, akit megillet minden tisztesség és imádat. Utolsó kép a Bárányról: Istennel együtt királyi trónján ül, és szolgálói imádják őt. (22,3) Hittel hallgassuk azért Keresztelő és a későbbi tanúk bizonyágtételét, hogy mi is ott álljunk majd a vérben megtisztult szentjei között.

Talán többen tapasztaltuk, hogy a Bárány-Jézus kép sokaknak nem tetszik. Szektás csepegősséget éreznek mögötte. Pedig a bűnös embernek éppen erre a Bárány-Jézusra van szüksége. Választhatunk a fejszés Jézus és a Bárány-Jézus között. Valóban, amíg a bűnt nem érzem tehernek, addig nem érdekel, hogy elveszi, elhordozza, eltörli valaki, sőt bosszant ennek hirdetése. De amikor elhordozhatatlan teherre válik, amiben régen kedvem telt, akkor hálás vagyok annak, aki végre nem ostromoz a bűn miatt, hanem megszabadít tőle és következményétől: az Isten haragjától. Mert hogy Isten megtorolja a bűnt, azt a pogányok is tudják, de hogy Isten hordozza az emberek bűneit, arról csakis Krisztus evangéliuma szól. S mi abból élünk, hogy még hallhatjuk ezt az örömhírt.

Textusunk lehetőséget ad arra is, hogy liturgiánk Agnus Dei részének értelmére és súlyára rámutassunk.

A rövidebb vagy hosszabb textusválasztás meghatározhatja igehirdetésünk jellegét és tartalmát. A rövidebb változatnak a témája koncentráltan az Isten Báránya, aki hordozza a világ bűnét. Ha a zárójeles verseket is alapigéül vesszük, akkor Keresztelő János bizonyágtétele lehet a kerete vagy fonala prédikációnknak, és a kicsengése az, hogy folytatnunk kell a Krisztusra mutatást. (Ez utóbbira példa: Lp 1953; 1985; 1992.)

Irsai lelkészlelődom, Galát György egy 1953-as homiletikai

munkaközösség néhány vázlatát hagyta rám textusunkról. Közreadom őket, hadd szolgáljanak. Talán valakinek többet jelentenek ezek a vázlatok, mint további teológiai fejtegetések. És abban is segíthetnek, hogy ne tartsunk nagypénteki prédikációt Oculi vasárnapján.

I. A Bárány Jézus

Az Izraelita megértette János bizonyágtételét, mert maga is részt vett a nagy engesztelő nap áldozatán. Ha bűnei fájtak is, és érezte Isten igazságos ítéletét feje fölött, akkor maga is vitt véres áldozathoz való állapotot, és látta kiömleni annak vérét a sajátja helyett.

A Bárány Jézus képe a bűneiben megrettent, a bűneiből szabadulni igyekvő embernek evangélium. Akiknek teherre lett a bűn. Akik fogadalmakkal próbálkoznak, talán vezekelnek is.

Most Isten rámutat Jézusra, aki csendben itt jár. Aki nem hozzátesz, hanem elvesz. Áldozata jogán megbocsát.

II. Különös reklám

Olyan ez az ige, mint a kikiáltó figyelemfelkeltése vagy reklámkép. – Keresztelő itt mutat rá Krisztusra:

1. Az Isten Báránya. Eddig az emberek vitték bárányukat az Isten elé. A magukét áldozták. Most Isten viszi áldozni a Magáét!

2. Aki elveszi a világ bűnét. Eddig mindenki csak szaporította.

3. A reklám az érdeklődők figyelmét köti le. Megakad rajta a figyelme annak, akinek éppen arra van szüksége. – Csak bűnösöknek!

III. Elvitték bűneimet

Spurgeon Keresztelő Jánosnak ezt a bizonyágtételét mondotta el a londoni kristálypalota akusztikai próbáján, és az ott dolgozó festő hallván ezt, megtért. Ilyen megrendítően kellene kiáltanod: elvitték bűneimet. Ez a böjti örömhír. Mikor tudsz örülni ennek?

Ha belátod, hogy a bűn elviselhetetlen teher, egyre növekszik, eltemet. – Ha komolyan veszed, hogy a bűnt Isten megítéli. – Ha felfogod, milyen áron foszt meg Jézus bűneidtől. Lásd: epistola! Halld meg az örömhírt!

IV. A legerősebb

Mire képes az ember! – de összeroppan a bűntéher alatt.

Jézus gyenge volt testileg, de mit tudott elhordani!

Isten ad és elvesz. A bálvány követel és kifoszt. Isten adja a Bárányt, és elveszi, amit más nem képes, a bűnt.

Fejszés kézből kezes Bárány! Melyik kell? – A Jelenések könyvében lesz eggyé Jézus két arca: Júda oroszlánja mint győztes Bárány.

Még egy vázlat Szabó Józseftől az 1941-42-es Belmissziói munkaprogramból: Ézs 53,4-6 alapján.

Krisztus viselte bűneinket. „Az Úr mindnyájunk vétéket öreávetette. S ő elhordozta. Ő az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűnét. Az enyémet is. Csak ő.

Krisztus viselte bűneinket. Urunk bűnbak lett. (Zsid 9,11-14)

Utolsó cseppig kiitta Isten haragjának méregpoharát.

Krisztus viselte *bűneinket*. Neki magának nem volt bűne. Az én bűnöm két helyen lehet. Vagy rajtam, vagy Isten Bárányán.

Régi keleti királyok szokták azt megtenni, hogy trónörökös fiúk mellé egy szegény gyermeket vettek fel. Ha a királyfi valami rosszat tett, a szegény gyermeket verték meg, hogy lássa, mit érdemelt volna. – Isten még ennél is hallatlanabb dolgot cselekedett megfoghatatlan irgalmában. Én, a nyomorult szegény vétkeztem, s ő megverte helyettem egyetlen Fiát. Hogy lássam, mit érdemeltem volna. Látom, köszönöm, s egész életemben ezt hálálom.

Énekek „maguktól” adódnak alapigénkhez: 188, 370, 377, 378, 427.

A Lelkipásztorban található feldolgozások: 1953,63kk, 1961,56kk, 1967,49-50, 1977,60kk, 1985,115kk, 1992,35-36. – Továbbá W. Lüthi: János evangéliuma – Túróczy Zoltán: Posztillás könyv 76-79. o. – Karner Károly: A testté lett Ige 42-44. o. és a függelékben 294-296! – Jubileumi kommentár – Újszövetség 102. o. – H. Strathmann: Das Evangelium nach Johannes NTD – W. Schütz: Das Johannes Evangelium – A. Schlatter: Das Evangelium nach Johannes – id. Pröhle Károly: A hit világa 245kk.

Bárdossy Tibor

Böjt 4. vasárnapja

Jn 6,30-40

Egzegézis

A jól érthető görög szövegből néhány kifejezésre külön figyeljünk. σημειον 1; Jel, általában önmagán túlmutató történet. 2; emberi értelemmel meg nem ragadható esemény, jelenség. A jel lehet ismertetőjel, funkciója az útbaigazítás. Jézus gyakran találkozik azzal, hogy messiási cselekedetei igazolásául jeleket kérnek tőle. Ezt a jelkivánást, újabb csodavárást Jézus elutasítja, mint arról a szinoptikusok is tudósítanak (Mk 8,11-12, Mt 12,38-42, Lk 11,39-42) A jelek egyúttal jelei annak, hogy a megváltásnak eszhatologikus üdvkora Jézusban és az ő művében valósággá lett. ερημος: puszta, lakatlan hely. A zsidó felfogás szerint a gonosz szellemek lakhelye. Jézus számára a kísértés helye is, ugyanakkor a vándorló nép sokszor élte át Isten megtartó, gondoskodó szeretetének jelenlétét, amint utalás is van többszörösen a manna-csodára.

αρτος Kenyér, búza, vagy árpa lisztből, kovásszal, vagy a nélkül készített lepény. A mindennapokban az étkezéseken túl minden emlékeztet az időre, amikor e rendkívüli εκ των ουρανο (mennyből jövő kenyeret) kapták. αμην, αμην – ünnepélyes megerősítő formula a mondat kezdetén. Csak Jézus ajkán fordul elő így. Úgy szokás értelmezni, hogy Jézus az Atyával, imádságban beszél meg a kijelentés tartalmát. Így az ámen tulajdonképpen az imádság befejezése, és így értelme az ószövetségi próféciákban szokásos köh ámár Jahve – így szól az Úr. η αληθινος: igazi, valódi. αρτος της ζωης: a kenyér, ami az embert az örök életre táplálja. εωρακατη (οραω): lát, néz,

észrevesz. εκβαλλω: kidob, eltávolít, kiűz. τη εσχατη ημερα: utolsó időben, utolsó napon. θεωρων: szemlél, megnéz, szemügyre vesz. A húsvét előtti, böjti vasárnapok sorában Laetaret, kishúsvétként szoktuk emlegetni. A latin fölhívás Ézs 66,10-re utal: „örüljetek Jeruzsálemmel, vigadjatok vele mindannyian, akik szeretitek.” A böjti vasárnapok komorságán, szomorúságán öröm és hálaadás ragyog át mindazért, amit Jézus értünk tett. Halála nem volt értelmetlen, hanem sok gyümölcsöt termett. (Jn 12,24b) Már a böjti időben örvendezhetünk, hiszen a Krisztus-esemény történéseire nem egymástól elválasztva nézhetünk, hanem a feltámadás felőli bizonyossággal szemlélhetjük. Kijelölt igeszakaszunk, a 6. fejezet 30-40-ig a csodálatos, tisztán átgondolt felépítésű 6. fejezet része.

A fejezet beosztása különböző Karnernél és például J. Schneidernél. Utóbbi a fejezetet négy szakaszra bontja: 1-15 a kenyérsoda, 16-21 a tengeren járás, 22-59 beszéd az élet kenyeréről, 60-79 szakadás és hitvallás Galileában. Karner János evangéliuma beosztása kicsit eltér pont a kijelölt igeszakasszal való összefüggésben: 6,26-31 jelkívánás, 32-65 vitabeszéd, 66-71 Péter vallástétele.

A fejezet elején találjuk a kenyér csodát, amelyen keresztül Jézust a földi, de csodálatos módon megszorított kenyér adójaként látjuk. Világossá lesz, hogy a megelégtetés mélyebb, szimbolikus jelentést hordoz. Az élet kenyeréről szóló beszédben Jézus magát mint az élet igazi kenyerét és ennek adóját nyilatkoztatja ki. Szakaszunk a Schneider féle tagolás 3. szakaszán belül van, ami szintén három szakaszra osztható. Az egyes szakaszokat azzal különíti el egymástól, hogy közbevet egy-egy megjegyzést a zsidók magatartásáról. A szakaszokban lényegileg hasonló alapgondolat vonul végig, variálódik vagy rövidebb formában előjön. Mindhárom szakaszban (27-40; 41-51; 52-58); szó esik a pusztában vándorló atyákról és a nekik adott mulandó ételről, a mannáról, az élet kenyeréről, aki maga Jézus, és arról amit ő ad az embernek, s szó esik a föltámadásról. Az eszkatológiai kijelentés szükségszerűen beletartozik a teológiai gondolatmenetbe, hiszen a végső napon való föltámadás nélkül a hívőknek már most az örök életben ajándékozott üdvajándék csak a földi lét idejére korlátozódna. A csúcspont mindhárom részben Jézus kijelentése: „én vagyok az élet kenyere.” (35; 48; 51; versek) Az élet kenyeréről szóló beszéd három fontos kijelentést tesz, ezek közül az első a szakaszunkban megszólal: Jézus, a mennyből érkezett Emberfia az élet kenyere.

Az ötezer ember megelégtetésénél átélték, hogy Jézus a földi kenyeret megsokasította. Most azt várják, hogy a manna-csodát (2Móz 16,4-35) véghezvigye, és mennyei kenyeret adjon nekik, amit állandó megelégtetésként élhetnek át, és így a mindennapi kenyér felőli aggodalmuk feloldódjon. Jézusnak az első csodát egy nagyobbal, egy másikkal kellene fölülmúlnia. Csak akkor tudják elfogadni Jézust az eszkatológikus üdvösség adójának hitelesen, ha ezt megteszi. A tömeg követelése mögött az a zsidó fölfogás áll, hogy a második Messiás az első Messiás (Szabadító) Mózes csodáját megismétli. A rabbinista fölfogás szerint a manna az eljövendő üdvör szimbóluma. Innen érthető a kérdés: „Te mit cselekszel?”. Mögötte ez áll: Képes vagy-e olyan csodát véghezvinni, ami meggyőz bennünket isteni küldetéséről. Jézus a követelést elutasítja, és megpróbálja világossá tenni, hogy az általa adott kenyérnél egészen másról, többről van szó.

A 32-35-ig terjedő szakaszt az ószövetségi ige egy új messiási magyarázatát adja. Mint egy vörös fonál vonul végig ez

az 58. versig. Jézus a zsidóságban föllépő fölfogást, tudni illik, hogy Mózes volt a manna adója, helyrerakja. Nem Mózes, hanem Isten adta az atyáknak a pusztában a fizikai léte megmentő kenyeret. Utána megmagyarázza, hogy a manna nem az igazi mennyei kenyér volt. Bár égi régiókból hullott, de mulandó táplálék volt, amely csak korlátozott ideig volt jelentős. Örök életet nem munkált. Az igazi kenyér közvetlenül Istentől jön, az isteni valóság lelki szférájából. Az ereje is egészen más, mint a manné a pusztában. Életet ad a világnak. A 33. vers kétértelmű, úgy is fordítható: „Isten kenyere az, aki a mennyből száll le...” Ez titokzatos utalás már arra, hogy Jézus az élet kenyere. Ez a fordítás jogos azért is, mert Jézus a 6. fejezetben többször is a mennyből jövőként jelöli meg önmagát. A nép nem érti Jézust. Hasonló kéréssel fordul hozzá, mint a samáriai asszony: „Uram, add nekem azt a vizet, hogy ne szomjazzam meg...” (Jn 4,15) Ennek párhuzamosa van itt: „Uram, add nekünk mindig ezt a kenyeret”. Jézus az emberi egzisztencia materiális bebiztosítására irányuló várakozását összetöri kinyilatkoztatása által: „Én vagyok az élet kenyere”. Isten kenyere tehát az ő személyében adott és sehol máshol. Azé lehet ez a kenyér, aki hozzá jön, s aki ezt teszi, az soha többé nem szomjazik és éhezik. A 36. vers a hallgatók hitetlenségére utal. 37-40-ig egy homiletikai kibővítést találunk, amelyben megmutatkozik, hogy a Jézushoz jövetel miként történik. 37-39-ben a tekintet egészen Jézus és Isten munkálkodására irányul, itt nincs szó a Jézushoz érkezők hitéről, erről a 40. versben esik szó. A 39. és a 40. vers is utal az eljövendő feltámadásra.

Hidverés

A csodavárás, jelkívánás nem a hitetlenkedő, másféle Mesziást váró zsidók sajátja volt a múltban. Ma is sokan ezt keresik, erre „vövek”, és sokan mennek oda, ahol úgymond nyilvánvaló jelek vannak, csodákat produkálnak. (A szekták ámitása.) Közben éppolyan vaksággal megvertek vagyunk, mint az akkoriak. Nem vesszük észre a mindennapok csendes csodáit. („Ne várd, hogy a föld meghasadjon / és tűz nyelje el Sodomát. / A mindennap kicsiny csodái / Nagyobb és titkosabb csodák. / Ne várj nagy dolgot életedbe / kis hópelyhek az öröme / szitaló halk szírom- csodák. Rajtuk át Isten szól: jövek.” – Reményik Sándor)

Értetlenül nézünk sokszor a legnagyobb, leghatalmasabb jelre, a Golgotán föllállított keresztre és a húsvét hajnalán megnyílt üres sírra, ahol Isten Jézus által cselekedett hatalmasan azért, hogy örök életünk legyen.

Éhes és szomjas emberek vagyunk valamennyien a csodára, a rendkívüli, van, aki a misztikára, van, aki az egzotikusra, van, aki a fantasztikusan újra vágyik. S a világ kínál sok mindent a materiális, megfogható után áhító embernek. Egyet azonban nem adhat, olyan belső lelki tartalmat, igazi „kenyeret”, ami életéhségünket, szerzésvágyunkat, karriervágyunkat elűzhetné. S betölthetne, megelégtethetne igazán. Testi táplálékról még csak tudunk gondoskodni úgy, ahogy (bár a világ éhez és éhes fele mutatja, hogy nem állunk a helyzet magaslatán végzetes és végtelen önzésünk folytán), de a lelki, a mennyből jövő kenyérrel, magával egyszülöttjével egyedül Isten ajándékozhat meg bennünket.

Mindannyiunknak kivétel nélkül, ennek a bűnei közt gyötrődő és sóhajtozó teremtett világnak Jézusra van szüksége igazán.

Életet kioltani, elvenni, eltiporni, megalázni, megnyomorí-

tani, ezt tökélyre vitte az ember. De az életet igazán fölemelni, megújítani, a világnak életet adni, örök életre megtartani, föltámasztani egyedül Jézus tud. Ő az, akiben a menny és a föld összetartozik. Ő az, akiben a menny áldásai, erői nekünk adatnak. Ő az, aki észreveszi az ember testi és lelki éhségét, s csilapítani tudja mindkettőt. Csodát tesz, s az úrvacsora csodájában önmagát, testét, vérét kínálja ételként és italként.

Jézus szavai és a történet világossá teszik hogy a látás, az érzékelés, a tapintható valóság, nem minden: „láttatok ugyan, mégsem hisztek”. Belső szemünk megnyílására van szükség. Arra, hogy miközben Jézushoz megyünk, vele kapcsolatba kerülünk, igazi valóját fölismerjük, és hittel elismerjük őt. Szabadítót küldetett közénk, de nem a föld egy pontjáról egy másikra (Egyiptom-Kánaán) tud vezetni, mint Mózes. Vele sokkal nagyobb utat tehetünk meg: a mulandóságból az örökkévalóságba, az elveszésből az Istennel való teljes közösségbe érkezhetünk. Milyen erőt s vigasztalást ajándékozó meghallani azt, hogy Isten akarata a mi megtartásunk, s isteni üdvtervében ott van a feltámasztás Fia által, aki vele teljes összhangban, néki engedelmesen munkálkodik minden emberért, és senkit sem küld el.

Vázlat

1. A mennyből közénk küldetett Jézus, életet ad a világnak.
2. A mennyből hozzánk küldetett Jézus, örök élettel tudja megajándékozni a benne hívót.
3. A mennyből értünk küldetett Jézus halálba adja magát, hogy föltámasztásának áldásaiban is részesüljünk.

Örömünk a böjti úton, hogy

1. Isten a világ életén, s nem pusztulásra ítéelésén fáradozik.
  2. Jézus önmagát adja eledelül, hogy vele szoros, lényünket teljesen átjáró közösségbe kerüljünk.
  3. Az úrvacsorában újra és újra átélhetjük, a Föltámadott teste és vére által jelen van. Az élet kenyerével és az élet italával élhetünk.
- Hitünk reménység is, mert Urunk ígérete, szándéka egyértelmű: „aki látja a Fiút, és hisz benne..., én pedig feltámasztom őt az utolsó napon”.

Babits írja:

„Az Úr nem ment el, itt maradt.
Őbelőle táplálkozunk.
Óh különös, szent nagy titok...

Áradj belénk hát, ó örök
igazság és szent szeretet!
Oldozd meg a bilincseinket,
amikkel test és vér leköt,

hogy szellem és ne hús tegyen
magyarrá, s nőjünk ég felé
testvér-népek közt, mint a fák,
kiket mennyből táplál a Nap.

(Eucharisztia)

Deméné Smidélisz Katalin

Böjt 5. vasárnapja

Jn 2,13-22

**Aki a templomot megtisztította,
a te életedet is megújítja!**

A vasárnap kontúrjai

Böjt 5. vasárnapjának nevét a 43. zsoltár első szava adja: Judica – ítélj meg! Az alaphangot megadó zsoltár új fordítása lágyabb: Szolgáltass nekem igazságot (mintha lenne valami igazságom) – ezért nem baj, hogy az Agenda még a régi fordítást adja. A megítélő Isten elé lépünk ezen a vasárnapon, aki életünket és szolgálatunkat nézi. De van igaz főpapunk. Olyan, aki az engesztelő áldozatával valóban – s nem csak ideig-óráig – ki tudta járni az Isten megbékélését. A lekió (Zsid 2,10-15) rámutat arra, hogy mi lehet az igaz Főpapba vetett bizalom alapja: „A megszentelő és a megszenteltek egytől származnak...” – így a kapcsolat sokkal szorosabb lehet: teljes bizalom köthet minket Jézushoz.

Az ígéről

A templomtisztítás története azok közé az evangéliumi igék közé tartozik, amelyek mind a négy evangéliumban megtalálhatóak. János szerkesztési elve azonban más. Ő más optikával látja a történetet, s az események és a leírás között eltelt idő is segítségére lehetett, hogy a hangsúlyokat másképp adja meg az olvasók számára. Az evangélium elején, még szinte az „Aufakt”-ban olvasható ez a történet. Ez a fejezet látszólag két ellentétes Jézus-arcot elevenít fel. A kánai mennyegző történetében az örömet és a felszabadult jókedvet, derűt, az életet igenlő Jézus áll előttünk, a templomtisztításnál pedig Jézus szigorú tekintete néz ránk. De valójában itt egyről van szó: a megmerevedett vallásosság épp úgy gátja a derűs életnek és a szívbeli bizalomnak, mint a lakodalmi bor hiánya. Kánában még úgy szól Jézus, hogy nem jött el az órája, s Jeruzsálemben pedig már a messiási várakozásokat is betöltő merész tettet hajt végre. Nem csodálhatjuk, ha Nikodémus (s általában a zsidók) felfigyelnek rá. Már nem csak a felkészületlen násznagy megmentője, hanem a felkészületlen zsidó vallási vezetők leleplezőjeként áll előttünk Jézus.

A történet – épp a zsidók időmegjelölése révén – könnyen beilleszthető a kronológiába. Josephus Flavius szerint Heródes uralkodásának 18. évében kezdődött a templom rekonstrukciója. Így a templomtisztítás i.sz. 28 húsvétján történt. Kik voltak az események szemtanúi? Az ünnepi sokaság és a „szenvendő alanyok” mellett a zsidó vallási vezetők és a tanítványok kísérik figyelemmel a történetet, s mindenkiben más reakciót vált ki Jézus tette és szava: a zsidók tiltakoznak. Erre több okuk is van. Egyrészt a jól bevett gyakorlat, a praktikusság vétke számukra hasznot jelenthetett. Az új fordítású Bibliánk is a „kalmárkodás házával” adja vissza Jézus szavait, amelyet új német vagy katolikus fordítások már vásárcsarnokként (Markthalle) fordítanak. A kalmárkodás háza olyan romantikusan ódivatú, hogy hallatán fel sem háborodik az ember. (A vásárcsarnok, Shopping-center, Markthalle – bevásárlóköz-

pont – viszont az életünk oly területeit jelzik, amelyek messze vannak a csendes templomoktól. Itt az imádat keveredik az ön-imádatokkal. Hisz a fogyasztás – a konzum-társadalom kialakulása – összefüggésbe hozható az önimádat fokozódásával is.) Ha még azt is hozzátesszük, hogy ez a pogányok udvarában játszódott le, akkor már megértően mosolygunk a történeteken. Hisz nem a szakrális teret, csak az előteret, a belépőt használták a kereskedők, s éppen arra, hogy az áldozatbemutató legkevesebb zökkenővel mehessen végbe.

De – s ezt később a samáriai asszony történeténél látjuk – Jézus számára nem a hely a lényeges. Istent lélekben és igazságban kell imádni. Ezért (talán nem nagyon merész a feltételezés) Jézus akkor is megtisztította volna a templomot, ha ott nincsenek árusok és pénzváltók, ökrök és juhok. Mert nem velük volt „baja”, hanem az imádat, az istentisztelet formálissá válásával.

A zsidók nem csak tiltakoznak, hanem értetlenkednek is. Hogyan lehet ezt az épület-monstrumot három nap alatt felépíteni? S mi joga van nekik valaki azt, hogy rombolják le. Lerombolni a szent helyet, a pogányok legsötétebb tette lenne. A Jézus szavainak megértése nem egyszerű. Csak „madártávlatból”, húsvét fényén keresztül lesz érthető ez még a tanítványoknak is. Az érthetetlen szó a legidegesítőbb. Ha valaki úgy mond nekünk valamit, hogy a szavakat értjük ugyan, de a tartalma, az ok és a cél nem világos számunkra, akkor az borzasztóan zavar. Nem véletlen tehát az sem, hogy a Jézus elleni perben a hamis tanúk ezt a valóban kimondott szavát használják fel.

A zsidók jelet kérnek tőle. Az első jel kevés. S a Kánában történeteket alig láthatta valaki. De Jézus nem visszafelé mutat, amikor a zsidókkal beszél. Nem azt mondja, hogy nézzétek meg, mit tettem Kánában. Előre mutat, arra a jelre, amely az egész küldetésének a lényege: halálára és feltámadására. Minden ebben csúcspont. Nagypéntek és húsvét nélkül érthetetlen és zagyva minden, amit Jézus mond és cselekszik.

A zsidók ideges ellenkezése, s magyarázat-várása mellett a tanítványok emlékeznek. Felsejlik bennük az atyák kegyessége révén beléjük kódolt zsoltár. Szenci Molnár Albert fordítása így hozza ezt a zsoltársort: „Mert szent templomodon gerjedsz szívem, megemészt nagy szerelme házadnak.” Ehhez képest nagyon tömör a katolikus fordítás: „Emészt a házadért való buzgalom!” S valóban megemésztette – nem csak belülről, hanem fizikai valóságában – Jézust az Isten házáért, tisztaságáért égő féltő szeretet. A kőből épült templom megtisztítása csak jele annak, hogy az Isten háza népét akarja megtisztítani. A régi, bevett liturgiák helyett élő istentiszteletre van szükség. Az ő helyett újra van szükség. A törvény felett is Úrra, Jézusra van szükség. Mert Jézus a templom tisztítását hozta, s csak a Jézust elutasító zsidóság szenvedte azt el, hogy kő kövön nem maradt, ott a szent helyen.

Meditáció

„Böjti szelek” – a Kisalföldön hallottam ezt a kifejezést, ahol kilenc évig szolgáltam. Erős, az Alpok felől érkező süvítő szelek voltak ezek, amelyek kisöpörték a telet, hogy felválthassa a nyirkos, fagyos, ködös időt a tavaszi melege, a tiszta napsütés. S bár a süvítő szeleket nehezen viseltem, de az idők folyamán megtanultam, hogy milyen jó az, amit ezek a viharos erejű áramlatok hoztak.

Szükségünk van lelki értelemben is „böjti szelek” tisztogató

és újat hozó erejére. Kell, hogy a kötélkorbács alázzon a porba, hogy végre ráébredjünk arra, hogy Istennel való kapcsolatunk mennyire elüszletiesedett. A böjti csendhez hozzátartozik az is, hogy életünk – egyéni és közösségi életünk (benne egyházunk) – minden Istentől elválasztani tudó praktikáját (bűnét!) rábizzuk a „kisöpítő” erőre, arra, aki képes – a saját tisztaságából fakadóan – megtisztítani. Erről nem csak beszélni kell.

De a mi templomunk a három nap alatt újjáépített templom. Minket az ő halála és feltámadása indít okos és tiszta istentiszteletre egész életet áthatóra.

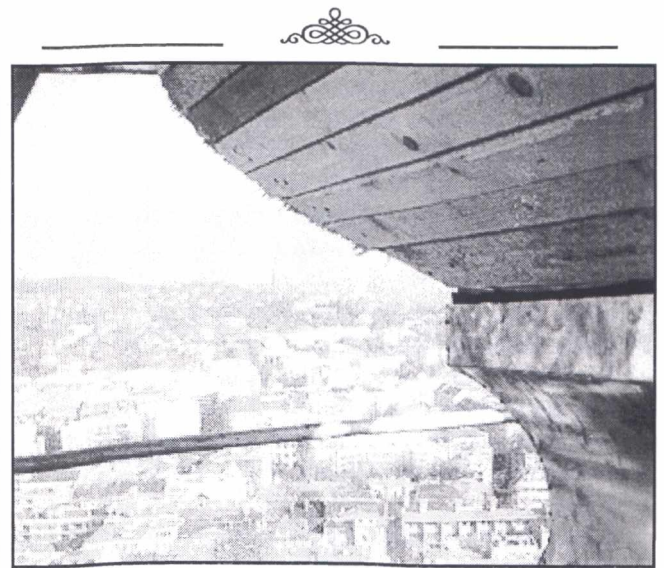
Mit mondjak?

Szóljak-e a történet alapján arról, hogy a mi életünk is csúnyán beszennyezett élet? Szólni kell, hisz egy ilyen evangéliumi ige hallatán könnyen lennének az akkoriak gúnyos pillantásunk áldozatai: lám, olyan ügyetlenek, balgák, hogy csak „ilyen szentek” voltak. Közben rá kell döbbernünk, hogy mi is csak ilyen szentek vagyunk (lásd: Babits: Pszichoanalízis Christiana). A bűn elhallgatásával nem jutunk előre. Sőt csak erősítjük a „minden rendben van” tudatot. S akkor, amikor a „minden rendben van” magabiztosságával élünk, akkor érthetetlen és szeretetlen a bűnt feltáró és kisöpítő mozdulat. Legalábbis mi úgy érezzük. Látod-e a jézusi indulatban az igazi, mentő szeretetet?

Mégis, bár fontos a vétkekről is szólni, erre épülve kell még néhány fontos vonalat felrajzolnunk: az Istennel való őszinte kapcsolat nem jól begyakorolt ceremónia kérdése. S Jézus tudja csak ezt a teljes bizalmon alapuló kapcsolatot helyreállítani. Mi az Isten jelenlétéből is bűneinket takaró leplet akarunk szőni, s a vele való közösségtől is itteni – kézzelfogható – hasznot remélünk.

Böjtből is szólhatok arról, hogy a történet húsvét fényén keresztül lesz érthető. Magára vette a bűneinket. Teste temploma a mi templomunk tisztátalansága miatt feszített meg és épített újra fel. S ez az új templom ad számunkra lehetőséget, hogy tisztán és feddhetetlenül járjunk, s ne álságos technikákkal igyekezzük Isten akaratát mímelni, hanem élő, a megtisztultság örömeiben megélt bizalom kössön hozzá.

iff. Bence Imre

„...hanem szolgáljatok az Úrnak teljes szívből!”

(1Sám 12,20)*

Uram! Ha mégis napjában egyszer teljes csönd lehetne. Nem kérek többet, csak egy negyedórát, amikor egy hang sincs, semmi se moccan, hallgat a rádió, és nem hallani mást, csak ahogy lüktet a vér, keringve az ereken át. A zsolttáros is így írja: Csak Istennél csendesül el lelkem. Csöndnek kell lenni bennem, legalább az ilyen negyedórákban. Uram! Ajándékozz nekünk nyugalmat, taníts meg a csöndre. Szólj, Uram, mert hallja a Te szolgád. Ámen.

Mi van a szívedben? Szentmihályi Szabó Péter ezt írja versében: „Kicsi szívem kicsit ér, még minden belefér, belefér a nagy világ, belefér a rügyes ág, belefér a kerek ég, sivatagban a tevék, hajókkal az óceán, labdával a kisleány.” ...*Mennyi minden belefér?!*

„Belefér a fájdalom, a búcsú intó keszkenő, a ránc a homlok.” Isten látja szívünket. Mi van a szívedben? Itt vagy már lélekben lelkész konferencián, vagy még az otthoni és a gyülekezeti nehézségekkel viaskodsz önmagadban? Esetleg öröm lepi el szívedet, mert néhány nap alatt most fel tudsz töltekezni? Mi van a szívedben? Illik itt lennem. Levelet kaptam a püspöktől. Esetleg egy hatalmas vágy hozott: de jó a szolgáltatásukkal együtt lenni. Hetekig élek majd belőle.

Az én szívémben egy élmény van. Keveredik az olasz szó a magyarral. Arrivederci! Viszontlátásra! Fasori diákokkal egy hetet Olaszországban tölthettem egy tanulmányúton. Háromezer kilométert gurult a busz, felettünk Isten áldó keze. Semmi komolyabb probléma. Áldás.

A szívémben nagy dac volt. Az életem kérdéseiben dacoltam Istennemmel. Miért így? Miért nem emígy? Nem értettem. A dac átment lázba. Napokig lázas lettem, hiába a lázcsillapító. Az út negyedik napján Velencében a Szent Márk templomban leültem a padba, és így imádkoztam: „Legyen meg az akaratod, Istenem, az életem minden területén.” Oda a dac. Oda a láz. Szombat este hazaérkeztünk. Vasárnap a következő ígét hallom a szószékről szolgáltatásamtól: „Meghajtom a térdemet az Atya előtt... Aki pedig mindent megtehet sokkal bőségesebben, mint ahogy mi kérjük vagy gondoljuk.” (Ef 3,20)

Hanem szolgáljunk az Úrnak teljes szívből. Ez nem megy másként, csak ha a teljes szívemet, életemet odateszem a kezébe. Üressé tenni a szívet – időnként –, hogy csak az kerüljön bele, amit az Úr tesz oda. Ezzel vége lehet az áhítatnak. Ennyi az egész. Odaadom a szívemet az Úrnak, és kész. Nem ilyen könnyű! Lehetne, de mégsem megy ilyen könnyen.

Én akarom! ...*Azt akarom, amit te akarsz velem, Uram!* Hosszú utat tesz meg az ember az „én akaratomtól” az „azt akarom, amit te akarsz, Uram!”-ig. A hosszú út két állomásán gondolkodtam el. Mi lehet az oka, hogy nem megy könnyen, csak úgy?

A magvető példázatából néhány vers: „A többi mag pedig jó földbe esett, és termést hozott, az egyik százannyit, a másik

hatvanannyit, a harmadik harmincannyit.” (Mt 13,8) A jó mag nem tud a szívébe esni, mert egy kérget hozunk létre a szív körül. Ezt a fojtogató beton kérget így hívják: megkeseredettség, dac, azért se majd én, félek, én akarom... Sok neve van. Ha most körbeadnék egy lapot, tele tudnánk írni.

Urunk adja éltető magját, szeretet, de a beton falon nem tud áthatolni. Csak egy rést nyissunk, hogy a jó mag bekerüljön a szívébe. Mint betonon egy rés, amin a víz átszivárog. A víz nagyobb rést váj ki, majd még nagyobb. Van hatalma a víznek. Istennek még nagyobb hatalma van. Az én kérges szívem ezt így élte meg. *Ne kéreggel, ne foltozó vakoló kanállal, hanem teljes szívből szolgáljunk az Úrnak.*

A másik állomás az „én akarom”-tól, az „amit te akarsz, Uram”-ig egy mérleg készítése. Ha bizonytalanok vagyunk, le lehet mérni, hol tartok Urunk akaratának elfogadásában. Biztos módszer a számadás. Ha számot vetünk az emberi kapcsolatainkban, akkor meg tudjuk állapítani, hogy is állunk az Istennel. Egy lelkésznek sok emberi kapcsolata van a gyülekezet nagy családjában és benne az ő kis vér szerinti családjában.

Jézus mondja, hogy mindazzal egy időben, amit az emberi kapcsolatokban megéltünk, ugyanazt éljük meg Istennel is... „amikor megtettétek ezeket akárcsak eggyel is a legkisebb atyámfiai közül, velem tettétek meg.” (Mt 25,40)

Jálics Ferenc egyik könyvében a következő szemléletes példát olvastam. „Ha például a hétköznapi életemben száz emberrel állok kapcsolatban és azok közül húszat igazán szeretek, húszat viszont elutasítok, a többi hatvannal pedig nagyjából normális és egyben felületes kapcsolatot tartok fenn, akkor Istennel kapcsolatban ugyanez a helyzet: a vele való kapcsolatomban húsz százalék a szeretet, húsz százalék elutasítás és a többi hatvan százalék pedig felületes, szokványos.”

Érdemes ez alatt a néhány nap alatt ezt a mérleget elkészíteni. Elutasítás, szokványosság, felületesség. Nem. Hanem szolgáljunk az Úrnak teljes szívből. Százszázalékosan.

Mi van a szívedben most, testvérem? Remélem, Isten Szentlelke által másként állsz fel, mint ahogy leültél. Szíved így dobog: „*Azt akarom, Uram, amit te akarsz velem! Jöhet a sok szolgálat! Te vezetsz, Uram.* Ámen.

Mennyei Atyánk! A gyöngyvirág így fohászkozhat hozzád: Áttöröm a föld kéréget, téglát emelek és követ mozdítok, amikor melengető napod sugara hívogat. Május zsongásában magasztalásodra megrázom ezüstös csengőimet, és érelem fehér gyöngyszemeimet. A gyöngyszemek téged tükröznek, Istenem. Amikor az idő múlásával sok apró szemem aszottá, majd vörössé válik, tudom, gyöngyöm országodban hófehéren újból kivirágzik. Istenünk! Ha a gyenge, apró, tehetetlen gyöngyvirágról így gondoskods, mennyi gondoskodást adsz nekünk! Ezerszeresét, százezerszeresét. Nekünk napfény mellé Jézust is adtál. Ő a világ világossága. Vele a mi életünk is drága gyöngyszem földön és mennyben. Ámen.

*Elhangzott: Lelkészkonferencián Révfülöp 1999. október 5-8.

A MEVISZ második interjú kötetét jelentette meg Nem voltam egyedül címmel. Ismét olyan lelkészek és nem lelkészek szólnak meg a könyvben, akiknek élete és szolgálata alakulását befolyásolta vagy meghatározta az 1945 utáni magyar evangélikus egyház és a társadalom története. Ez a kötet már gazdag jegyzetanyagot is tartalmaz. Emeli a kötet értékét és sajátossá teszi a szubjektív és egyéni hangú interjúk találkozása a dokumentumokkal.

Az interjúkat nyolc szerző készítette. A szerkesztés, a jegyzetek és a kötet értő gondozása Mirák Katalin munkáját dicséri.

Nem voltam egyedül

*Beszélgetések
az evangélikus közelműltről*

Bohus Imre
Csepregi Béla
Dóka Zoltán
Fónyad Pál
Herényi István
Joób Olivér
Kovács Géza
Lackner Aladár
Marschalkó Gyula
Taschner Erzsébet
Veöreös Imre †

Názáret a Mátrában

A Fébé Evangélikus Diakonissza Egyesület a Bagolyirtáson levő Názáret üdültelepére május 1-től október 31-ig szeretettel vár gyülekezeti ifjúsági csoportokat csendesnapokra, konferenciákra. A 80 férőhelyes templomhoz csatlakozó épületszárny 25-30 fiatalnak biztosít turisztaszintű elhelyezést (felszerelt konyha, férfi-női zuhanyozók, WC-k).

Emellett sátorozásra is van lehetőség. A programok tervezését, az igazszolgáltatásokat, valamint a felelős felügyeletet a csoportot vezető lelkésztől kérjük.

Üdülönket, mely az ország legmagasabban fekvő evangélikus létesítménye, felajánljuk nagycsaládosok részére és olyan gyülekezeti tagoknak, akiknek egészségük érdekében magaslati levegőre van szükségük. Étkezésről mindenkinek magának, illetve a csoport vezetőjének kell gondoskodnia.

A jelentkezéseket a beérkezési sorrendben soroljuk be. Jelentkezni és érdeklődni lehet Herzog Csaba címen: 1015 Budapest, Csalogány u. 12. I. 9. Tel.: 201-0552.

Márciusi számunk szerzői

Bárdossy Tibor lelkész – Irsa
Bencze András lelkész – Székesfehérvár
Bence Imre lelkész – Budapest
Börönte Márta lelkész – Budapest
Cselovszky Ferenc ny. lelkész – Budapest
Csepregi András lelkész, főiskolai adjunktus – Nyíregyháza
Deméné Smidéliusz Katalin lelkész – Sand
Hafenscher Károly ny. lelkész – Budapest
Hafenscher Károly (ifj.) lelkész – Budapest
Kelemen Péter lelkész, jogász – Nagyszénás
Koczor Tamás lelkész, esperes – Dabas-Gyón
Koczor Zoltán főiskolai tanár – Budapest
Koczorné Heinemann Ildikó lelkész – Dabas-Gyón
Marschall Marcell mérnök – Budapest
Möller, Christian teológiai professzor – Heidelberg
Nagy Gyula ny. püspök – Budapest
Reuss András teológiai professzor – Budapest
Szabó Lajos teológiai professzor – Budapest

A fotók a felújított budavári templomot ábrázolják.

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkeszi Szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, 1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel.: 469-1050

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel/Fax: 317-1108

Felelős kiadó: Tóth-Szóllós Mihály.

Készült a Plantin Kft nyomdájában. Tördelés: Rezessy Szabolcs

Egy szám ára: 300,- Ft. Előfizetési díj egy évre: 3800,- Ft. (mellékletekkel együtt).

Külföldi előfizetések: Szomszédos országokba (postaköltséggel együtt): évi 7.800,- Ft.

Egyéb külföldi országokba: 8.800,- Ft/45 USD vagy 70 DEM postaköltséggel.

A borítón: Szentlélekgalamb dicsfényekkel Balról.

A fotót készítette Molnár Géza. A borítót ifj. Harmati Béla tervezte.